Gifves det

LÄKEMEDEL

EMOT

LUNGSOT?

eller

beskrifning om lungsot och dess förekommande, samt meddelande af rön och försök med ett nytt läkesätt för denna sjukdom, ur andras och egen erfarenhet,

af

D:r P. JAKOB LIEDBECK.

> Jag älskar ej den skarpa gränslinien emellan medicinen och annat menskligt vett. (Hwasser, promotionsprogrammet 1841).

UPSALA,

HOS BOKHANDLAREN N. W. LUNDEQUIST.

[TRYCKT HOS LEFFLER OCH SEBELL.]

1841.

"Ingeniosissimis viris coævis tantas debemus gratias, quod, relictis hypothesibus theoriisque, vera facta e naturæ sinu desumta quæsiuere, ad grauia præjudicia debellanda, quibus genus humanum et scientia onusta sunt." (Gruby Obs. microscop. Vindobonæ 1840 p. 7).

FÖRSTA AFDELNINGEN.

Sjukdomsbeskrifning.

Innan något slags kurmethod kan bestämmas emot Lungsot, eller annan sjukdom; är det klart att först det ondas yttre och inre företeelser och tecken (symptomer) måste framställas. Dessa symptomer äro åter af 2 slag: subjektiva, dem endast sjuklingen uppfattar, samt objektiva, dem läkaren bäst och företrädesvis skall känna. Till dessa sednare höra ock de materiella förändringar, som med hvarje organlidande sammanhänga och vid liköppningar i sin ytterlighet mest visa sig, der och hvar i lifstiden äfvenväl under olika utvecklingar kunna blifva föremål för undersökning, såsom upphostad tuberkelmateria i lungsot, förändrade ljud vid auskultation och perkussion m. m. s.; samt slutligen den specifika skillnad, som är, emellan närslägtade systemers organlidanden. Vill man sist med en definition i ett totalbegrepp innefatta det hela, liksom i en ram till taflan; så kan detta då först ske på ett otvunget sätt. Igenkännandet af läkningens föremål, som är ena sidan af läkarnes vetande, är således visserligen i begreppet samt i vetenskapen ett föregående, hvarförutan icke heller någon kan göra sig eller andra rätt nöjaktig reda för sina iakttagelser. Att likväl, thy förutan, med anledning dels af sjukdomars yttre orsaker, dels också genom blotta uppfattandet af deras företeelser hos de sjuke och med ledning deraf anordnad medicin, dels till och med af dennes blotta instinkt och begär, samt äfvenväl genom annan tillfällig händelse, otaliga läkningar skett och ske, vetenskapen och konsten i förväg, derom vittnar ock alla tiders erfarenhet med historisk visshet.

Men med blott sådan visshet om läkemedlens verkningar kan dock ingen naturkunnig eller tänkande läka-

re åtnöja sig. Det böfves nämligen vidare alltid, att, med ledning af mediens egna, generella och specifika verkningar, så bestämma dessas användning, att hela handlingssättet emot den sjuke blir lika mycket i objektiv öfverenstämmelse med naturen, som iakttagelsen af sjukdomsprocessen; desto mera, som denna sednare väl i de flesta, om ock ej bevisligen i alla fall, beror af yttre inflytelsers verkan. Att om dessa särskilt komma till kunskap och visshet, dertill finnes blott en säker väg, den, att på friska menniskor (physiologiskt) densamma utröna samt att akta till bestämda medikamenter och andra inflytelser i lifvet med samma noggrannhet, som den (pathologiskt-) Anatomiska Skolan afser organiska förhållanden och materiella förändringar af de organiska systemerna; desto mera, som, synnerligen i sjukdom, mycket, om ej allt, häraf bevisligen låter härleda sig af långa tiders fortfarande, fast öfversedda, yttre orsaker, såsom dagliga och stundliga fel i lefnadsordningen m. m. s.

Börja vi emellertid med lungsotens symptomer, så äro dessa:

1. Hosta, naturligen det första tecknet, men detta plägar länge nog af den sjuke icke varsnas, då den sker nattetid i sömn, utan att han deraf väckes, eller om dagen, då den blott är hastig och kort, ofta endast på morgonen inträffar, och då är öfvergående till en början samt ännu icke plågar. Den består för öfrigt af en längre eller kortare utstötning af andedrägten, och inträffar såsom följd af hvarje retelse på andedrägtredskapen och dessas tillhörande nerver. Lungsotshostan, den egentliga nemligen (som vi framgent skola se uteslutande bero af tuberkler) skiljes från annan hosta i sin början derigenom, att den merändels är kort och torr och sedermera, i mon som den blir våt, höres liksom dragen ur djupet af lungan. Stundom är den äfven förenad med svårighet att andas (dyspnoea). Denna tilltager stundom ända till ångest, såsom vid qväfning. Nyss före döden försvinner ofta lungsotshostan aldeles, men ofta förvärras den ock mer och mer. Blott undantagsvis har man någon gång sett lungsot utan hosta, äfvensom funnit, att den tid efter annan upphör, oansedt de fortfarande tuberklerna, af hvilkas retelser på luftvägarna den ytterst beror. Hos barn yppar den sig ibland i form

af kikhosta. I det hela är den mycket ombytlig. Då hostan likväl mestadels kan räknas bland lungsotens första symptomer; så ligger det makt deruppå, att denna då kan åtskiljas ifrån annan slags hosta, såsom:

a) Katarrhalhosta. Dermed förblandas lungsotshostan desto lättare, som snufva och katarrh oftast äro lungsotens förebud. En stor läkare i förra seklet, som yttrade att flere dö af snufva än af pest, angaf samma förhållande; liksom det tyska ordspråket ibland folket: "Der Schnupfen ist gesund", antyder den iakttagelsen, att, så länge snufva i näsan finnes, lungsot och lungsjukdom ännu ej är som svårast fixerad. — Dock blir katarrhal-hosta esomoftast, ja nästan alltid, snart våt och då åtföljd af slemmig upphostning, flytande i vatten; då deremot det kompaktare tuberkelämnet mest genast, eller straxt efter upphostning, sjunker till botten. — *D:r Scharlau* (*die rationelle Heilung der Lungenschwindsucht*. Berlin. 1839.) har vidare, genom kemiska undersökningar, kommit till den upptäckt, att upphostad tuberkelmateria skiljes ifrån slem såmedelst, att detta med utspädd och förtunnad svafvelsyra och vatten, eller med *liquor kali carbonici*, kokadt i glasrör, fullkomligen upplöses; under det äfven den ringaste del tuberkelmassa återstår olöst, och så till sin mängd kan skiljas ifrån det upplösta slemmet. — På 5 delar vatten tager man, till detta rön, en del Engelsk svafvelsyra; det är nemligen att märka, det koncentrerad svafvelsyra äfvenväl upplöser tuberkelmassa. Under kokning i utspädda syran grånar tuberkelmassans färg och enskilta korn falla till botten. Denna affiltrerade massa, som återstår, är löslig i kaustik kali- lut, men kan åter fällas af syror ur lösningen. Sammaledes löses ock slemmet af kolsyradt kali, men ej tuberkelmaterien; och kan så frånskiljas, så lösas i kaustik kalilut och åter utfällas med syra.

Små kornen i tuberkelmassan äro ock under mikroskop mindre, än vahrets korpuskler samt ej, såsom dessa, ojemna af knöligheter (*höcherig*). *Epithelii* celler äro dock mer eller mindre inblandade.—Men få personer äga mikroskop, och i det hänseendet är då Kemiska undersökningen mera praktiskt verkställbar.—*D:r Schrön* bekräftar (*allg. homöopath. Zeit.* 17 B. sid. 263) äfven, att den kemiskt afskiljda tuberkelmaterien, under mikro-

skopet, bibehåller sitt ursprungliga utseende. Enär ytterligare dessa känneteeken äfvenväl i tuberkelmaterien hos Lik äro desamma; så synes den deraf hämtade teckenlära (*semiotik*) vara af högsta värde för sjukdomens bestämmande (*diagnos*), ehuru först i lungsotens sednare skiften rätt uppenbar. — För öfrigt uppkommer ock katarrhalhostan efter förkylning eller stundom såsom farsot, vid allmänneligare temperaturombyten, eller såsom Influenza, stundom utaf allmänt på befolkningen verkande orsaker, hvilka ej närmare äro kända. Katarrhalhostan är, i alla dessa olika fall, stundom förenad med mer eller mindre feber, kan ock, vid förevarande anlag, genom sin väckelse bringa lungsoten till snarare utbrott och hastigare förlopp. För öfrigt är lungsotshostan kort, långa tider mera torr, samt ofta återkommande, utan någon just i ögat fallande yttre orsak.

b) Maghosta, härrör af retelser i magen och i lefvern, till och med stundom af mask. — Sådant slags hosta företer då tunga med röd spets och röda kanter, men oren på midten. — Buken finnes ock utspänd eller fet, bukskinnet ofta nog ovanligt brunlagdt; törst; urin starkt färgad eller grumlig; trög stolgång; värk i pannan. Maghostan medför moget, segt slem, tröghet och tyngd i lemmarne, matleda och ledsnad vid allt slags arbete.

c) Nervös hosta hafva många förblandat med lungsotshosta, eller ocksă på blind tro, utan physikalisk undersökning, antagit s. k. nervös lungsot. — Sådan hosta kan dock komma af skiljaktiga organers lidande, såsom i lifmodern, af hysteri, af tandretning hos barn, på sätt sednast physiologiskt af *Marshall Hall* är visadt samt till och med af yttre mekaniska orsaker, i så aflägsna organer, som, t. ex. en moderring i slidan o. s. v.

2) Upphostningen är i sjukdomens början ofta ingen. Då den sedan tillkommer, får den sjuke upp ett ofta färglöst slem, stundom ej olikt såpfradga. En annan gång skönjes deri små blodlinier med mellanliggande punkter. Då sedermera det onda är bragdt till mognad, blir slemmet segare och mindre genomskinligt, samt mörkare och blandadt med små hvitaktiga eller gula korn, af kokta ringryns utseende och till consistens af färsk ost. Särskilta smulor deraf, som åtföljt slemmet ifrån luftvä-

garnes smågrenar, hafva också antagit dessas form. Somliga sjuke säga det denna materia smakar som gammal ost. Sådan är tuberkelmaterien. I mohn, som den bortgår från ett ställe, lemnar den efter sig hålor i lungorna med afsöndrande vahrhinna, hvarifrån upphostningen sedan fortsättes, bestående af slem blandadt med vahr, der och hvar med insprängda blodstrimmor. — Enligt *D:r Scharlau's* undersökning saknar tuberkeln likväl en primitivt omgifvande hinna, och visar äfvenväl mikroskopet, att tuberkelns form är obestämd.

Blott i få fall fortfar aldeles gul upphostning, i likhet med brusten lungböld (*Vomica*), stundom med blodvahr. Motsatta händelser äro ock anförde, då upphostningen intet annat flytbart ämne innehållit, men bestått af genomskinliga, mer eller mindre grå, massor. Man har ock i upphostningen sett brosk, ben- och stenhårda gyttringar. Der och hvar har det upphostade blodet äfven väl funnits stelnadt i de finaste luftvägarnas former. Till och med finnas de, som sett oförändrade partiklar af lungornas egen väfnad afskiljda eller lossade af tuberkerbildningen och med hostan förda i dagen. Sedan lungsoten tilltagit, blir upphostningen mest gulgrå och får färg som Althédekokt samt stadga endast af Gummislem. De gula, möra, ostlika korn, som finnas i lungsigtiges upphostning, skulle ock kunna förblandas med, hos för öfrigt friska menniskor, likartadt ämne ur mandlarnas enkla slemafsöndrande körtlar; men redan *Lånnec* åtskilde de förra i allmänhet ifrån de sednare genom lukten. Det andra tecknet af fettfläck på sugpapper, som *Lånnec* uppgaf, är väl dock säkrare och mera objektivt skiljemärke emellan dessa afsöndrade och så ganska olika ämnen. Lukten af upphostningen varierar mycket, äfvensom andedrägten, är stundom asaktig eller stinkande, på sätt redan *Haller* den funnit; stundom skall den lukta Walraf säger *Louis;* mest liknar den väl nyss macererande djurämnen till lukten. Smaken beskrifva de lungsiktige sjelfva mestadels antingen som söt eller salt, någongång känna de den besk. Olika är ock upphostningens mängd, sällan på dagen mindre än ett uns eller större än 10—20 uns; än mera sällan felas upphostningen, liksom hostan; och afger upphostningen blott undersökning derom sker, en nog specifik

teckenskilnad från chronisk lungkatarrh, hvars hela förlopp dessutom vid nogare redogörelse af den sjuke är helt annorlunda.

Att veta, om det upphostade innehåller vahr och tuberkelmateria eller ej, hafve vi väl redan anfört, det man funnit att materien i förra fallet mer eller mindre delvis sjunker till bottensats, hvaremot slemmet simmar å ytan. Då *Andral* (*Cours de Pathologie interne* 8:o Bruxelles 1839, p. 145) ofta repeterat detta rön, så kom han vidare till följande resultat:

α) Vahr, afsöndradt från brösthinna eller bukhinna sätter *sig* till bottensats i vatten, i form af grofva kåfvor; materien ur tuberkelhålor sammaledes, men delande sig i en hop småklimpar af hvitaktig färg, som ock grumlar vattnets genomskinlighet, så att det blir mjölkigt; men detta försvinner dock, om vätskan flere dagar å rad lemnas i fullkomlig stillhet, att klaras.

β) Slem af slemhinna, taget ifrån en frisk människa, sedan det en tid hållit sig uppe i vatten, sjunker sedan till botten, utan att hvarken dela sig eller grumla vattnets klarhet.

γ) Slem ifrån luftvägarnas slemhinna simmar än på vatten, än suspenderadt i vätskans midt, under en kortare eller längre tid, hvarefter det sjunker till botten, i form af grofva kåfvor; än faller det också genast till botten; men grumlar ej vattnets klarhet, ej ens oaktadt den starkaste skakning.

δ) Hos några lungsiktige förhåller sig det upphostade sammaledes. Hos andra skiljer det sig vanligen i 2 portioner: den ena faller genast till botten i vattnet, hvars genomskinlighet deraf grumlas, med grå eller hvit afsats; den andra simmar i förstone på ytan, men faller sedan efter 10—12 timmar, hvarefter vattnets klarhet ej vidare grumlas.

ε) Blandas serskilta portioner af enkelt slem och materia ur tuberkelhåla, så faller blanningen till botten och vattnet får mjölkfärg.

Dessa rön leda till den slutsats, att, hos ett stort antal lungsiktige, upphostningen endast utgöres af slem ifrån luftvägarnas slemhinna, men att åter hos andra det upphostade är en blanning af sådant slem och flytbar tuberkelmateria antingen af upplösta tuberkler eller ur

hålor efter dem. Dessa båda grundämnen äro mer eller mindre intimt blandade, och derpå, samt på förhållandet emellan slem och tuburkelmateria, beror det, huru blanningen förhåller sig i och till vatten.

D. Gruby (*Obs. microscop. Vindob.* 1840 p. 26) har ock visat, att det upphostade under mikroskopet är sig olika, i förhållande till lungsotens utsträckning och skifte. Sålunda är upphostningen i första skiftet, med miliära tuberkler, ej annorlunda än af vanlig katarrh, blott till mängden mindre. Först i mon som tuberklerna mjukna eller blifva upplösta, blir det vahrlik upphostning och dertill fint gryniga partiklar af hvitgul färg inhyllade i hvitt slem. Dessa tuberkelgryn äro glatta och mest linsformiga samt sjunka till bottnen i kärlet, hvari det upphostade uppsamlas, äfvensom i destilleradt vatten. Deras längsta diameter är blott en half Wienerlinea. Under mikroskopet finnas de sammansatta af linsplattade sferer, runda kulor samt af slem; de förstnämnde från 1—10 gånger större än vahrkulor samt af djupare gul färg och glatta, men med koncentriska ringar. Sedan tuberkelmaterien sålunda bortgått, blir det upphostade återigen annorlunda, nämligen i förhållande till sjukdomsprocessen. Är denna nämligen numera blott blefven local eller inskränkt till det anfrätta stället, så att blott vahr afsöndras ifrån tuberkelhålans väggar; så skönjas ock nu blott vahrkulor under mikroskopet, under det att hålan i lungan allt mera sammandrages af läkkött (granulationer) och ärr; hvarefter, i samma mon hålan är hopläkt, vahrbildningen aftager och upphostningen sluteligen upphör att vidare förete dessa mikroskopiska för tuberkelbildningen egna, lenticulärt spheriska korpuskler. — Vid fortfarande tuberkelprocess förefinnas beständigt de samma. Dessutom skönjes i tuberkellösa upphostningen små hvita, slemmiga och sega kåfvor, hvilka under mikroskopet innehålla gula celler med ränder lagda i 4—5kant, mörkare i midten. Kanterna af dessa celler äro streckade och förete, under mikroskopet, diameter och virke af mellanliggande kapillarkärl, enligt *Grubys* observationer.

3) B l o d h o s t a n kan bero, antingen deraf att tuberkelbildningen genomfrätt kärl, så att dessa blöda, eller deraf att blodets blanning och konsistens blifvit så

förändrad, att den deraf uppkommer, på likartadt sätt, som *Magendie* (*Phenomenes physiques de la Vie* IV. T. *Sur le sang*), genom directa försök å djur ådagalagt, vid fibrins minskning i blodet. Den blodutgjutning, som uppkommer af tuberkler, föregås eller åtföljes merändels af hosta. Man har till och med velat finna, det tuberkeln, att börja med, ej är annat än en smula fiberämne efter inre blodsippring i lungans substance. Blodhosta af tuberkler är ock den allmännaste. — Äfven der denna kommit af undertryckt blödning hos könet, kunna tuberkler uppkomma i lungorna (M e n s t r u a l - t u b e r k e l. *Schönlein*) t. ex. af förkylning under regeltid. I allmänhet förhålla sig dock tuberkler till blodspottning, såsom orsak till verkan, ehuruväl ett omvändt eller organiskt vexelförhållande ej gärna kan förnekas. Beträffande blodhostan, såsom tecken, får för öfrigt ihogkommas, att menniskor dödt i lungsot, utan att hafva hostat blod samt att också många tvärtom haft sådan hosta utan lungsot. Då likväl dylika händelser äro sällsynta, gälla de snarare som undantag, än som regel.

4) S v å r i g h e t e n a t t a n d a s är i sjukdomens början blott ringa och anses af den sjuke snarare för tecken till annat ondt af annan orsak, än af lungsot. I stillasittande arbeten af lättare art märkes den föga, vid mera arbete känner sig sjuklingen liksom tryckt och förtyngd. Denna känsla säger sjuklingen då mest eller endast bero af någon sin svaghet, eller hæmorrhoider eller någon annan orsak. — Utmärkte lungsotsläkare, hur klart de än kunna inse sjukdomens art och beskaffenhet hos andra, pläga likväl med dylikt sjelfbedrägeri trösta sig, enär de sjelfva hafva sjukdomen i faggorna. I galopperande lungsot, med feber straxt ifrån början, finnes ock det ofvansagda symptomet, esomoftast hotande med qväfning, hvarvid den sjuke aldrig kan finna ett beqvämt läge, huru mycket han än derom må möda sig. I så fall kan bilden af den sjukes åtbörder närmare likna en hjertsjukdom, än lungsot; och liksom vid den förra ökar andtäppan sig af sinnesrörelser. Blott i det fall kan han ligga på den friska sidan, då den tyngande tuberkelmassan ligger i det främre af lungkanten eller närmast fram åt Hjertsäcken, då ock läget på buken väl endast kan tänkas

fördragligt. För öfrigt kan han blott hvila å den sjuka sidan, mer eller mindre hopkrupen.

5) Bröstvärken plägar i förstone vara flyttbar och stickande, vid djupare andedrag ofta nog på det ställe, der tuberkler mest innästlat sig; eljest ock midt i bröstet, eller så, att somlige sjuka jemnt klaga öfver ondt i hjertats trakt. — En annan gång kännes åter samma bröstvärk i sidorna, mellan axelbladen, eller derunder, samt nedom nyckelbenen. Sedan fästas den mera på ett ställe, blir så mera dåf, stundom ock häftigare och svårare. Sällan har bröstvärken, såsom tecken, något betydligare diagnostiskt värde.

Dessa äro de symptomer af lungsot, som, på sitt sätt, kunna kallas sjukdomens egna, emedan de stå i närmaste förhållande till de materiella förändringar, hvilka i lungorna för sig gå. Men då dessa symptomer, såsom vi sett, der och hvar kunna fattas, eller ej vara nog tydliga; så är det naturligt, att allmänna och mera aflägsna symptomer, af lunglidandet, ännu oftare kunna felas. Sådana äro emellertid:

6) Feber, antydande sjukdomens sednare skifte, hvarunder tuberklerna upplösas. För öfrigt har denna feber trenne underlydande skiften: 1) Början dertill utgöres af sjukdomens blomskifte (*stadium floridum*): trötthet med hetta i flathand och fotblad, omvexlande med kyla; en inre kyla med yttre hetta, såsom mången Hektikus uttrycker sig. I början är det flyghetta, der och hvar omskrifven och mera bestämd, såsom med rodnad å kinderna, brännande i flathand och fotblad; sedan fortsatt, blir den jemnare, mest efter aftonmåltid; sluteligen antager den en regelbunden frossas form, utmärkt af liten, tät och något hård puls, förvärras på afton och aftager vid solens uppkomst, genom då inträffande svett. Småningom magrar härunder den sjuke, men matlusten är ännu temligen god; törsten åter ökas och stolgången börjar bli mera trög. Urinen är merändels ömnig och har ofta fetthinna. I andra skiftet, som vi här kunne kalla blekskiftet eller vissningens tid (*stadium pallidum*) blir febern häftigare med två försämringar (exacerbationer) på dygnet: 2:dra gången nämligen middagstiden eller straxt derefter. Det händer ock stundom, att flere lättare

feberanfall på dygnet inträffa, och på afton liksom samla sig till ett större. Då blir ock ansenligare svettning. Tungan är esomoftast högröd och glatt, af munnens klara vätskor liksom polerad. Urinen blir sparsammare, lemnar ofta ifrån sig bottensats, liknande tegelpulver, under det att förra skiftets fetthinna simmer ofvanpå. Ansiktets hektiska rodnad börjar nu antaga ett orent gulaktigt eller blekgrått utseende, under den tid febern är borta.

Tredje skiftet, som vi kalla härjningens eller saft- och kraftuttömningens (*stadium colliquativum Febris hecticæ*). Nu blir febern jemn och beständig, svetten ömnig, utsoten tärande. Pulsen gör nu 120—130—140 ja ända till 150 slag i minuten och är stundom knappt kännbar. Kroppen afmagrar öfver måttan, under största kraftlöshet, fötterna svullna, stundom tillkommer yrsel; och under det att så småningom öfriga subjektiva symptomer bortgå, återstår sluteligen endast febern, som småningom tärer och borttager krafterna och liksom rasar emot slutet, tills döden, ofta nog på nattstolen, gör en ända på detta elände.

Retelsesymptomer i första skiftena bli sålunda i det sista de öfvervägande. De symptomer, som hafva närmaste samband med det bedröfliga slutet äro: svett, utsot, magerhet, vattnsamling.

α) Svetten är ofta fet eller klibbig och sötaktig, samt intager kroppens ofvandelar: pannan, halsen, bröstet och axlarna, stundom ock lemmarnas innandelar, och utbryter i sömn, natt eller dag.

β) Utsot och svett stå vanligen i motsats till hvarandra; den förra slutar, som sagdt, oftast striden. Förstoppning kan dock äfven räcka till slutet.

Förloppet och utvecklingen af lungsot äro nu i sin enkelhet framställde, mestadels med hänseende till de subjektiva symptomerna och sjukdomstecknen. Det återstår ännu en för Läkaren objektiv och derföre högst upplysande teckenlära, innefattande

De physikaliska teknen eller symptomerna. Till dessa höra:

Besigtning. Lungsiktiges långlagda, men smala och spensliga, samt klena kroppsbyggnad med långa lemmar, framskjutande axelblad, kutig rygg, smal och

lång hals, smal, lång samt trång bröstkorg, deras platta, stundom nedom fästet, till och med inböjda (*konkava*) bröstben, de stundom hela tummen framskjutande nyckelbenen och vinglagda axelblad samt slankiga muskulatur, der och hvar på ytan äfvenväl synbarligen lokalt minskad, motsvarande tuberkelbildningarna inantill, utvisar alltsammans redan utifrån det ondas större eller mindre utsträckning. Redan i sjukdomens första skifte, (då ännu blott råa tuberkler förekomma, se nedan) sammandrages och minskas bröstets hvälfning, samt blir afplattadt och insjunket i nyckelbenens nedantrakt (*regio infraclavicularis*). Deraf beror, att, då också refbenen bli nedsänkta, nyckelbenen synas blifva mera framstående.

Mått. En frisk bröstkorg har hos fullvuxna personer nästan alltid 2 till 3 tums större vidd under nyckelbenen, än å 6:te refbenet. I lungsot är förhållandet härmed vanligen motsatt, likväl icke alltid; konstant är det likväl alltid, att bröstvidden, minskas i synnerhet under nyckelbenen. Genom mätning, ifrån ryggraden till bröstbenets midt, skönjer man ock vanligen ifrån ytan, om den ena sidan af bröstet är olik den andra.

Känseln lemnar ej så tydliga tecken. Lägges handen på bröstet, så märkes väl dettas dallring starkare, under det sjuklingen talar; men så kännes det ock hos alla med tunnare bröstväggar. Dock bör uppmärksamhet derpå fästas, antingen denna dallring är jemnt lika eller på något ställe otydlig. Orsaken till det sednare är då troligast den, att tuberkler, i större mängd, finnas fästade genom adhæsion vid bröstkorgen. Säkert afgöres detta dock först genom hörseln, förmedelst perkussion och auskultation.

Perkussion sker mestadels bäst blott och bart med fingrarna. Eljest har man ock dertill brukat en rund, hård skifva (*plessimeter*), vanligen af elfenben, eller, till undvikande af ömhet i fingrarna, i större klinik, äfvenväl en fyrkantig större bit Kautschuk. Man lägger vanligen ett eller två finger (eller skifvan) tätt åt på bröstet och klappar derpå med en eller annan af den andra handens fingerspetsar, midtöfver främre fingerlederna af på bröstet åtlagda fingren. Det gifves för öfrigt 2 sätt att verkställa perkussion, nämligen först den omedelbara, som af *Auenbrügger* och *Corvi-*

sart användes. Härvid spännes huden och underliggande hull af den del, som skall perkuteras, förmedelst venstra handens fingrar. Derpå bringas yttersta ändarna af högra handens 3—4 fingrar i samma höjd, och så anslår man perpendikulärt dermed, starkare eller svagare, på den spända hudbiten, med den försigtighet, att hvarken naglarna, hvilka derföre äro noga skurne, eller flatan af sista fingerleden göra anslaget, utan, som sagdt, de yttersta af fingerändarna. Detta sätt att perkutera är ändock ofta plågsamt för den sjuke, och derföre desto mindre användbart, som det ock ofta ger antingen intet eller ock ganska otillförlitligt resultat, synnerligen då bröstväggarna äro mycket slappa och tillika betydligt tjocka.

Den medelbara Perkussionen består åter deri, att, på den del, som skall perkuteras, 2—4 fingrar af venstra handen eller ock plessimeter anlägges, hvarpå man, sammaledes, som i förra fallet, perkuterar med högra handen. Detta sätt att förfara förtjenar alltid företräde framför det förra eller äldre undersökningssättet genom omedelbar perkussion. Att skaffa sig kännedom om normalljudet af perkussion, bör man först öfva sig på friska menniskor å alla bröstets delar, och jemföra detta med ljudet af perkussion å andra kroppsdelar, t. ex. på låret, på buken o. s. v. — De närmare detaljerna af undersökningsmethoden med perkussion och auskultation finnas införda i D:r *Elliots* öfversättning af *Triers* arbete, äfvensom i D:r *Levertins* af *Williams* handbok. — Finnes en större mängd tuberkler, eller är lungväfnaden någorstädes förhårdnad eller lefvervandlad (*hepatiserad*), så blir då perkussionsljudet der, mer än annorstädes, dåft, d. ä. mer eller mindre i likhet med samma ljud på låret. Ett sådant ljud plär i vanligaste fall först röja sig dels å, dels under nyckelbenen, särdeles och oftast på venstra sidan. — Men ett sådant ringa och dåft ljud är icke ensamt nog, att sluta det tuberkler förefinnas, emedan samma ljud också kan förekomma vid vahr- eller vattensamling inom lunghinnans säck (*exsudatio plevritica*) i 2 och 3 skiftet af lunginflammation. Att säkert afgöra sådant, har man då, utom sjukdomsförloppet och de subjektiva symptomerna, att äfven afse teknen af auskultation (hvarom nedan). Det hän-

der annars äfven, att perkussionen är så ljudelig (*sonora*) som tympanljud. Perkuterar man en ur kadaver uttagen frisk lunga, utan att förut hafva uppblåst densamma, då den således håller mindre luft och är sammandragen; så får man höra ett klart, fullt och temligen tydligt tympanljud. (Jfr. *Skoda, Perkussion und Auskultation.* Wien 1839, s. 12), såsom vid luft i bröstet (*Pneumothorax*). Är åter lungväfven någorstädes i närheten till den tunna bröstväggen förstörd af tuberkler, och dessa, genom upphostning bortgångna, lemnat efter sig ett större luftrum (*caverna*) i lungorna; så blir perkussionen ganska ljudelig, men likväl icke rätt klar eller ren, utan försvagad och bruten eller i likhet med ljudet af en sprucken kopp (*bruit de pot fêlé*), med en lätt fingerknäppning perkuterad. Det är också kändt, att, rundtom ett sådant abnormt luftrum, lungväfnaden är hårdare än eljest (*indurerad*). Deraf beror den noggranna säkerhet, hvarmed man, genom öfning, kan mäta sådana luftrums vidd och utsträckning, emedan perkussionen i omkretsen deraf höres dåfvare och svagare. Det händer ock derföre stundom, att lungsiktige, vid förnyad undersökning, efter längre mellantider, förete ett sådant hvasst ljud på samma ställe, der det förut varit dåft. Sådant visar då, att tuberkelmaterien, ifrån detta ställe uttömd, lemnat efter sig ett större eller vidare rum eller håla för luftens passage.

Auskultation kallas den del af undersökningen å den sjukes kropp, som endast kan ske genom hörselns tillhjelp. Läkaren har således vid sjukbestämningen, serdeles i fråga om bröstsjukdomar, icke endast behof af blick, utan ock, som vi förut sett, af känsel och lukt samt äfvenväl af öra, m. e. o. Läkaren behöfver i rikt mått vara utrustad och begåfvad med alla sinnen, yttre som inre, för att kunna rätt uppfatta de stora föremålen för sin naturforskning: den lefvande djur- och menniskokroppen, samt sjukdomens åverkan och läkemedlens inverkan i densamma. Hvad upfattningen med örat nu angår, så kan detta ske antingen omedelbarligen genom örats direkta upfattning (omedelbar Auskultation) eller medelbarligen genom serskildt dertill inventeradt akustiskt instrument, (medelbar Auskultation). Instrumentet har för sin synnerliga brukbarhet vid bröstets undersökning bibehållit

namn af Stethoskop, ett slags hörlur, förfärdigad i likhet med en liten tratt med lång och tjock pip, altsammans merändels af något hårdt [trädslag. Närmare om Stethoskopets konstruction finnes afhandladt i *D:r Elliots* öfvers. om percussionen och medelbara Auscultationen af *Trier*, Stockholm 1831; samt i *D:r Levertins* öfversättning af *Engländaren Williams* gediegnare afhandling i samma ämne.

Med detta instrument har man först och främst att öfva sig att höra: *a*) andedrägtens normalljud. I friska och sunda lungor är inandningsljudet dubbelt längre och dubbelt klarare än ljudet vid utandning. Äro tuberklerna icke stora eller tätare sammansittande i större massor, utan spridda i den för öfrigt oskadda lungväfnaden; så företer respirationsljudet ingen rätt märkbar ändring hos den sjuke.

b) Andedrägtens abnorma ljud. — Redan i lungsotens början (så snart råa tuberkler förefinnas, hvarom mera längre fram), blir förhållandet omvändt eller motsatt, på så sätt, att inandningen icke blott blir kortare, utandningen längre, utan den sednare blir ock starkare, i förstone dock blott lika klar och stark som den förra, men sedan starkare, hårdare, längre och sluteligen flåsande. Sådan är Bronchialrespirationen. På de ställen, der perkussionsljudet är dåft (för tuberkelmassas skull), der är ock andeljudet antingen als intet, eller ock högst ringa under Stethoskopet, men i omkretsen är det bronchialt. Men under det tuberklerna, löste til likhet med vahr, bortgå, samt abnorm håla (caverna) således någorstädes i lunga förefinnes; uppkommer Flasksusning (respiratio amphorica s. cavernosa), deraf att luften rusar emot väggarna af den abnomra luftreservoiren i lungan, hvaraf sådant ljud genom stethoskopet fortplantas, liksom blåste någon i en tom flaska af större eller mindre rymd. Samma ljudfenomen, ehuru med metallklang (*tinnitus metallicus*) upstår af den yttre luftens genomgång i någondera brösthinnans kavitet; enär, genom frätt hål i luftvägarna, en öpnad kommunikation emellan denna kavitet och yttre luften eger rum.

c) Andedrägtens biljud. I lungsotens första skiften kunna redan sådana biljud förekomma, antingen af åtföljande katarrh i luftrörs grenarna eller sedan af

tuberkelmaterien, som mjuknat eller blifvit lucker och uplöst. Då allt som afsöndras, genom hosta bortföres, så höres stundom intet biljud. Dessa äro eljest:

*) Hvisslande sorl. (jfr. *Trier* s. 18) genom de fina luftvägarnas sammandragning.

**) Slemrassel, af slem och flytande tuberkelmateria.

***) Knistrande sorl. af ett fluidum i luftblåsorna (*vesiculae aëreæ pulmonales*).

Hafva åter hålor upstått, blir ock deraf ett eget hålljud (*rhonchus cavernosus*), ej olikt det af bubblor, söndergående i en tjockare vätska, såsom det äfven sker i den variga hålan, deri bubblor af luften upstå, hvilka ock i sin bristning gifva sådant ljud. — Är åter hålan tom, antingen emedan dess innehåll är uphostadt eller emedan vahrbildande hinna (*membrana pyogenetica*) bildat sig af dess väggar; så uphör detta slags hålljud; men andedrägten fortfar som förut. — Allt slags s. k. Metallklang i bröstet (från och med *tintement metallique* till och med *Resonance metallique, Laennec*) härrör altid af luft, som på ett eller annat sätt är i rörelse på ytan af ett fluidum. Detta ljud kan närmast efterhärmas i ett med vattn halffyldt glas, hvari några droppar vattn få falla, under det att örat hålles dervid, eller såmedelst att handen hålles på örat och derpå perkuteras. Sådan metallklang höres, då en håla med tuberkelvahr öpnat sig i lungsäcken, och således detta med luft dit inkommit, Metallklangen anger då vattn och vahr i lungsäcken, (*pneumopyothorax*), beroende af envist fistelsår emellan luftvägarna och lunghinnan. — Närmare härom se *Williams:* Bröstsjukdomarnas pathologi och *Diagnos* öfvers. af *J. Levertin.* Stockholm p. s. st. Fistelsår förekomma ock på andra kroppsställen, serdeles i ändetarmen. — Opereras dessa; får lungsoten fördubblad fart.

d) Röstljud och Förändringar af Resonansce eller konsonans (*Skoda*) Härtill räkne vi Bronchophoni i vidsträcktaste mening. Man har visserligen, efter *Laennec* och på dess auctoritet, härtill också räknat den abnorma bröströsten (*pectoriloquium*); men de skäl (*Percuss. u.* Auskultation, Wien 1839 s. 47—51.), Skoda anfört, emot de godtyckligt gjorda öfverflödiga och vilseledande skilnaderna emellan *pectoriloqui* och Bronchophoni, som efter *Laennec* hittils sig

bibehållit, synas så grundliga och klara, att vi här ej vidare kunne tala om annat, än Bronchophoni, i högre och lägre grad. Den förra, som är det samma som *pektoriloqui* (talande bröst, *pectus loquens*), eger då rum, enär rösten genom bröstvägg och stethoskop, höres starkare och klarare i Auskultantens öra från ett eller annat bestämdt ställe af den lungsiktiges bröst, än genom munnen, då Han talar. Den skilnad, *Laennec* ville göra, mellan *pektoriloqui* och bronchophoni, består blott deri, att Han, i förra fallet, både hörde och kände ljudvågornas anslag emot örhinnan, i sednare åter endast hörde samma ljud. Man förstår lätt, att skilnaden här ej är större, än en persons tal omedelbart i örat, jemfördt med talet på vanligt afstånd. Man har sedan, på mer eller mindre god tro, antagit att *pektoriloquien* vore ett säkert igenkänningstecken (*signum pathognomonicum*) på hålor efter tuberkler i lungorna. Änskönt nästan alla sjelfständige skriftställare anföra exempel, att *Laennecs* Pektoriloqui förekommer sådana hålor förutan; har dock den Laenneeska skilnaden, en gång funnen eller antagen, emellan Pektoriloqui och Bronchophoni, bibehållit sig i alla Skrifter om Perkussion och Auskultation, ända till nästförflutne år, väl äfven der och hvar sedermera. Genom försök på kadaver, kommer man väl icke heller till full öfvertygelse derom, att rösten i Exkavationer ger återljud på enahanda sätt, som i luftvägarna (*bronchi*). Likväl blir motsatsen ytterst osannolik, såsom Skoda visat. Den vacklande och så ganska slippriga skilnaden emellan fullkomlig och ofullkomlig Pektoriloqui, och den sednares än lättare förvexling med bronchophoni i inskränktare mening, talar ej heller för bibehållandet af så arbiträra skilnader, liksom icke heller det individualförhållande, att röstens art af högd och djup eger så bestämd inflytelse derpå, huruvida bronchophoni med eller utan pektoriloqui uppstår mer eller mindre fullständigt. —

Hostan sjelf kan i tuberkelhålor åstadkomma sitt egna ljud, allt som dessa äro mer eller mindre af luft eller vahr fyllda. Af det sednares farande af och an kan dervid också metalljud uppkomma. Ljudet kan ock vid Auskultation ha likhet med en gets bräkande *Ägopho-*

nie), och *Lånnec* lärde att den så blott förekommer, då en vätska är i bröstet, men många af hans utmärkte lärjungar hafva dock funnit samma symptom där ingen vätska fanns i lungsäcken, t. ex. vid blott och bar Lunginflammàtion. Deraf, som af annat (jfr. Skoda p. a. st. s. 57 ff.), visar sig, att detta ljud med bronchophoni äfven utan vätska kan förekomma i lungsäcken.

Ägophonien är således, oaktadt *Lännecs* stora auktoritet, likväl icke ett säkert kännetecken på vätska i lungsäcken; och är *Charles Williams* den ende bland kände Skriftställare, som i allo är af *Lånnecs* mening. — D:r *Reynaud*, en lärjunge af *Lännec*, anger sig hafva gjort den erfarenheten, att ägophonien förvandlas till bronchophoni, ehuru svag, enär lungan är hepatiserad, om den sjuke, å hvilken ljudet förnimmes emellan axelbladen, antingen lägger sig på buken eller lutar sig starkt framåt. Är lungan hepatiserad, skall ock i ögonblicket, som ägophonien försvinner, bronchialt andedrag låta höra sig med knarrande rassel. Man instämmer nu allmänt i Frankrike uti *Reynauds* åsigt derom, att ägophonien är intet annat än aflägsen bronchophoni, hörd genom mer eller mindre våtlager, stundom likväl äfven hos alldeles friska personer, såsom om barn och fruntimmer oftare blifvit anfördt; så att *Lånnec's* förklaring åtminstone icke i alla fall är rigtig. Stark bronchophoni är således intet annat än *Lånnecs* pektoriloqui, eller den genom stethoskopet i örat så tvärs genom bröstväggen inträngande enorma bröströsten, så att deraf liktidigt kännes dallra. — Svag bronchophoni medförer ingen sådan dallring, utan är en ofullkomlig röst genom stethoskopet eller till och med genom blotta örat uppfattad.

Till Lungsotens tecken höra sluteligen allra väsenteligast tuberklerna och deras utveckling, hvarom hittils blott i förbigående blifvit nämndt. Hvarje tuberkel, som uppkommer i luftvägarnas byggnadsvirke eller i cellväfven, hvilken omger och genomtränger detta och blodkärlen, är hindersam eller menlig för lungornas afsöndringar, i mohn den så tillvexer, att den ej blott förtränger genomgående småkärl och luftvägar, utan ock såmedelst äfven hindrar både blodet och luften att fritt och obehindradt passera genom större eller mindre del

af någondera eller båda lungorna. Den produkt af slemhinnan, som genom denna retning alstras, skiljer sig ej ifrån vanligt katarrhalslem, uppkommet af förkylning; och är sålunda ingen qualitativ skilnad i slemmet af börjande katarrh och begynnande lungsot. Det ämne, hvaraf tuberkler bestå, visar sig såsom skildt i smärre och i större knölar, dels också såsom en dessa liknande, men mera utbredd induration i lungväfnaden (*infiltratio s. instillatio*).

Till de förra höra: *a*) miliära granulationer. Från hirskorns och vallmofröns, ända till hampfrös storlek äro de i början halfgenomskinlige, hvitgrå eller färglösa och broskhårda, men få sedan i sig en hvitgul fläck och bli ända igenom hvitgula, och så till sist gula och ogenomskinliga. De, som äro närmast hvarandra, gå tillsammans och bilda så större eller mindre sammangyttringar af fastare osts konsistans med ogenomskinlig och blekgul färg, nu benämnda *b*) råa tuberkler. Dessa innästla sig småningom mer och mer i lungväfnaden, den de således förstöra och göra allt mer otillgänglig för luften.

Till sednare slaget af tuberkelbildning hörer åter infiltning eller infiltration, blandande sig in i lungans egen väfnad, som deraf genomtränges, såsom vatten i svamp. Hit hörer: 1) grå tuberkelfilt (*Infiltratio s. instillatio tuberculosa grisea*), uppkommen utan föregående grå granulationer, är ock gulgrå och intager större eller mindre del af lungorna, hvilka deraf blifva tyngre, tätare och för luft ogenomträngligare. I snittet få de deraf en brosklik platt och glatt yta, hvari lungornas små celler ej vidare skönjas. Sådan tuberkelfilt omger oftast de förut omtalta hålorna. — I denna grå filt förekomma flere gula, ej genomskinliga punkter, så vidt spridande sig, att de intaga hela den grå massan, som deraf ombildas till gul. Sådan kallas då gul, rå tuberkelfilt (*infiltratio tuberculosa flava cruda*), i samma naturförhållande till den grå, som granulation till rå tuberkel. — *b*) Tuberkulös geléefilt (*infiltratio tuberculosa gelatinæformis*), ett mellanting emellan miliär granulation, är färglös och af gelées stadga, samt sannolikt, i flytande form, ingjuten uti lungorna, liksom ock primitivt all tuberkel eller an-

nan afsats ur blodet. Den fastare stadgan kommer efter hand, af lungans organiska motverkan. Ämnet till tuberkler blir då smått efter hand tätare, går sedan öfver till gråfilt, sluteligen ock i gul tuberkelfilt. Detta försiggår stundom så fort, att intet spår synes till de 2 primitiva bildningarna, utan blott gul tuberkelfilt. De kunna dock förvexlas dessa tuberkelformer med andra sjukdomsprodukter, såsom t. ex. märgsvamp (*fungus medullaris s. carcinoma encephaloides l'Encephaloïde, Lånnec*); men om, som man säger, båda äro beroende af skrofler, torde ock samma grundsjukdom fordra samma slags medel, om än behandlingen dermed bör och kan olika modifieras, i förhållande till olika lidanden hos den sjuke. Geléefilt skiljes från vattusvulst (*Oedema*) i lungorna derigenom, att lungcellerna i sednare fallet urskiljas, ej i det förra.

Men utom de förändringar af tuberkelmaterien, som hittils äro framstälda, händer det stundom att densamma förvandlas till likhet med brosk, krita eller benjord i större eller mindre stycken. Dessa kalkgyttringar finnas stundom i de med broskhård hinna omslutna hålorna samt stundom inni upplösta tuberkler. Der dessa förefinnas, kan man kalla det kalklungsot (*"phthisis calculosa"*), att icke vidare förvexla denna följdsjukdom med orsakerna till lungsot. *Schönlein* har nemligen med säkra iakttagelser ådagalagt, att en form af naturläkning i lungsot föregår på det sätt, att, efter hvar och en tuberkel, återstår i mer eller mindre tydligt hylle en kalkgyttring, bestående förnämligast af benjords salt med en återstod af djurämne, i ett förhållande, hvilket kemisk undersökning sedan visat vara som 98, 15: 1, 85. *Lännec* ansåg redan samma kalkgyttringar hafva samma ursprung, som annan lungsot.

En annan form af naturläkning i lungsot består deri, att tuberkelhålorna kunna sammandragas, och såsom andra ärr slutas tillsammans. Någon gång fortsättes ock varsöndring ifrån lungfistlar en längre tid, under det att alla öfriga symptomer försvinna, utom morgonhosta med eller utan stickkänsla på ett ställe i bröstet, der man då med örat upptäcker bronchophonie. Sådant har ock jag iakttagit å en yngling med stark muskelbygnad, som året förut visat mig upphostadt sten-

konkrement och en tid dessförinnan led af blodhosta och nattsvett, samt nu är behäftad med ändetarmsfistel.

Sjukdomens orsaker äro:

A. Inre ärfdt anlag från fädernet eller mödernet, merändels alltsom barn i det yttre hafva likhet med fader eller moder, som lidit eller lider af tuberkler i lungorna. Ofta utbryter det onda äfven hos barnen i samma års ålder, som hos den af föräldrarne, ifrån hvilken anlaget gått i arf. Dessförinnan yttrar sig detsamma under barnåren genom skrofelåkommor af flerehanda slag, äfvensom med ganska envist, mestadels torrt hudutslag med klåda, då och då feberaktighet, spinkighet i kropp och lynne. En annan iakttagelse är ock den, att hæmorrhoidala föräldrar ganska ofta få skrofulösa barn, samt att lungsoten sedermera vid manbarhetstiden följer efter barnårens skrofler. Då hetsiga dryeker af alla slag, så väl kaffe och the, som allmännast spirituosa, hos föräldrarna bidraga till hæmorrhoider; så låter sig häraf lätt förstås, huruledes samma medel ifrån slägte till slägte medverka till lungsotsanlagets både uppkomst och stegring i afföljden. Det händer dervid att till och med närmaste led skonas, så att först sonson dör af samma sjukdom, som farfar, men att fadren i mellanled undsluppit det onda o. s. v. För öfrigt fortplantas likväl sjukdomen, såsom andra egenskaper i allmänhet, från mor till son och från far till dotter oftare än från far till son, mor till dotter o. s. v. Likväl har qvinnan, såsom svagare, till följd af sin organisation, såsom ock till följe af hennes vekare uppfostran, klädedrägt (t. ex. i snörlif o. d.) samt inskränktare sysslosättningar m. m. s., större anlag för lungsot än mannen. För affödan är denna sjukdom alltid att befara, då båda föräldrarna i framskriden ålder äro behäftade med lungsot och derunder aflat barn. Redan i barnåren kunna ock skrofler yttra sig ursprungligen såsom lungsot, och man har exempel på, att ej ens fostret i moderlifvet blifvit derifrån förskonadt. De unga åren, ifrån 18:de till 30:de, högst det 35:te året, äro likväl mest utsatta för detta onda.

B. Yttre orsaker, som dertill medverka, äro:

α) Luftens kemiska eller physiska förändringar. Ju jemnare luften är, till temperatur och

sammansättning, såsom längs hafskusterna och på landet, desto mindre gynnar den sjukdomens uppkomst; ju mera den åter med främmande ämnen är uppblandad, såsom i större städer, desto mera plägar den gynna det onda i sin framfart. Många menniskors sammanboende i små kyffen, såsom ofta är händelsen i större städer, samt dessas förvända lefnadsordning, i lyx eller armod, bidrager ock ganska mycket till osund luft, äfvensom

β) Mörker, så väl å de trånga gatorna, serdeles i nedanvåningarna, som ock i djupa bergsdalar, samt å kalla, fuktiga och dimmiga trakter. Å alla dessa olika slags lokaler blir solens inverkan för ringa, både till luftens renande och till vegetationens befordrande i varelser af högre slag, såsom i människor och djur. Också ådagalägga statistiska uppgifter ifrån flere håll, att lungsot ifrån 65 till 55 grader nordlig bredd är temligen sällsynt, men ifrån 55 till 45 breddgraden oftare förekommer och från 45° till 35° bredd är mest allmän. Ju närmare man derifrån kommer till Equatorn, desto mindre förekommer lungsot, ehuru den icke ens i tropiska klimatet tillintetgöres, utan fastmer ofta förekommer å Ostindiska öarna och på Ceylon. I Wien upptager denna sjukdom $\frac{1}{13}$ af dödligheten, i Berlin $\frac{1}{15}$, i London och Paris $\frac{1}{5}$, i Marseille ända till $\frac{1}{4}$, i Genua $\frac{1}{6}$, i Nizza $\frac{1}{7}$, i Neapel $\frac{1}{8}$; men i Rom blott $\frac{1}{20}$. *Andral* uppger, att den, öfverhufvud taget, i stora städer borttager $\frac{1}{5}$ af befolkningen. *Ramadge*, att i hela England $\frac{1}{4}$ af dödsfall vållas af lungsot. I Sverige ege vi inga så rätt tillförlitliga statistiska uppgifter i detta hänseende. — *Sydenham* på 1600talet ansåg, det $\frac{1}{5}$ af männískoslägtet dör i Lungsot.

γ) Gråkall eller fuktig och kall väderlek. Deraf är lungsoten så allmän i England och Holland, samt i östra Frankrike; men åter i torrare och klarare, fast kallare luft, åt norden, mera sällsynt. Ej af samma skäl, utan för den jemnare hafstemperaturens skull, är lungsoten sällsyntast å Maderaön; och har detta i England gifvit anledning, att åt lungsiktige anlägga s. k. Madeira-house med jemn temperatur året om. — Osnygghet bidrager ock tvifvelsutan genom thy åtföljande fukt och kyla, så väl som genom dess öfriga ingredientier i icke ringa grad till skrofler; och dessas utgrening i lun-

gorna gynnas icke litet af hudens störda functioner i allmänhet. Derföre äro ock kalla bad så goda förvaringsmedel emot lunglidande.

δ) Bristande kroppsrörelse är en af de orsaker, som gynnar upkomsten af lungsot, liksom deremot afpassad rörelse är ett ibland de bästa förvaringsmedel emot det ondas upkomst och fortgång, i dess första skifte i synnerhet.

4) Enformig och klen föda, serdeles af vextämnen (synnerligast de, som ej vext ofvan jord, såsom potates), uteslutande såsom ett och samma närings medel jemnt anlitadt, grundlägger sluteligen sjuklighet i lymphatiska systemet och denna antager sedan natur af skrofler, i lungorna eller annorstädes. Men äfven motsatta medel, nämligen de stimulerande, medföra dylik grundsjukdom. Blandad dièt utan egenteliga retmedel (*stimulantia*), är åter i allo den ändamålsenligast närande. Synnerligen vigtigt dietmedel för alla är vattnet och dess mer eller mindre halt af salter eller djurämnen.

5) Ensidiga Yrken. Öfveransträngning af kropp och lungor kan medföra lunglidanden, icke mindre än overksamhet. Derföre äro Sångares och pipolekares ansträngda öfningar esomoftast väckelser till det onda. Mjölnare stå ock i rykte för hosta och lungsot, beroende af qvarndammets retning på luftvägarna, äfvensom bildhuggare af samma orsak. Målare få af mineral eller metallfärg esomoftast vidkännas tärsot (*tabes metallica*), och der anlag finnes, grundlägges så lungsot. Sak samma med förgyllare, spegelfabrikanter m. fl. s. Äfven ullarbetare, väfvare och skräddare äro icke blott utsatta för skabb (*Wollenkrätze*), utan ock för dennas följdsjukdom i lungorna. Deremot har man gjort den iakttagelsen, att hvarken Slagtare eller Tobaksarbetare, Garfvare (se *Richter*) lida af lungsotens stora grundsjukdom, skrofler (*Pointe i Magaz. d. ausl Lit. d. ges. Heilkunde v. Gerson* Sept. o. Oct. 1827), men väl vållar Tobak ofta chronisk katarrh. Detta öfverensstämmer ock delvis med Ramagdes påstående, att chronisk katarr utesluter lungsot och tvärtom. Professor *Rokitansky* i Wien har ock genom mångfaldiga iakttagelser vid liköpningar kommit till det resultat, att ännu en annan sjukdom, än den mucösa katarrhen, skall utesluta lungsot; och detta är puckelrygg.

6) Utslag af flerehanda slag, hvarom mera framdeles.
7) Hämmade afsöndringar se ock framdeles.

Lungsotens specifika skilnad ifrån annat Lunglidande.

Sammanhålle vi sjukdomens förut beskrifna teeken, så kan den ej gärna förblandas med något annat lunglidande, än chronisk slem-Katarrh eller slemhosta. Sådan katarrh följer vanligen efter häftig katarrh med mer eller mindre feber, och blir deraf ett slags fortsättning. Der den, thy förutan, upkommer af sig sjelft, angriper den mest blekpussiga personer, äfven för öfrigt fallna för slemsjukdomar. Febern är hos desse sällan stark, om än svårigheten att andas är stor; hostan kommer mera skoftals och är mera ljudelig, mest om morgnarna, pinar ock middagstid samt efter ansträngning, är envisare i fuktigt och rägnigt väder och åtföljes ifrån början af ymnigt, halfgenomskinligt, segt slem. Först sedan är den blandad med väder och slem. I längd medför ock denna sjukdom aftyning och hektisk feber. — Genom physikalisk undersökning finne vi likväl bröstet jemnare, bättre formadt och hvälfdt; äfvensom inandningen höres längre och mera utdragen än utandning; perkussionsljudet är klart och ljudligt. — Också kan sjukligen utan serdeles plåga andas och obehindradt ligga på båda sidor. Sådan slemhosta följer ock stundom efter mässling och plägar röja sig med tydligt slemrassel, vida mer än i lungsot är fallet. — Att än närmare fatta denna skilnad, dertill ledes man lättast af ett ännu närmare aktgifvande till

Lungsotens utveckling.

Dess skiften (*stadia*) äro:

Första skiftet, (retningens skifte, inflammationsstadium kalladt) innefattar hvad jag förut kallat blomskifte (*stadium floridum*) eller tuberklernas bildning och fortgående förvandling till flytande. Detta utgör begynnande lungsot (*phthisis incipiens*), existerande vid medfödd lungsot ifrån födelsen. Ofta aflida barn i första lefnads-

året med tuberkler i lungorna. Kommer annan bröstsjukdom dertill, så plägar den gifva fart åt den ursprungliga, eller svårare än vanligt rotfästa det tillkomna lidandet. Oftast oroas sjuklingen för öfrigt, under detta skifte, endast af hosta, utan all anledning, som han förmenar, men af mera varaktighet, än den af blott och bar katarrh. Den är i öfrigt mest en torr morgonhosta. Förr eller sednare blir den likväl våt, så att ett skummigt fluidum, liknande saliv, på morgnarna upspottas. Stundom innehåller det uphostade, synnerligen emot slutet af detta skifte, ett grått klibbigt slem, blandadt med svarta punkter och strimmor. Sådan förblifver stundom hostan med en viss känsla af fullhet och tryckning; stundom, ehuru sällsyntare, med någon plåga, antingen stickande eller skärande. Svårigheten att andas ökas, i synnerhet af ansträngning, och halsens blodådror, hvilka ock eljest äro fulla och svällda, synas det då ännu mer. Periodisk hufvudvärk med hetta mest åt kinderna, hvilka stundom äro af så hög rodnad, som en blommande ros, hafver gifvit anledning till namnet af blomstrande lungsot (*phthisis florida*). Munnen och svalget bli torra, värmen i munnen ökas, en eller annan grad öfver den normalt specifika af 36° C, flathand och fotblad kännas ock bli mera varma, rösten får någon heshet, värk i rygg och lemmar inträffar äfvenväl. Snufva och bröstvärk hörer mest till lungsotens första skifte, äfvensom s. k. Giktvärk. Dag för dag bli symptomerna värre, pulsen tätare och hastigare; värk emellan axelbladen samt blodhosta felas sällan. De sjuke lida af hvarje luftdrag, rösten blir sträfvare, febern får bestämdare typ, liksom af en annandags frossa, vexer så i nästa skifte till beständig feber med otydligare remissioner; på aftnarna komma lätta rysningar med hetta nattetid och svett i dagningen, synnerligen å bröst och hals. Urinen, merändels ömnig och klar, afsätter ofta under detta skifte en fetthinna. Kroppens tilltagande tunnhet blir mer och mer synbar, äfvensom krafternas aftagande och känslan af matthet. Månadsreningen aftager hos könet och bleksot förekommer ej sällan i förening dermed, äfvensom hvitfluss. Likväl för det mesta bortgår all annan flytning (snufva, rening och hvitfluss), då lungsot kommer i stark fart. — Matlusten

tilltager merändels, sällan är den dålig i förhållande till det onda, utan snarare tvärtom. Utandningen blir allt längre och tydligare än inandningen, och perkussionsljudet, synnerligen mot skiftets slut, der och hvar dåfvare i förhållande till tuberklernas sammangyttring ini lungan. De sjuke anse alltsammans vanligen som snufva och bröstvärk eller giktvärk, minskad eller uphörd reglering o. s. v. eller pjunkighet och svaghet m. m. s.

Andra skiftet utgöres af vahrgöring och upphostning och må väl kallas för afgjord lungsot (*phthisis declarata s. confirmata*), hvarunder tuberklerna blifva mjuka och flytande. Hostan blir envisare; och mest besvärlig för den liggande sjuklingen, gör den dess nätter merändels sömnlösa. Andra skiftets närvaro kännes likväl mest af uphostningens art samt af feberns ändrade form och anfall. Det uphostade, som var skummigt i första skiftet och antingen färglöst eller stundom blandadt med små svarta punkter, består i detta skifte af gula, ogenomskinliga kulor, som simma i blodstrimmigt vahr. Den hektiska febern förvärras 2 gånger dagligen, på sätt förut sagdt är, emot middagen och aftonen med ömnig klibbsvett på morgonstunden, förr eller sednare, kl. 2, 3, 4, stundom ock sednare ända till kl. 8—9, och intager kroppens ofvanhälft. Sedan minskas febern och hostan f. m., då den sjuke mår minst illa, eller, som han vanligen yttrar sig, bäst. Merändels är han dock betryckt och trött till kropp och själ, och kindernas rodnad lemnar nu altmera rum för blekhet. Andedrägten sker allt kortare och tätare, värken emellan axlarna och midti bröstet eller i ena eller andra sidan blir värre och häftigare. Af retningen, som vahret i kärlsystemet våller, ökas febern mer och mer. — Urinen blir mörkbrun, ofta mer än vanligt stinkande, är fortfarande öfverdragen med fetthinna och afsätter rödaktig eller hvit bottensats, kan stundom ej för hosta hållas af Patienten. Bukens afbörd är än liten och trög, än åter ömnig, ehuru likväl af viss stadga, tungan är högröd, blank och mest torr; törsten stark. En viss värk i luftstrupen med sträf röst förekommer ock. Matlusten fortfar stundom, uphör dock för könet en gång i månaden. I denna quinnans fruktlösa väntan på reglering förvärras dock tillståndet för öfrigt, men likväl plågor

dervid bedrägligt hopp om återställelse fästas af de sjuka, blott reglornas flöde rigtigt kunde återställas, såsom de förmena. Sluteligen utbrytande colliquativ utsot tillkännager

Tredje skiftet, som är upplösningens, härjningens eller saft- och kraftuttömningens skifte (*Stadium colliquationis, phthisis consummata s. exulcerata*). Detta är utmärkt för sina oeftergifliga symptomer af både allmän och lokal aftyning. För uppmärksam betraktelse röjer sig skiftet der och hvar med den sjukes känsla af sårig tunga, då och då svulna fötter och buksvulst samt ökad bildning och afbörd af merändels gröttjocka, föga brunfärgade exkrementer. Sluteligen kommer starkare utsot, svett och ökad upphostning — uttömningar, hvilka medtaga den sjukes sista krafter, under jemnt fortsatt feber. Tungan beklädes med torsk och är skälfvande. Å kroppen utbryter ofta utslag, stundom liknande torrskabb med klåda, vatten samlar sig i kaviteterna och fötterna svullna, såsom Magendie (*phenomenes physiques de la Vie* T. IV.) physiologiskt visat i följd af blodbrist; håret affaller. Den sjuke kan ej utan svårighet svälga. Svårigheten att andas uppnår sin högsta grad, rösten är ofta afbruten af hosta; äfven, thy förutan, knappt hörbar eller hviskande. Pulsen ganska tät och hastig, 140 slag och derutöfver i minuten, är för öfrigt darrande, tom och otydlig, mera skälfvande än slående emot fingren. — Febern, som i första skiftet hade annandagstyp, i andra hvardagliga, två försämringar med någon hejd (*remission*) på morgonen, blir nu till sistone beständig. Kroppens aftyning är nu öfver mått och beskrifning. Utseendet är närmast antydt med bilden af en lefvande till lik hopfallen menniska, tärd af det föregående långa grundlidandet. Det Hippokratiska ansiktet framträder nu mer och mer med hvass näsa, håliga ögon, hopfallna tinningar, kalla öron, liksom å benskallen påklistrad ansiktshud, torrt och blekt anlete, äfvenväl mörkt eller grått. — Sådan är den ännu lefvande menniskans dödsbild. Men själens förmögenheter äro ännu quar, stundom i höjdt mått, der de ej redan alldeles slocknat. Den sjuke dör stundom lugnt, som ett ljus släckes. Dödsfruktan under plågorna af quäfningsanfall i lifvet ger ock ofta med sig på

slutet, och der större vattsvulnad eller liggsår hastigt liksom torka in, kan man vara viss, att detta slags bättring, serdeles då den är förenad med välbehag i känslan af den sjukes befinnande, just är sista dagarnas förebud. Oftare är likväl ångst eller yrsel emot slutet fortfarande; quäfning är det sista. Detta inträffar stundom redan i 1 och 2 skiftet (såsom ock här i Upsala af mig varit observeradt), genom blodslag i lungorna. I så fall dör då den lungsiktige alldeles i medvetslöst tillstånd, således utan plågor, på sätt som i blodslag eljest sker.

Kastom sluteligen en blick på den i lungsot afledenes döda kropp och de materiella förändringar, som liköppningen visar:

1) Andedrägtsorganernas, Luftrörets, Väderstrupens, Andeluckans och Luftvägarnas gemensamma slembinna bär der och hvar spår af hvad man kallar inflammation: en mera röd färg än normalt i dessa delar med tydligare och tätare, ehuru fina, blodkärl. Stundom finnas ock dessa delar såriga, såsom ock den pyramidbrosken beklädande slemhinnan. Merändels är ock den sjuka lungans bröstbinna der och hvar eller alldeles fastvext vid refbenens innanbinna (*pleura costalis*), synnerligen närmast större tuberkelmassor. Då dessa mest utbildas i lungspetsarna, så uppehålles lungan såmedelst i lifvet med minsta möda, ehuruväl eljest tuberklerna öka tyngden af organet och så äfven af andedragen. Det fästande ämnet består antingen af fullbildad hålväf (*cellulosa*) eller utgör denna nybildning (*neoplasma*) ännu blott s. k. falsk hinna (*pseudomembrana s. membrana adscititia*). Enligt anatomiska iakttagelser å injicierade lik sker ock blodets genomgång ifrån lungans pulsådror äfvenväl genom detta fästande ämne, hvarigenom då det mindre och större blodomloppet ej mera bibehåller samma bestämda skilnad hos lungsigtige, som hos friska. Stundom är bröstbinnan genomborrad och dess kavitet full af vahr och luft.

2) Blodomloppets centraldel. Hjertat förändras mest på två motsatta sätt. Oftare är det dock tärdt och minskadt (atrophieradt) än förstorat (hypertrophieradt) samt oftare slappt än fast; så ock kamrar-

rarna — det hela dock vidgadt och hjertsäcken der och hvar hopvext med hjertat eller är detta fläckvis opaliserande, mera sällan helt och hållet ludet (*cor villosum*). Blodbringaren (*aorta*) är oftast som sig bör, ibland dock antingen vidgad eller för trång utaf brosklika eller benlika konkrementer, hvilka äfven der och hvar alstras i brösthinnan o. a. serösa hinnor.

3) Matsmältnings-redskapen. Munnen och tungan ofta öfversådd med torsklika sår, men svalg och struprör pläga vara hela. Magen ofta stor och vid, samt af väder utspänd. och dess slemhinna, såsom i luftvägarna, äfvenväl besådd med tuberkler eller ock med mindre rötsår till och med stadd i sjukligt tillstånd af löshet (*gastromalacie*). Småtarmarnas nedandel (*Ileum*) ofta sammaledes med tuberkler och inerst fläskiga rötsår besatt, med hårda bleka kanter, ej olika veneriska sår, äfvenväl mer och mindre inflammerade rundtom. Sammaledes sårig är ock blindtarmen och groftarmen, ofta äfvenväl tomtarmen (*jejunum*). Fistlar i ändtarmen förekomma, som sagdt är, hos lungsigtige mer än hos andra.

4) Lymphatiska körtlarna så väl i tarmkäx, på halsen, som i armveck och synnerligen luftrörskörtlarna (*Glandulæ bronchiales*) äro mer eller mindre uppdrifna och på sitt sätt inflammerade, stundom förhårdnade och icke sällan med tuberkler, äfvenväl sårige.

5) Afsöndringsredskapen, såsom hålväf, serösa hinnor (buk- och hjernhinnan), äro jemte hvad till afsöndringsorganer hörer, rödsprängda och icke sällan af tuberkler besatta.

6) Lefvern, liksom Magen, får hos lungsiktige ofta fördubblad storlek. Innan lungorna äro i foster utbildade, är ock samma förhållande, som då de sålunda förtäras. Ofta omvandlas ock lefvern till en fettlik massa, oftare hos quinnor än hos män; och så ofta denna fettförvandling af lefvern eger rum, plägar och gallan i sin blåsa vara svart och tjock som tjära, afgår ock sådan både upp och ner emot slutet af sista skiftet. Men tuberkler och hydatider saknas ej heller i lefvern.

7) Njurarna innehålla ofta tuberkler, såsom i ytan närmast deras egna hinna.

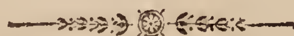
8) Könsdelarna. Ehuru deras retbara verksamhet ofta är stegrad i sjukdomens början, innehålla de dock stundom tuberkler såsom i Prostata, sädesblåsorna och sädeskärlen, äfvenväl en eller annan gång i pungarna; hos Quinnor äfvenväl i lifmodern och äggstockarna. Dessa äro dock oftare aftynade (atrophiska), der och hvar med hydatider.

9) I Hjernan hafva ock dessa bildningar, så väl hydatider, som tuberkler förekommit.

9) Musklerna redan i lifvet aftynade (atrophierade); benen innehålla ock efter döden mindre benjord, samt bli mycket förtunnade af denna sjukdom. Liken efter lungsiktige ruttna sednare, än efter andra sjukdomar, äfvensom deras liggsår pläga vara ytligare.

11) Naglarna, som i lifvet redan antagit en egen form af kupighet, bibehålla den samma, äfvensom fingerlederna äro tjocka, men öfriga delar af fingren emellan lederna äro afsmalnade. I Folkmedicin lägges stundom nog mycken vigt på detta tecken, utan att afse de öfriga.

På en i lungsot afliden kropp anger ock undersökning med perkussion dåft ljud på alla de ställen, der förut i lifvet; och kan detta jemte mätning af bröstet, samt flere af de physikaliska tecknen äfvenväl efter döden vara till ledning vid liköppningar, såsom ock tjena till diagnostiska öfningar för Studerande å Anatomisalen, der man vanligtvis ej har kunskap om sjukdomens förlopp o. d. De physikaliska tecknen af perkussion samt af beskådning (inspection), jemte några af auskultation, visa sig sålunda äfven efter döden ega fullgilltighet, på sätt, D:r *Petrequin* m. fl. i Frankrike, samt den praktiska LäkareSkolan i Wien det med största flit och noggrannhet ådagalagt, synnerligen D:r *Skoda* i dess förträffliga arbete, om Perkussion och Auskultation, Wien 1839.

ANDRA AFDELNINGEN.

Om nyare läkesätt af Lungsot.

Διὰ τὰ ὅμοια νοῦσος γίνεται, καὶ διὰ τὰ ὅμοια προσφερόμενα ἐκ νοσεύντων ὑγιαίνονται· οἷον στραγγουρίην τὸ αὐτὸ ποιέει οὐκ ἐοῦσαν, καὶ ἐοῦσαν τὸ αυτὸ παύει· καὶ βὴξ κατὰ τὸ αυτὸ, ὥσπερ ἡ στραγγουρίη ὑπὸ τῶν αὐτῶν, γίνεται καὶ παύεται. — Hippokrates, Περὶ τόπων τῶν κατ᾽ ἄνθρωπον.

Erinran.

Erfarenheten afdömmer, förr eller sednare, hvarje företeelse inom Medicinen. Någon högre domstol finnes der icke, än okonstlad och fördomsfri iakttagelse. Mera speculative, än praktiske, läkare vilja likväl konstruera en väsentelig skilnad emellan Erfarenhet och Empiri. Der denna åtskilnad af ursprungligen liktydiga ord ej blifvit lagd i en blott och bar metaphysisk hypothes, om tingen och deras inre väsen, der har man ock med erfarenhet menat inbegreppet af iakttagelser, rön och försök; med empiri åter serskilta, från detta hela lösryckta, mer eller mindre enstaka eller ensidiga rön. — I Svenska skrifter af medicinskt innehåll finnes dessutom, liksom i de tyska, så ofta ordadt om blott "rå" empiri, att mången deraf skulle kunna ledas till den temmeligen kortsynta förmodan, att någon bildad eller af förstånd upplyst empiri alls icke i tidernas lopp utvecklat sig, oberoende af för dagen gängse systemer. Bättre än ifrågavarande, mer eller mindre förnötta grekiska konstterm, förefinnes redan färdigt ett uttrycksfullare, svenskt ord: Varseblifning, att angifva den begreppsskilnad, som verkeligen förefinnes, emellan det lägre, utan naturvetenskaplig kombination skedda uppfattandet af enstaka rön eller företeelser, och detta högre, hvilket mer och mer är på väg att, i vetenskap och konst, göra sig gällande, ej blott som reflecterad, men ock som sammanhållande erfarenhet. Här ett, ibland många, exempel på denna skilnad. En rå bonde förstår ej de physiska krafter, som drifva ett ångfartyg, men han kan ändock ej blott se när detta går, att så sker, utan ock någorlunda estimera den hastighet, hvarmed det, under gifna förhållanden, i allmänhet öfverträffar i motvind kryssande eller i medvind varande segel och andra fartyg. Är bonden sjövand, kan han till och med inläras att biträda vid machineriet o. s. v. — Så sker ock delvis utaf den oförvillade och mera bildade allmänheten, ej blott i bedömande af

skiljaktiga Läkesätt, men ock i att, på sitt sätt, medverka till deras bedrifvande, såsom Folkmedicin. — I motsats till folkmassornas häfdvunna tro och tycken, understödda utaf Läkarnes majoritet, samt allas mer eller mindre allmänna och häftiga opposition, hafva likväl de nya Läkemethoderna: Homöopathik och Vattnkur utrikes, liksom Gymnastisk sjukbehandling ibland oss Svenskar, tillvunnit sig icke blott förtroende och erkännande af sjuklingar; utan i vetenskapen hafva de äfven vetat att tillkämpa sig sin ställning. Att detta kunnat ske, och så allt framgent sker, beror ytterst derpå, att allt, som i praktiken visar sig vara sannt, det måste ock finna en förnuftig theori, hur helst än fördomar och fördömelser (med eller utan fanatism), ifrån alla sidor, må förrycka den egenteliga synpunkten, och draga hvarje ny iakttagelse, ned eller upp, till de för dagen herrskandes ståndpunkt. — Hvad som skett och sker (factum), det är och blir dock i evighet sanning

De rön och iakttagelser, som innehållas i det följande, skola synas en stor del läsare nya; mången skall ock anse dem för omöjliga. Framskjutes äfven härmed sanningen af ett ännu icke allmänneligen erkändt, om än naturhistoriskt system i läkemedelsläran; så må väl detta icke afhålla, att erkänna det goda och nyttja det brukbara deri. En pligts uppfyllande af den ädlaste art, deri alla Läkare sig förena, borde väl också kunna tysta hvarje lägre slags lidelser. För mången Läkare har Homöopathien (vi behålla här den ifrån Grekiskan nybildade termen, tills ett uttrycksfullare, fosterländskt ord påfinnes) förblifvit ej mål för sig, men medel till att kunna uppnå det ändamålet att läka. I detta sjelfmedvetande, är det ock här nog, om, ibland den mängd hjelp behöfvande människor, som med hopp, men utan räddning, till slutet plägar försmäkta, såsom offer för lungsotens härjelser, mången framgent finner sig tröstad eller hjelpt igenom denna lilla bok och de medel, den gifver vid handen att använda. — Den kan desto mindre göra anspråk på fullständighet, som den är skrifven i populär anda, tillgänglig så väl för allmänheten, som för läkares konstdom, d. ä. både för subjektiv och objektiv pröfning.

Om lungsots förekommande, samt nyare medel och läkesätt deremot.

Intet ondt härjar mera bland ungdomen, som just utgör mänsklighetens blomstring och början de fruktsättning, än lungsot. Millioner falla, såsom offer, för den skoningslösa härjaren, och inget slags läkedom har det hittils lyckats att göra sig till dess beherrskare. Å jordklotets båda verldar, i S. Amerikas bergland, så väl som på goda Hoppets udde, längs floder och kanallinier, på höjder och i dalar, i palats och kojor gå tusentals sådana olyckliga sin död till mötes, hvilka naturen eljest utrustat med andens, hoppets och inbillningskraftens håfvor, just i motsatt mått och mål till utsigterna för desse sjuklingars återställelse. Läkarnes diktan och traktan, att finna medel emot detta lidande, är lika gammal, som sjukdomen. Medicinens historia erbjuder ock en otalig mängd af medel och methoder, vid hvilkas verksamhet stora förhoppningar varit fästade, men hvilkas följder ännu aldrig funnits nog allmänt tillfredsställande. Af sådan beskaffenhet var de gamlas lungört (*pulmonaria*); så är ännu i dag den franska Folkmedicinens källkrassa (*Nasturtium Aquaticum L.*); så äro ock den nyare tidens fläsk- och späckkurer. *)

---

*) Efter Abdominal-typhus uppkommen lungsot lärer ofta med framgång varit behandlad med Fläskingnidningar, enligt D:r *Bergers* m. fl. intyg (Berlin. Medic. Vereinszeitung 1840, s. 53—54 o. 7 Jahrg. N:o 31 s. 155—156, Hygea XI: 547 ff. samt XIV: 6 H.). Ibland var dock, äfven i så fall, verkan till bättring blott öfvergående. De mesta af dessa lyckade kurer hafva skett å militärhospitalen med rökt fläsk, hvilket väl ock verkar genom sin halt både af trädättika, Kreozot samt ännu möjligen okända eller till verkan

Fastän slutligen den ihärdigaste forskning inom Anatomiens alla områden, under samtidigt användande

---

så alldeles obekanta substanser, som Eupion, Pikamar och Paraffin m. fl. a. flygtiga eller vidbrända ämnen, hvilka, genom gnidningen på den sjuka, i *ångform*, utvecklas; och så på ett det mildaste, direkta sätt erbjudas dess andedrägtsorganer. Sådan fläskkur tillgår på det sätt, att man, en half timmas tid, hvarje dag gnider den lungsiktiges rygg, bröst och sidorna af bröstet samt hvarje annan större yta af kroppen, med så mycket fläskspäck, som, under sagd tid, af kroppen upptages; och, i långt avancerade sjukdomsfall, repeterar denna åtgärd, 3 gånger om dagen. Vanligen åtgår $\frac{1}{8}$ à $\frac{1}{6}$ mark rökt fläsk-späck till hvarje sådan ingnidning. Då härtill saltadt, rökt fläsk användes, ingår äfven saltet ifrån hudytan i det så ytterligt i lungsot utvecklade systemet af absorberande kärl; hvartill ytterligare kommer den mekaniska verkan af gnidning å hull och skinn, så närlagda muskulaturen, som dessa utandelar i sådan tärsot blifvit. Ytterligare till kuren bidragande är hudens skyddsvärn med fett, såsom hindersamt för luftens tillträde vid de många temperaturombytena af nattsvett m. m. Ej ens fläskets salt torde så alldeles vara utan sin del till fläskkurens helsoverkan, enär salt, invärtes taget, ej blott är ett kändt folkmedel emot blodhosta, utan äfven vid lungsot med framgång blifvit, äfvenväl i Djurmedicinen, användt, såsom åt Apor och Markattor, hvilka i fångenskap ofta lida af sådan sjukdom. *Reichenbach*, Kreozotens uppfinnare, ansåg ock redan han, att detta medel skulle vara emot lungsot verksamt, äfvensom den visserligen blott ofullkomligt kända verkan på friska menniskor af kreozotintagningar gifvit anledning att använda medlet för sig; och har man äfven så trott sig hafva funnit, att vissa lungsiktige bättras, andra läkas deraf (jfr *Archiv f. die homöop. Heilkunst*, XVI, 2 h. s. 165). Sednare har Kreozotens primära totalverkan blifvit af D:r *Helbig* (jfr *Med. Jahrbücher mit bes. Berüchsicht. d. specifischen Heilmethode herausg. v. DD. Vehsemeyer u. Kurtz* III. 195) sannolikt rigtigt framstäld, såsom *mumielik torrka eller förtorrkning*, i likhet med den af Arsenik. Därifrån är den dock specifikt väl åtskild, ej blott genom en större Kreozotens physikaliska tension, eller expansion, såsom flygtigare medel, än Arseniksyrlighet, utan ock genom en motsvarig, större expansibilitet, inom den lefvande organisationen, äfvenväl sträckande sig till andedrägtsredskapens yttersta fördelningar så väl i huden som

af physikalisk undersökningsmethod och derpå baserad diagnos, bildat en objektif, bestämd teckenlära, så att sjukdomen numera med största visshet kan igenkännas, och hela dess skedda inkräktningar i andedrägtsorganerna, snart sagdt, med mathematisk visshet, äro bestämbara, äfvensom beskaffenheten af dess produkter är med physisk och kemisk noggrannhet känd, samt utvecklingen af de organiska fenomenen i det hela är synnerligen noga utredd; så har sjukdomens behandling likväl dermed blott föga vunnit i säkerhet. Denna är likväl det egenteliga målet, så väl för läkarens forskningar, som för den sjukes önskningar. Hvarken minerala ämnen eller brunnar, eller annan vattenkur, eller flerehanda slags mossor, fettingnidningar, vistelser och uppehåll i fähus, eller ens i annat luftstreck, såsom i Rom, Nizza m. fl. a. ställen, samt mångahanda andra i rop komna medel och åtgärder hafva, emot denna sjukdom, i invecklade fall, lemnat säkra resultater. — *Ramad-*

---

ock i lungorna; då deremot Arsenik, i blodomloppet inkommen, verkar, i specifik förverkan, att mumifiera de inre blodberedningsorganerna: hjertat, magen och tarmkanalen, samt att, såsom många andra gifter, beröfva blodet dess förmåga att löpna. Obekant är det dock ännu, för öfrigt, i hvilket (pathologiskt) förhållande af lungsot, Kreozot i synnerhet måste vara tjenligast. Hittils har man dermed, såsom med andra medel, opererat på ett temmeligen groft sätt, utan nog hänsyn till medlets positiva verkan i det hela, samt utan att ens, i de flesta fall, såsom sig vederbör, med physikaliskt säker Diagnos hafva bestämt tuberkelmassornas tillvaro.

I rökning med tjärångor, samt i beckpiller och i trädättika ingår för öfrigt kreozot m. fl. ämnen, såsom beståndsdel; och hafva dessa samteliga medel, under långa tider, äfvenväl spelat rolen af specifika emot lungsot, fastän godtyckligt och utan fästadt afseende vid den physiologiska medelverkan; så mycket än, för alla tider, denna utgör den objektiva, enda grunden till all rationel användning af Medikamenter, man må för öfrigt dermed afse hvilket moment af verkan som helst, antingen förverkan af medlet, eller, såsom homöopathiske Läkare, i fråga om läkning, mera uteslutande fästa sig vid den deraf föranledda organiska motverkan (reaction) eller efterverkan och dennas motsats till medlet.

ge's förslag, att med enkla vattuångor, eller dessa försatta med temligen oskyldiga och indifferenta ämnen, att dymedelst föranleda djupare inandningar och så vidga de sammanträngda cellerna för qvarhållande af luft i lungorna, synes *a priori* hafva mycket, som talar för sig. I praktiken åter är det ej utförbart, emedan lungsiktige omöjligen kunna andas djupt, just för ogenomtränglighets skull i samma luftbevarande celler. Detta är det hinder, som ock vållar desse sjukas korta andedrägt. Samma hinder möter *Palmedo's* d. å. föreslagna inandningskur af *Oleum animale foetidum*, så vida nämligen, som meningen dermed är, att mekaniskt undantränga lungtuberklerna. Om än andeläppan, som det stinkande medlet vållar, kan fördragas; så möter det dessutom ännu ett annat hinder, att ej kunna sättas i verket vid stark sjukretlighet, med mindre att den sjuke ytterligare deraf lider mehn eller skada. Väsenteligare framgång följer således icke heller i de svårare fallen, detta förfarande med inandningar; ehuruväl den idéen att omedelbart och direkt i lungorna applicera medel i gasform är ganska rigtig.

För öfrigt vittna *Ramadges* 3,000 liköppningar nog mycket derom, att stora lagrar ej blifvit skördade af Uppfinnaren till denna beprisade method. De försök, andre läkare efter *Ramadge*, med vattenångor, på hans sätt, anstält, hafva sällan, om ens någonsin här i Sverige, utfallit till något fördelaktigt resultat. Lika litet, som D:r *Carlson* i Stockholm (jfr Årsberättelse om Sv. Läk.Sällsk. arbet. 1840, s. 66) har jag här sett gagn deraf. I lungsotens första skifte spordes aldrig deraf någon bättring, och sedan skedde, i de få lyckliga fallen, oftare dermed lindring, än hjelp. — I det mesta mera berömdt, än tillräckligt, visade sig således äfven detta slags rationella förfarande med alla dess olägenheter för den sjuke. — I lungsotens första skifte, medan tuberklerna ännu äro råa, uppehålles den sjuke vida mer af ändamålsenlig Gymnastik, sådan vi Svenskar, bättre än andre, ege att tillgå; liksom anlag till lungsot väl säkrast tillintetgöres såmedelst, att lungor, kropp och bröstkorg försättas i en sådan behandling under ungdomsåren, att de i möjligaste mon utvecklas genom tjenlig Gymnastik, afpassad ridt ej att förglömma, så-

som tillika en rörelse i frisk luft, af blandad (*activt passiv*) beskaffenhet.

Uti sednare skiften, låter deremot något annat läkesätt numera knappt tänka sig såsom möjligt, vid ifrågavarande sjukdom, än det, som innefattas i användning af medel, som stå i direct förhållande till den inre sjukdomsorsaken; och således, genom specifik verksamhet, upphäfver densamma. Endast af sådant medel, kunne vi ock hoppas resorption af tillstädesvarande tuberkelmassa och hinder för dess nybildning eller vidare utbredning i organet; hvilket allt utgör grundvilkor för sjukläkningen i denna tärsot. — Alla andra åtgärder och medel, så mycket de än låta sig rättfärdigas af sin theori, verka likväl, i sjelfva verket, blott på en sida af sjukdomen; under det somliga t. ex. återställa krafterna eller materiel förlust, såsom meningen är med fettingnidningar, eller minska den besvärliga retelsen att hosta, mängden af upphostning eller till och med, i vissa fall, der så kan ske, göra andedrägten mindre kort, såsom *Ramadges* och Engländarnes methoder. Sjukdomens väsen, eller med andra ord, sjelfva roten till den parasit, hvilken bemägtigar sig människans organiska varelse, utgöres åter i lungsot af de tuberkler, som i luftvägarnas mellanväfnad innästlat sig; och detta onda låter ej utrota sig af dessa methoder, hvilka ock derföre i det hela mestadels äro overksamma eller ock af framgång åtföljas blott i enstaka, mindre betydliga fall. — Lika litet, som den chirurgiska eller akiurgiska behandlingen af rötsår (*ulcus*) eller yttre skador kan bringas till lycklig läkning efter allmänna läkeprinciper, utan att afse den safternas blanning af skrophulös. giktartad, mercuriel eller venerisk o. s. v. skärpa, som det förevarande fallet, *in concreto*, företer; lika litet är ock en lungsotläkning tänkbar förutan ett läkesätt, som lofvar att blifva verksamt emot den grundorsak, hvilken ideligen framkallar tuberkelbildningen. I besittning af sådant medel, kunne vi åter hysa den förhoppning, att, ej blott i outbildade eller mindre betydliga fall, utan ock i sednare tidskiften, rycka mången dödskandidat undan Skördemannens förtidiga härjelser.

Men om vi ock varit så lycklige att, genom pröfvande erfarenhet, utfinna sådant medel; så är det ej nog, att veta sig i besittning deraf, utan kommer det ock tillika derpå an, att ändamålsenligt använda detsamma, uti en sjukdom, i hvilken afsatser af tuberkler intagit lungorna, såsom organisk utgångspunkt eller säte för sjukdomen. — Häraf beror framgången äfven så myeket, som af rätt medels bruk. — I förhand må således här anmärkas, att det tjenligaste medels intagning genom munnen, om än bidragande och understödjande naturläkningen, likväl i allmänhet och esomoftast måste visa sig otillräckligt, så framt vi ej äre i stånd att åstadkomma omedelbar beröring emellan medlet, som användes, och organet, som är inbegripet i fortgående sjukförvandling (*metamorphosis progrediens morbosa*). Erfarenheten bekräftar äfven, att det väsenteligen bidrager till bättring i lungsotlidandet, att afse vissa atmospheriska förhållanden, t. ex. vid ombyte af vistelseort, än öfriga läkemedels bruk. Om ock blott Reflex af ett allmänt sjukanlag, är dock lungsotens brännpunkt (*focus*) i lungorna; och på dessa kan man omedelbarligen blott verka genom ett afpassadt Medium för andedrägten. Den luftart således, hvars åtnjutande erfarenheten ådagalagt vara fördelaktigast för personer, hvilka antingen äro behäftade med anlag till tuberkulös lungsot eller redan lida af denna sjukdom, är således först och främst att afse och utforska, att, med konstens tillhjelp, dess verksammaste beständsdelar må kunna användas i en form och på ett sätt, som blir likligast (analogast) med verkningssättet inom den mägtiga, yttre naturen. Äro vi så i stånd att aftäcka och dechiffrera de enskilta hieroglypherna i dess stora gåtbok; så måste ock användningen deraf äfvenväl motsvara vårt förnufts lagar, och följakteligen tillfullo bekräftas af erfarenheten. Men här är åter nödigt, att, just med speciell hänseende till sjukdomens specifika behandling, i förhand göra några anmärkningar öfver väsendet eller det väsenteliga af den sjukdom, som här ligger till grund för betraktelsen, samt att sålunda motivera naturligheten i förklaringen, äfvensom den theoretiska rigtigheten och den praktiska brukbarheten af den method, som här är i fråga.

Ingen Läkare tviflar, att den sjukdom, som är vanligaste anledningen till lungsot eller tuberkler, hafver sin närmaste grund i en djup störelse af den normala Reproductionen.

En allmänt utifrån verkande orsak härtill är esomoftast, för eljest lyckligt lottade menniskor, såsom förut är nämndt, otjenlig och hetsig diet. Härtill hörer äfven för varm beklädnad, såsom ock oren, fuktig och varm kammarluft. Enär en af naturen svag person oafbrutet uppehåller sig i sådan atmosfèr, under en längre tid; så blir detta också en af de många, på tiden mer och mer fortverkande, yttre orsakerna till hudfunctionens störelser. Huden förlorar nämligen betydligt i energi, om dess skötsel försummas, och hvarje dess uppfriskning, genom kallare luft, möjligast undvikes; hvarvid då lungorna måste öfvertaga en del af hudfunctionen, och sålmedelst blifva öfverretade. Under sådana förhållanden kan blodets befrielse från kolämne (decarbonisation) blott ofullkomligen försiggå. I detta hänseende har försummad hudskötsel således en gemensam verkan med det ännu allmänna, om än aftagande missbruket af spirituosa, ej mindre i all s. k. Måttlighet dagligen intagne, än i mer eller mindre öfverflöd. Vore huden mera verksam och dess retbarhet mindre nedstämd af dessa skiljaktiga, blodets kolafsöndring förminskande medel och oredor i lefnadsordningen; så skulle, lättare än lungsot, undertryckt utslag, eller annat hudlidande, såsom ref-ormar föranledas, eller störd reglering o. s. v. framkallas af naturens bemödande, att ifrån sig skilja och aflägsna all skadlighet utåt; i stället att produkterna af samma störelse nu söka sig utväg till de innandelar, hvilka stå i mesta beröring med den yttre luften. Att derföre hos barn förebygga anlaget till lungsot, dertill hörer oftare njutning af och rörelse i frisk luft, mindre varma födoämnen och kläder, än som brukas, undvikande af varma fjäderbäddar, samt åtnjutande af kall mat och dryck emellanåt. Äfven den förvända seden, att låta barn i vextåren hela timmar sitta framlutade på ett ställe, hindrar icke litet bröstorganernas utveckling och föranleder stockningar i de finaste lungkärlen. Då ej blodets decarbonisation försiggår i barnåren; uppkomma deraf stockningar i körtlarne, som ansvälla; och

så bildas skrofler af den mindre organiserade blodplasman. I ungdomsåren bortgå dessa skenbart från ytan, men då lägges ock grund till tuberkler, under enahanda, yttre förhållanden i lefnadssättet.

Organismens näring är, genom alla dessa långa tiderna fortverkande skador, nedsatt, så att säga, i innersta märgen. Dermedelst är sjukförvandlingens utbildning redan till sin möjlighet gifven. Utan denna grund af allmän anledning, kunde den icke uppkomma. Om än kall dryck, efter föregående upphetsning, eller annan yttre orsak skenbarligen ofta gifver vid handen en annan, yttre orsak eller befordrande anledning till tuberklers utveckling; så lemnar, i alla fall, en sorgfällig sjukexamen, med behörigt afseende till föregångna sjukdomar, lefnadssätt, ärfdt anlag likväl alltid en djupare, i hela konstitutionen uttryckt grund till det ondas uppkomst.

Men daglig erfarenhet lärer, att synnerligen ungt folk, ifrån och med mannbarhetens mognande ålder till tretionde året, är underkastadt lungsot, och derigenom löper största fara för plågor och lidanden. Vanligtvis anfaller ock denna sjukdom sådana personer, som dels förr lidit af skrofelåkommor [1]), dels också in i mannaåldern medfört mer eller mindre utveckladt anlag dertill, ifrån svaga föräldrar, eller i följd af svåra sjukdomar i barndomen, merändels af utslag, såsom Messling, Skabb (*psora*), eller bröstsjukdomar, såsom kikhosta, snufva och katarrh. Visst är, i alla händelser, att tuberklerna med sin egna, för sig bestående sjukdom i saftblanningens förändring, hafva en inre slägtskap ej blott med skrofler, utan ock med utslagssjukdomar, yttrande sig dels genom dessa sjukdomsformers vexlingar med och öfvergångar i hvarandra [2]), dels ock-

---

[1]) Specielt uttrycksfullt har 1600talets störste, praktiske Läkare, *Sydenham* kallat lungsoten för "*Scrophula pulmonum*" (jfr. D:r *Glås'* specimen: *in Tuberculosin pulmonum s. phthisin Pulmonum tuberculosam inquirens dissertatio* Holmiæ 1839, p. 62.

[2]) D:r *Berg* har ibland oss Svenskar i stort och tydligast bekräftat detta *in praxi*, å Kgl. allmänna Garnisonssjukhuset i Stockholm. I Svenska Läkaresällskapets nya Handlingar. Stock-

så genom likheten i deras allmänna företeelser och gemensamheten af samma slags verksamma läkemedel i vidsträckt mening (*antipsorica*). Sålunda äro ock skroflernas och utslagens läkemedel äfvenväl i allmänhet ganska verksamma mot början̈de lungsot, blott med den åtskilnad, att, såsom barnårens skrofelsjukdom mest plägar hafva sitt säte uti tarmkäxekörtlarna i underlifvet, och blodsystemets retning först uppkommer, såsom slutföljd, af de mångfaldigt abnorma företeelserna i underlifvet; så utgöres åter början till lungsot af en lungornas tyngre plastik, hvarföre ock densamma är en företrädesvis feberaktig sjukdom. Betingar också den väsenteligt skiljda ståndpunkten af lifvets faktorer en skilnad emellan dessa sjukdomars arter (eller kanske rättare afarter) äfvenväl åtskilnad i användning af medikamenter, serdeles hvad formen och bruket angår; så måste åter, vid anordnandet af en kurplan i allmänhet, synnerligen i afseende på dietiska föreskrifter, lungsotens nära slägtskap med utslagssjukdom och skrofler icke lemnas ur sigte. I synnerhet bör det icke öfverses, att skrofler merändels bevisligen äro frösådd (*seminium*) till sednare sig utvecklande tuberkler, uti lungorna i synnerhet. Då skrofler åter finna näring och vinna i envishet uti unken, oren, af menniskor öfverfylld och fuktig luft; så är ock tvärtom en ren och frisk luft med (relativt) sundare beståndsdelar icke blott det första och väsenteliga läkemedlet emot skroflerna, utan ock det medel, af hvars verkan möjligheten till fullständig och rotfast (radikal) återställelse nästan uteslutande beror. Deri skall ock säkert hvarje erfaren Läkare öfverensstämma, att intet medel är säkrare att åstadkomma lycklig och rotfast skrofelläkning i allmänhet, än en ändamålsenlig luftförändring, i hvilket hänseende landtluft och än mera bergsluft, eller en genom bestämda egenskaper (qualiteter) utmärkt atmosphér erhållit mångfaldiga slags rekommendationer. Men erfarenheten har af-

---

holm 1838, s. 157 yttrar Han: "Att en psorisk dyskrasi står i närmaste samband med lungtuberkulosan bevisas så väl af båda sjukdomarnas liktidighet, som af den lättnad i bröstaffectionen som ofta efter skabbutslag observerats, äfvensom af det omvända förhållandet."

gjort ännu ett annat factum, det, att ingen luftart, i sig innehåller så gynsamma elementer till skroflers afhjelpande, som Hafsluft. [1]) Uppehåll och vistelser vid hafsstrand, längs kusterna, samt bruket af hafsbad äro ock erkände för de vigtigaste läkemedel emot skrofler och all deraf härrörande sjuklighet äfvenväl hudutslag m. m. s. — Mycket är deröfver tänkt, antingen den uppfriskande hafsluften för sig sjelf eller den omständigheten, att densamma rikligen är inpregnerad med saltpartiklar, är den gynsamma verkans ledare. Nogaf, att vi onekligen i alla dessa momenters förening natift ega den förnämsta Skrofel-Medicin. Men att samma luft äfvenväl innehåller utmärkta läkekrafter emot Lungsot, deröfver vilje vi här anföra en af den nyaste tidens Läkare, såsom vittne:

Vistelsen vid kusterna, säger *Edward Greenkow*, har alltid aktats, såsom ganska helsosamt för många sjuka (*Lond. Med. Gazette* V: XXIV, p. 340). Grunden dertill söker densamme i luftens innehåll af salt, o. a. partiklar, dels ifrån hafsvattnet, dels också från kustens Tångarter, mestadels af Chlor och Jod. Uppehåll i hafvets närhet (liksom ock resor till sjös) har visat sig serdeles nyttigt vid anlag till tärsot, att hindra tuberklers bildning, samt äfven att hejda den längre utbildade sjukdomens framsteg. Sådana sjuklingar finna vid kusten en jemnare temperatur, emedan hafvet mildrar sommarens hetta och vinterns köld. Således blifva kustboerna delvis utom gränsen för den årliga vegetationen (*Lond. Med Gaz.* Vol. 24 p. 310). Redan i förra seklet hade också *Russel* (*de tabe glan-*

---

[1]) Äfven Folkmedicinen i Norra Halland hörde jag, för 10 år sedan, med framgång, tillegnat sig bruket af hafsvatten, dels af bad, dels under liktidig drickning af en göppen hafsvatten åt gången. Vid svåra skrofelsår å halsen, såg jag de stora ärren, efter ett sålunda läkt fall, å en mager bonde. I förflutna sekel brukades ock redan hafsvatten, såsom skrofelmedel, i England, både utvärtes, som bad, och invärtes, ett större eller mindre quantum. Dess drickning är icke orätt liknadt med naturligt, annat Mineralvatten; och är hafvet således den största helsokälla på jorden.

dulari s de usu aquæ marinæ Lond. 1750) angifvit detta stora folkmedel emot skrofler. I lungsot fordrar det dock högsta försigtighet. Sillmjölke verkar väl ock mest genom sina, med hafsvatten gemensamma beståndsdelar. Hvilken naturkunnig eller observerande läkare känner ej ett och annat, eller flere, mer eller mindre enstaka fall af sådana läkningar, deraf, att personer, med ärfdt eller förvärfvadt anlag till lungsot eller strupsot, tillfälligtvis eller i afsigt, flyttat ur det inre af landet till kusten; och der icke blott förlorat hvarje spår till sitt förra onda, utan också kommit i besittning af ganska varaktig helsa. Denna hafsluftens helsosamma verkan, ökad af samtida sjöbad, så bestämd den ock ger sig tillkänna vid kusterna af Östersjön och Nordsjön (der ock lungsot ganska sällan plägar ibland kust-befolkningen uppkomma [1]), kan likväl ej der så visa sig å mycket svaga och medtagna sjuke, hvilkas organer i bröstet hafva fallenhet för (inflammatorisk) retning (irritation), blodspottning o. s. v.; emedan den oundvikligen gråkalla luften, i sjöns grannskap, ofta störer framgången, eller ej ens låter den börja. Af större båtnad visar sig åter, för dessa sjuke, vistelsen å det stormfria medelhafvets kuster. — Oansedt hafsluftens helsosammaa och erkända inflytelse emot anlag och början till lungsot; är dock intet tvifvel, att den sjukes förhållanden och omständigheter ofta hindra dess bruk, eller göra detta omöjligt, der tillgångar brista; så att medlets anlitande *in concreto* blir outförbart. Detta inträffar ock vid stor svaghet, då sjukdomen gjort härjande framsteg, så att längre resor med kroppens tillhörige umbärelser och täta temperaturombyten, numera näppeligen fördragas af sjuklingen. I så fall kan ej gärna blifva fråga om detta medel.

Lyckligtvis hafva Kemiens framsteg i vår tid lärt oss känna Jod, såsom ett medel för sig, hvilket företrädesvis innefattar de väsentligaste egenskaperna till denna sjukdoms läkning. Jod är ock hufvud-

---

[1]) *Ling* (Gymnastikens allmänna grunder Upsala 1834—1840 s. 166), bekräftar samma förhållande, men med rätta skrifver han detsamma ock till någon del på den passiva rörelsens allmänna verkan, under sjöresor.

ingrediens i de vid hafsstranden befintliga tångarters medicinska verksamhet; liksom ock, i det hela, nästan i alla från hafskusten hemtade medikamenter, mer eller mindre, äro impregnerade med samma väsentliga beståndsdel, t. ex. hafssvamp (*spongia marina*)[1]), torsklefvertran (*ol. jecoris Aselli*)[2]) och Carageen (*fucus crispus*)[3]) m. fl. s.

---

[1]) Rostad hafssvamp (*spongia tosta*) är ett gammalt lungsotsmedel, redan kändt af *Dioscorides* (Περὶ σφίγγων l. 5) och af *Plinius* (Hist. nat. L. 31. c. 17) emot körtelsjukdom och tärsot. Före Jodens upptäckt var denna svamp eller svampkol medlet emot struma. *Tyse* i Edinburg m. fl. hafva ock deri funnit Jod. Märkligt är, att *Neumann* (*Krankh. d. Mschn* 2 s. 34) yttrat om brännd svamp (*spongia usta*), att bruket af dess pulfver nästan ofelbart frambringar lungsot, och *Richter* bekräftar det samma, då han säger att "större doser till den grad verka på knutarna att den åstadkommer blodspottning." — *Kopps* observation (*Denkw.* III: 332), om deraf uppkommen farlig Hektik ger stöd åt dessa iakttagelser; der nämligen för stora eller traditionella doser af det kraftiga medlet användas. Vid katarrhal heshet har medlet här i Upsala åtskilliga gånger med framgång blifvit gifvet dels i den dosbestämning, som *Kopp* (*Denkw.* II. s. 317) angifvit (IX), dels efter *Hahnemann* (*R. Arzneimll.* 2 *Aufl.* 6 Th. s. 198) (X), dels gr. ½ — j triureradt med 3 ij — iij *Saccharum lactis*, knifsuddtals hvar 4 timma, ofta i omvexling med *Calc. Sulphurata*, efter *Kopp*, således i olika, större eller mindre doser, efter omständigheterna.

[2]) Väl menar *Mitscherlich d. y.* (*Arzneimittell.* Berlin 1840, 1 B. s. 477), att Jodhalten i brun torsklefvertran är så ringa, att den på medlets verkan kan hafva ingen inflytelse. Utan närmare redogörelse för denna ologiska tankegång, kallar likväl samma författare, medlets verkan för specifik. — Men att denna förstå, anföre vi ytterligare, att *Delavacheri*, *Höbecke* m. fl. hafva iakttagit, det efter bruket af äkta Torsklefvertran, serdeles hos fruntimmer, i många fall, förut friska ben uppmjukades och blefvo krokige och förkrypplade (*Annal. de la soc. de med.* 1839 p. 123). *Asmus* (*Med. Zeit.* N:o 22 f. 1840), anser ock torsklefvertranens verkan på bröstets organer likna den af Jodkali. Samma medel äro ock esomoftast oersättlige att bota

skrofulösa benskador, tranen serdeles inflammation af benändarna, hvilket ett och annat fall här i Upsala, såsom annorstädes, ådagalagt; då medlet varit gifvet från thesked till högst matsked, 2 gånger dagligen. Större doser har jag aldrig brukat, och ofta nog hafva matskedsdoserna gjordt lösare öppning, alltid hinderlig för medlets specifika, inre verkan. På 3 dagar har jag, i ett fall, under två särskilta tider, med en thesked *ol. jecoris aselli fusci*, kl. 10 f. m. och kl. 4 e. m., med ledning af Anamnesen, hulpit en efter höftsjuka halt flicka ifrån skrofulös ögoninflammation. I lungskrofler (lungsot) åter har jag såsom *Richter* m. fl. väl sport bättring, men ej hjelp af Torsklefvertran. Dylik erfarenhet har D:r *Huss* i stort vunnit. D:r *Schrön* anför ock (XIV Hygea), att medlet vid strupsot, jemte samtidiga vattenomslag, varit flere gånger fullkomligen hjelprikt. Brännhetta i svalget är ett symptom, som jag, blott i ett fall, sport af *Ol. jecoris aselli fusci*, men upstötning, af det feta medlet, med äckel har jag både sjelf kännt och hört hos andra, äfven der blott theskeds-doser tagits. Lösare öppning eller t. o. m. utsot, i följd af denna trans bruk har ofta, hindrat mig bruka större dos än desertsked.

Verkan af (urvridna) kalla omslag, 3 à 4 gånger om dagen på halsen ömsade, är i korthet följande. — Dessa omslag förlora efter hand sin köld, och lemna efteråt en angenäm känsla af värma ifrån sig. Folk, som längre tid burit sådana omslag känner sig fruset, om det bortlägger dem, å den kroppsdel, som dervid är blefven vand. Nästan ständigt upkommer utslag under dessa kalla omslag. Huden blir snart röd, ock så rödare och rödare. Derpå uppkomma knölar af hirskorns storlek, hvilka i spetsen fylla sig med vahr. De brista och bilda sedan småsår, under det att andra uppstå. Denna utslagsform kommer och går, och kommer åter under olika tider, så länge omslag användas. Företrädet af sådant utslag, framför dem af Flugor och salfvor etc., är, först och främst, att, detta med vatten, huru-länge som helst kan underhållas, utan farliga biverkningar af medlet, samt att det är mycket snyggare och att hudfunctionen deraf stegras i stället att täppas af salfvor o. d. Huden desorganiseras dessutom ej af sådana vattuomslag; inga ärr eller fula bruna fläckar, såsom af salfva, flugor och plåster bli deraf efterföljd, för kortare eller längre tid, ja för hela lifstiden, utan en fast renare och lenare hud, än någonsin förut, uppkommer deraf. — De kalla omslagen böra för öfrigt stadigt, men ej hårdt, anläggas närmast halsen. En trekantig linne-halsduk dop-

pad i vatten, väl vriden eller urklämd, är hvad dertill behöfves. Äfven i Katarrhal heshet göra de stundom gagn, då t. e. denna uppkommit af halsförkylning. Har den åter blifvit i följd af fötternas förkylning, passa väl bättre minutliga kalla fotbad, dock endast om Gång derpå kan ske i fri luft till fötternas uppvärmning.

[3]) Carageen anses väl på förhand, oaktadt sin Jodhalt, af många Läkare för ett temligen oskadligt födoämne, i likhet med Islandsmossa, af skäl, att äfvenväl Carageen, i brist af annat, ätes af somliga kusters innevånare. — Likväl får man ihogkomma, att Medicinal Rådet *Ebers* i Breslau, efter Caraghéen, i stora doser, äfvenväl iakttagit den snaraste afmattning och tärsot, hvilken åverkan han tillskrifvet detta s. k. näringsämnes Jodhalt (jfr *Casper*, *Wochenschrift f. d. ges. Heilkunde* 1838 N:o 11). Ej utan skäl är derföre Carageen att anse för ett nativt Jodpræparat. I enskilt praktik har jag derföre här i Upsala, på sätt som D:r *Schrön*, ej föreskrifvit större doser än thesked-tals af Caragheengelee högst hvarannan, vanligast hvar 4 timma, sällan utaf det deraf beredda pulfret, med mjölksocker, hvarom mera framgent.

Sluteligen är ock Jod ett temmeligen godt substituens i alla de sjukdomar, hvaremot häfsluft och saltsjöbad verka gynsamt. Fördomarna emot detta medel sakna dock ej sin grund i de bedröfliga följderna af stora missbruk med detta, såsom med andra kraftiga medel; men detta innehåller dock intet skäl att fördömma det ändamålsenliga bruket af detta eller annat medikament, visar fastmer endast att det hörer till de hjeltemedel (*heroica*), hvilkas användning fordrar både pröfvad blick och mognad skarpsinnighet hos Läkaren, att såmedelst vinna den välsignelse, detsammas rätta bruk förmår att sprida. Följande punkter tala högeligen för Jods användbarhet emot lungsot:

1) Iakttagelsen af physiologiska verkningarna af Jod hafva, jemte den specifika inverkan å körtelsystemet och sugrören i människokroppen, äfvenväl företrädesvis ådagalagt direct rapport till andedrägtens redskap och på den sjukliga Plastiken i den organiska metamorphosen. Bland andra iakttog Kopp (Denkw. III. s. 229), af Jods inverkan i vanligt stora doser, de rysligaste qväf-

ningsanfall, med ton af den häftigaste strypsjuka (*Croup*, jfr Hygea XIV Band. s. 156). Detta förhållande af Jods inverkan yttrar sig i öfrigt omisskänneligen så, att Jod i sig sjelft, eller i oftare repeterade mellansorts doser, utan ändamål förbrukadt, i menniskokroppen medförer ett lika tillstånd, som af lungsot, nämligen: hastig ämnevexling med förtäring af organernas massa, synnerligen minskande af ägghvita och fettsubstans, hvilka deraf blifva flytande, och så tillföras silningsapparaterna. Synnerligen afsöndras medlet och producterna af denna dess åverkan genom njurarna (jfr Prof. *Martins* i Jena uppsats i Tyska Tidskriften Hygea X: s. 518). — Jods bruk i denna sjukdom är alltså redan *a priori* rättfärdigadt, genom Homöopathiens princip.

2) Flere utmärkte läkares rön (*Morton*, *Edmund*, *Scudamore*, *Sharkey*, *Cooper*, *Lugole*, *Dupasquier* m. fl.) intyga äfven, å andra sidan, Jods gynsamma verkan till och med i förtviflade fall af lungsot. Sluteligen

3) Hafva ock egna försök i en större verkningskrets längesedan öfvertygat D:r *Lobethal* (och i enstaka fall äfvenväl mig) om detta medels stora verksamhet, såsom det bästa och snart sagdt det enda läkemedel emot lungsot.

Fastän också intagning af Jod, i flera fall, varit enda räddningsmedlet för de eljest ohjelplige, hvilka lida af denna tärsot i lungor och luftvägar; så är likväl medlets dolska verkan, på detta sätt, skäl nog till försök med inandningar, i afsigt att, så nära som ske kan, bringa medlet i omedelbar beröring med de sjukligt förändrade andedrägtsredskapen, och sålunda begagna samma intagningsväg som naturen, sig sjelf lemnad, vid lungsotskurer, med inandande af med Jod impregnerad hafsluft. Till detta ändamål lät *Scudamore* i en kruka med varmt vatten hålla ett varmt käril ifylldt med en lösning af Jodkalium (med tillsatts af *Conium*, att minska hostan). Den varma ångan, som häraf utvecklades, fick den sjuke, under flera minuters tid, inandas. I 3 fall af lungsot med pektoriloqui, kolliquation och oupphörlig feber, der sålедes lungsotens physikaliska tecken förefunnos, använde *Scudamore* Jod-

ånga med den ovanliga framgång att alla 3 räddades (jfr *Hygea* XI B. s. 496).

Michaëlis i Berlin har sedermera, i *Graefes* Journal, rekommenderat en enkelt konstruerad ångapparat, ur hvilken, genom ett glasrör, öfver en spritlampa, mer eller mindre koncentrerade ångor af Jod eller Jodkalilösning, allt efter tillsats af dessa ämnen, småningom utvecklas i sjukrummet. Båda desse Läkare hafva sett den mest i ögonen fallande verkan af detta sätt att använda Jodmedel. Synnerligen omtala de snar minskning af Kolliquationer, såsom svett och tarmsekretion, aftagande feber samt äfvenväl fullständig läkning i några förtviflade fall. Vi anse det numera för hvarje Läkares pligt, att offentliggöra sina rön, och gå derföre här att framlägga äfven de försök som vi, i samma afsigt anställt och att sålunda ännu mera leda Läkarnes uppmärksamhet på ett läkesätt, hvilket, i kraft af sin enkelhet samt framgången, hvarmed det hittills blifvit utfördt, öppnar en ny utsigt att upprätthålla lifvet på mången sjuk, som eljest hålles för oläklig.

Karakteristisk är följande iakttagelse, af D:r *Schrön* (*Hygea* VI s. 332 ff.), ej blott af Jodens verkningssätt, utan ock såsom exempel på försämring af homöopathiska medel, i större doser, än sig vederbör. En Skollärare led flere år af respirationshinder. År 1830 kom han under D:r *Schröns* behandling. Andedrägten var inskränkt och dess ton såsom vid *Struma*, som dock ej här förefanns. Gick Pat. uppför en trappa, måste han ofta stanna, fick hosta med svartstrimmig upphostning. Bröstet var dock plågfritt. Genom undersökning med Stethoskop fanns intet ställe, å hela bröstet, der respirationsljud saknades. I långsamma, stilla andedrag häfde sig ock bröstet, om Pat. satt stilla. — Flere läkare hade redan förgäfves behandlat den sjuke. *Schrön* ansåg hans lidande för en svulst i bronchial-körtlarna, och föreskref derföre Tinct. Jodin. j Dr., att hvarje afton deraf intaga 6 droppar i en kopp ljumt thée. Ungefär 8 dagar sednare träffas mannen en morgon, nära att qväfvas. Hufvudet måste han draga bakåt; och fattande tag med båda armarna på bordet, måste han använda all möda, att inbringa någon luft i bröstet. Kalla

omslag lades på hufvudet, och all intagning af medlet inställdes. Detta tillstånd räckte några dagar och dermed försvann tillika hela lidandet, hvaremot Jod var gifvet. — Nu först omtalade den så återställde Skolläraren, att han icke tagit 6, utan 20 droppar och dagligen stigit med 10, så att han inalles förbrukat 2 Drachmer Jodtinctur. Då han allvarligen förständigades, att han sålunda förgiftat sig, log han deråt och försäkrade att han nu fann sig så väl, som aldrig någonsin förr i sin lefnad. — Men Joden fasthöll dock sin man. Efter 4 år dog han, i 30-talet af sin lefnad. Joden hade i roten förstört den vegetativa lifsprocessen; så att lifvets slut bestod i en egen aftyning.

Också *Jörgs* pröfning af Jods (physiologiska [1]) verkan på friska menniskor bekräftar deraf ökad matlust, oftare torrhosta, födslodelarnas retning, giktvärk, hufvudvärk, plötslig svett, rodnadt tandkött, m. m. Denne store Forskare i Läkemedelsläran, deri han anställt sina pröfningar, i mening att såmedelst tillintetgöra Homöopathiens grundbegrepp, har genom jemförande sjelfpröfning funnit Jod öka blodets tillopp åt luftrör och lungor m. m., och är i dosbestämningen, ifrån antipathisk synpunkt, hvilken han, genom dessa sina medelförsök fastställt, så hofsam, att han slutligen säger, det 2, 3 till 6 à 8 droppar Jodtinctur skola utgöra vanlig dos, hvilken blott hvar 24 eller 48 timma bör repeteras, och för hvarje gång i litet vatten tagas. *Ronander* åter, liksom alla de som ej stödja sin doslära på physiologisk pröfning, medgifva 4 gånger så stora doser. Det är troligt att *Schrön*, såsom Eklektiker, haft denna *Jörgs* doslära till föresyn, under den scrupulösa öfvergångstiden, i början af förra decenniet. I alla fall, gröfre doser än *Jörg*, med större physiologisk noggrannhet än någon hittills, bestämmt äro alltid vådliga att någonsin använda, men väl kan ett lika eller mindre qvantum fördelas på kortare mellantider, der så behofvet kräfver, t. ex. i utbildad Croup (*Hygea* XIV s. 156), enligt D:r *Kochs* erfarenhet.

---

[1]) Jfr Materialien zu eine künftigen Heilmittellehre durch Versuche der Arzreiendu gesunden Menschen gewonnen und gesammelt von D:r *J. Chr. Gottfrid Jörg*, 1 B., Leipzig 1825.

Mången ibland eljest bildadt folk skall, tvifvelsutan, af brist på aktgifvande till den homöopathiska läkelagens öfriga uppenbarelser i den organiska naturen, undra derpå att Jod, med sina nu framlagda verkningar af magerhet m. m., just i lungsot kan vara så tjenligt läkemedel. Fattar man åter de små dosernas verkan att framkalla motsatt efterverkan, beroende af organismens egen inre motverkan, der denna, såsom fallet stundom med stora doser, ej öfvervinnes utaf, utan sjelf öfvervinner medlet; så begripes nog att icke annorlunda vara kan. Också hafva Läkare af skiljda skolor, genom erfarenhet funnit detsamma, hvad de dock ej alla erkänna, men mången hit och dit bortförklarar, hvar och en "rationelt," efter sitt hufvud. Första verkan på hullet af Jod är likväl allmänt känd vara magerhet, men efterverkan, så långt det ligger i kroppens kraftförråd att denna framkalla, blir likväl motsatsen eller tilltagande hull, såsom äfven af gamla läkemedelslärans bekännare der och hvar är observeradt och utsagdt, både af *Martini*, *Voigt*, *Scudamore* m. fl., visserligen i särskilta fall af sjukdom med magerhet, der nämligen mest smärre doser, än vanligt intagits, såsom genom inandning, enligt *Scudamore*, på sätt här redan är redogjordt.

För öfrigt är det märkligt att tillse huru olika läkarnes åsigter, äfven inom de skilda Läkareskolorna nu för tiden, äro, i frågan om dosernas storlek eller litenhet. Den ene åberopar sig den Hippokratiska varningen, "att åtminstone icke skada," och fruktar för medikamentsjukdomar, äfvenväl af den minutiösaste dos, under det att en annan icke tror sig kunna taga nog organer i anspråk, att gifva möjligast största mängd af medel åt den sjuke. Så finnes, bland annat, uti Medicinische Argos, af D.D. *Hacker* och *Hohl* (Heft. I p. 34 ff.) utgifven, en uppsats af D:r *Meuber* i Dresden med öfverskrift: "*Einige Worte für diejenigen, welche die innere Anwendung des Jodkali zu 5—8 Gran fürchten,*" deri visas att man i ett fall användt $1\frac{1}{2}$ Uns af detta medel. Likväl är det ej angifvet under huru lång tid detta skett, ej heller huru länge efteråt, som den så behandlade varit observerad, — två ganska väsenteliga omständigheter, såsom vi förut sett af D:r *Schröns* erfarenhet, såsom ock af andras (jfr *Ronan*-

ders pharmakologi Art. Jod). — Men än mera D:r *Lobethal* har låtit förbruka ännu vida större total-dos (2 Uns + 1 Drachma), som det heter, med framgång, i svår Merkurialsjukdom med Exostoser, benvärk och sår (jfr Allg. Homöop. Zeit. XX B. N:o 5), utan att dock ens han angifvit, huru länge efteråt den sjuke varit observerad.

Goelis har redan iakttagit att Jod vållat Lungsot, nämligen i stora doser taget. Magerhet i ytterligaste grad; bröstens totala bortgång, snufva, heshet, matthets-svindel, brun hy, hetshunger, ökade begär i allmänhet, lätta missfall, näsblod, hjertklappning, hektisk feber, orolig sömn — sömnlöshet, inre kyla och yttre värma, nattsvett, ökad och hastig samt tät puls, hvitfluss, blodets serösa och flytande beskaffenhet, minskad rodnad och blodådrornas framträdande, sluteligen tärsot äro, utom de anförda, i stort närmast i ögonen fallande likartade verkningarna af Jod och lungsot. — Månne ock yttre skrympning af sjelfva blodblåsorna, som är en konstant verkan af Jod (jfr *Schultz: das System der Circulation* 8:o 1836 s. 45.) äfvenväl vid lungsot, under alldeles Jodlös behandling förekommer? — Vid aftyning af brist på vattennäring har *Schultz* observerat ett likartadt fenomen i blodblåsorna hos djur.

Jods utmärkta verksamhet emot Skrofler, hvaraf D:r *Lobethal*, redan för flere år sedan, hade flere lysande exempel ibland barn med samtidigt utbildad tynsot (*atrophie*) i underlifvets körtlar med tuberkler i lungorna, blef honom den första anledningen att äfvenväl försöka Jod emot Lunglidanden i större skala, dels till följd af den öfvertygelsen, att intet annat medel stode i så specifikt förhållande till denna sjukdom, dels också emedan erfarenheten lärt, att hvarken den äldre Läkekonsten, eller Homöopathien, i dåvarande skick, emot denna sjukdom, innehöllo något läkesätt med annat medel att vinna utsigt till säker framgång; enär nämligen sjukdomens första utvecklingsstadium var genomgånget, och det onda således dokumenterat sig såsom verkelig lungsot eller strupsot. — Hafva ock numera de anatomiska företeelserna i de af denna sjukdom afledues Lik derom skaffat allmän och fullständig öf-

vertygelse, att, af denna tärsot, den organiska helheten är rubbad i sitt innersta väsen genom en parasitisk Plastik, som immerfort alstrar tuberkler, så böre vi likväl derföre ej anse denna sjukdoms läkning för omöjlig, emedan erfarenheten lärt, att, till och med i förtviflade fall, naturens egen läkekraft, ehuruväl så ganska sällan, räckt hjelpsam hand till denna lyckliga utgång, dymedelst att hon gjort ett längre lif möjligt genom organisk isolering af de sjukligt skadade lungdelarna ifrån närgränsande friska delar, som förut voro konsensuelt lidande. På sådant sätt har redan mången lungsiktig känt sig läkt ifrån sitt onda. En och annan af dessa märkvärdiga naturläkningar, hvilka likväl i lungsot höra till undantagen, omtalar *Laennec* i sitt stora verk; och är Han den förste, som på iakttagelsens väg kommit till klart begrepp om Lungsots läkning, ty *van Swietens* uppgifter derom äro, säger *Andral*, ännu ej öfvertygande bevis, ledde, som de äro, af förutfattad åsigt, på theoretisk väg.

Efter Influenzan, under vintern och våren 1837, hade D:r *Lobethal* i Breslau först tillfälle att, i många fall med Jod, behandla den derpå följande ofta farliga hostan med tuberkulös upphostning och begynnande kolliquation, ett tillstånd, hvilket, såsom följd-sjukdom, då icke sällan förekom hos svaga subjekter med lungsotsanlag. Han försäkrar, att nästan öfverallt, der så skedde, rätt snar bättring och hjelp ur detta farans tillstånd följde. Jodmedlets serdeles egna verkan på väderstrupen och luftröret föranledde då dess användning; emedan, såsom bekant är, Influenzan närmast och företrädesvis afficierar samma organer. De derigenom vunna resultater voro för mycket öfverraskande, att ej uppfordra till fortsatta försök, att använda samma medel, äfven i andra former af lungsot, ej blott i ganska små doser genom intagning, utan sluteligen, der detta ej nog båtade, äfvenväl genom inandning. Emot utbildad lungsot (*phthisis consummata*) hade jag, säger D:r *Lobethal*, likväl då ännu icke mod att använda Jod, och såg, i så fall, föga gagn utaf eljest verksamma förtunningar af detta medel. Mångfaldiga, ehuru der och hvar strödda underrättelser och meddelanden om Jodångors stora verksamhet, samt den ständigt mera sig grundande öfver-

tygelsen, att i Jod måste dock finnas den utmärktaste Läkekraft emot lungsot, ingåfvo dock nytt mod till fortsatta försök. Dessas resultat äro ungefär följande:

Utan att påstå det Jods verkan emot tuberkulös lungsot är osviklig, under alla omständigheter; är dock medlets specifikt egna (physiologiska) verkan i samma förhållande till lungsot, som China till frossa, Svafvel till Skabb o. s. v. — Chinan lemnar ock mången frossa oläkt, liksom ock Svaflet mången Skabb; men ingen lärer dock derföre bestrida dessa medels specificitet emot sagde sjukdomar. Emellertid visar sig dock redan häraf, att, der dylika allmänna hjelpmedel felslå, läkaren måste förstå att finna individuella specifica med ledning af anamnès och sjukdomsutveckling in concreto af den konstaterade och med physikalisk undersökningsmethod bestämda sjukdomen. — I alla lungsotens stadier är ock derföre, så väl det försigtiga, inre bruket, afpassadt efter omständigheterna, som ock Jod i ångform, helsosamt och öfverträffas af intet medel i verksamhet. I anseende till svårigheten, att kunna bestämma dosen lagom emot den koncreta graden af specifik retbarhet i blodet, är dock bäst, att inskränka det vanliga intagningsbruket af detta medel till de fall, der sjukdomen antingen är i sin uppkomst, då ännu så ganska små partiklar af medlet äro tillräckliga, som de först af *Hahnemann* införda homöopathiska medikamentsatomerna, eller, der sjukdomen i sin fortgång (tvärtemot det första alternativet), redan stigit till en farlig höjd, och man med starkare vapen än dessa måste träda fienden till mötes. I sådana fall äro just de, med omsigt valda, större doserna de enda verksamma, enligt måttet af organismens mottaglighet; och synes det då, som om den genomsjuka kroppen till sin mättnad behöfde ett visst quantum af detta medel, innan en gynsammare förändring låter förvänta sig i det tröstlösa tillståndet. Så är ock fallet vid i hög grad utbildad strypsjuka (*Croup*), en barnsjukdom, hvilken, såsom lungsot i ynglingaåren och mannaårens blomning, oftast i grunden beror af skrofler (jfr Hygea D:r *Koch* p. a. st.). Infinna sig feberretelser, bröstvärk och blodspottning, så utgöra de blott i så fall hinder (Contraindikationer) emot

Jodmedlets bruk, om de af dess ihärdiga fortsättning äro föranledde. Dessförinnan äro de åter lika litet som magerhet hindersamma för detta medels användning i refraktare doser, dessa må nu intagas genom munnen eller directe genom luftvägarna. Naturligtvis är för öfrigt framgången af medlet desto säkrare, ju kortare tid sjukdomen varat, och ju mindre betänkliga symptomer förefinnas, samt helst om ärfdt anlag till det onda saknas. Gynsammast verkar ock detta medel på personer med len, fin hud, af phlegmatiskt temperament och slapp fiber (*fibra laxa*). Utan verkan är det åter vid fallenhet eller tillvaro af kolliquativ utsot (d. ä. i lungsotens sista skifte).

Verkningarna till helsans återställelse äro följande: Hudens kolliquation med öfvermåttlig nattsvett och feberretning vika snarast för detta medel, matlusten ökas, munterhet kommer, krafterna tilltaga, upphostningen förlorar sitt elaka utseende, blir mera lätt och smakar salt, i stället förut söt. Till märkbarare aftagande af upphostning och hosta verkar dock först ett längre medelbruk. Dessförinnan, eller innan kroppen är genomträngd af medlet, visar hvarje förändring i barometerståndet en mest afgörande inflytelse på hostans häftighet eller minskning. Inträffar heshet eller blodspottning, under Jodens användning i ångform eller annan intagning; så vika dessa tillfälligheter för mjölkdièt och samtidigt upphörande med all slags intagning af medel. I sjukdomens första tidskifte är lätt utsot eller lösare öppning en icke ovälkommen företeelse, under detta medels bruk; men åter, vid större svaghet, är sak samma en anledning att upphöra med detta medel och blott bruka slemmig dryck.

Lefnadsordningen (dièten) kan för öfrigt under denna Jodkur temmeligen ställas efter den sjukes egna önskningar. Blott fet, kryddad och sur mat måste alldeles undvikas, äfvensom hetsiga drycker af alla slag såsom de spirituösa m. m., af hvilka den sjuke ock merändels finner sig illa. Bäst fördraglig med denna kur är flitigt förtärande af söt mjölk, söt hvassla och helst osaltad mesost, mjölkmat, mjölrätter o. d. m., Carageengelée, på sätt förut är nämndt, theskedvis. Dièt med djurämnen af närande och lättsmält art, såsom rå äg-

gula i vatten efter smak med eller utan såcker, samt der man så hafva kan och sjuklingen det fördrager till och med under rinningen vispad kalfblod, varm urdrucken, helst på fastande mage dagligen (jfr Hygea XIV. B.) som näringsmedel. Sedan gammalt har det ock varit i bruk, att använda lungor af djur, synnerligen af kalf och räf, åt lungsiktige, i mening att desses förlorade lungor skulle af sådana födoämnen hemta mera näring än af andra. Så synas ock de gamle Atleterna menat med deras öfverdrifna köttätning, till vinnande af ökad muskelbygnad och deraf beroende kroppsstyrka; äfvensom ägg, än i dag, såsom näringsmedel, stå i rykte för deras verkan till könslifvets höjande. Sådant är dock icke, såsom *Schönleins* utgifvare synts mena, "en slags gammal Homöopathie", enär det alldeles icke blifvit af desse Herrar bevisadt, eller är troligt, att djurlungors huru ymniga förtäring som helst kan frambringa ett sådant tillstånd af tärsot; men väl anger det af dem anförda påståendet en möjlighet att samma organ hos ena djurarten eller de homöoplastiska d. ä. lika danade beståndsdelarna ur den ena organiska varelsen företrädesvis ingå i den andras organsammansättning förmedelst en mera specifik, än blott allmännelig organernas assimilation af det likartade. Som sagdt är, ege vi, utom det traditionellas område, likväl ej härpå nog bindande bevis. Det vissa är emellertid, att intet djur af högre ordning i helsa kan bestå utan blanning af näringsämnen. Hundar dö således, enligt *Magendies* o. a. iakttagelser, nästan lika fort, om de ej få annan föda än fett, som af svält. Efter några dagars fettfodring uppsöka de hvarje köttfiber och äta ej vidare af fettet, samt magra sedan mycket och dö sluteligen helre af hunger, än de förtära mera fett. Äfven kaniner fann *Burdach* ej kunna lefva ensamt af potates eller ens ensamt af korn; men väl af dessa samma födoämnen i omvexlande blanning. Mjölk är det enda födoämne, hvarmed djur och människor, utan omvexling, kunna till lifs uppehållas; och det af skäl att den sjelf innehåller och är en blanning af födoämnen, måhända mest af alla passande i lungsot. Ensamt med mjölkdièt bättras derföre lungsot oftast mer än med starka, men det individuella sjuktillståndet förfelande medel, i större

eller mindre doser gifna. Också är spenvarm mjölk, i sednare tid, med mycken fördel, använd som dietmedel emot Skrofelsjukdom, utan behof af andra medicinalier. Man förgäte härvid dock ej att flerehanda mer och mindre kraftiga beståndsdelar af djurens vextföda oförändrad ingår i mjölken, så att den i sjukdomstillstånd nog kan verka till återställelse äfvenväl såsom mildt vehikel för vissa vextmedel lika mycket, som i egenskap af födoämne. De gamle brukade ock mjölk efter getter fodrade med örten af prustrot, der de afsågo en mildare verkan af detta medel (jfr *Hahnemann de Helleborismo Veterum*). Äfven har man i enskilta fall omtalt lungsots-läkningar under inflytelse af daglig drickning af kalfblod. I *Med. Correspondenzblatt f. bayr. Aerzte* s. 62 d. å. omtalar således D:r *Braun* i Fürth, att han lyckats hjelpa en sin broder ifrån lungsot genom att öfvertala honom dagligen hvarje morgon i slagtarhuset urdricka ett glas kalfblod, så varm den rann ur djuret samt att pat. inom några månader återställdes, i stället, att hans tillstånd förut syntes ange lika snar upplösning. Den så botade har nu lefvat 10 år frisk och sund, och är sedan blefven far till en son. Äfven (*Jahrb. f. philos. Medicin Gesellschaft* 1 B. 1 h. s. 100) lärer D:r *Zeller* i Ochsenfürth berömma blod emot samma onda, (jfr Hygea XIV, III.) Enhvar föreställe sig den motbjudande sinnesförfattning, hvari bloddrickaren af sitt dietmedel försättes; och är det ej utan att denna äfven mycket kan bidraga till blodkurens verkan. Annorlunda har man ock svårt att föreställa sig de ohyggliga blodkurerna vid afrättsplatser, hvarvid fall ej lära saknas att personer blifvit fria från Fallandesot. — Fråga är dock här om ock ifrån sådan fallandesot, som kommen af tuberkler i lungorna, suspenderat lungsoten. Men äfven utan nu gängse afsky för bloddrickning, har en större blodmängd, ovispad och varm på en gång urdrucken, ofta i äldre tider varit orsak till döden. De gamle brukade för sådant ändamål att dricka blod af tjur och oxe. Då sådant blod stelnar i magen och denna sålunda hvarken genom kräkning kan uppåt afbörda blodet ej heller den stora stelnade blodproppen nedåt kan passera genom tarmarna; så uppkommer deraf, enligt äldre uppgifter och iakttagelser, konvulsioner, under

andedrägtens försvårande, ända till qväfning, sammandragningar i svalget, omöjlighet att svälga o. s. v. Drickes åter sådant blod ej i mängd, gör det på friska menniskor inga plågor eller blott öfvergående och lindriga, såsom hetta och tyngd i magen o. d. (jfr *Marx, die Lehre v. d. Giften* 1 B. 2 *Abtheilung*. Göttingen 1839 s. 268 ff.) Blott i ringare mängd, serdeles som vispad, kan således djurblod tillstyrkas, t. ex. ett glas varm kalfblod på fastande mage, på sätt förut omnämndt är.

Att minska lungsotsanlaget, dertill tjenar vidare flitigt åtnjutande af frisk luft, rörelse, activ, eller mest och helst passiv ute i det fria, äfvenväl specifikt afpassad Gymnastikbehandling. I gråkall väderlek samt under den kallare årstiden plägar vistandet ute förbjuda sig sjelft, när sjukdomen längre avancerat och sjuklingen mycket hostar. Då är ock innevarandet att föredraga i en möjligast liten kammare, till Jodångornas koncentrering. Om lokalen på så sätt beqvämt för den sjuke kan inrättas, så sparar man densamme tvånget af besvärlig och till stor del omöjlig, djup inandning. Det är härvid nog, att gifva sjuklingen det råd, att sitta på sitt egna sätt, med framlutadt bröst, och så försöka att draga för honom möjligast djupa andedrag. Jodångans närhet till näsa och mun är ej nödig.

Enligt de grunder, som ofvan äro gifna, har ångformen, i lungsot, företräde framför annan intagning af Jod. Till ifrågavarande ändamål betjenar sig D:r *Lobethal* af en apparat, närmast liknande den, i *von Graefes* Journal, af *Michaëlis* rekommenderade. Den består af en jerntråds-ställning, i hvilken är befintlig en retort med omvänd öppning med inpassad tät kork, i hvars genomborrade midt ett glasrör, af vanlig barometers kaliber, är inpassadt. Under denna retort är anbringad en evaporationsskål, öfver en spritlampa. Den sjuke, som utsättes för Jodångorna, bor i en möjligast liten kammare, på det att hela dess atmosphèr, så vidt möjligt, må fyllas af Jodgas. I evaporationsskålen slås något vatten. I retorten lägges en lagom dosis Jod, i förhållande till sjukdomen och den sjukes större eller mindre fallenhet att hosta, och löses der i ett eller annat Uns vatten, eller 2—4 matskedar. Ändamålsenligast förfar man, att börja med ett eller några gran Jod.

Operationen kan ock tillställas helt enkelt på ett porcellains-thefat, ställdt öfver en brinnande nattlampa af porcellain; i fall man så vill afryka Jodångorna med helst regnvatten i thefatet. När så skett, blir vattnets återstod färglöst, saktare eller fortare, allt som värman modereras genom starkare eller svagare lampeld. Om sjukdomen ej nyligen uppkommit, låter man Jodgranet, det ena eller andra, falla i skålen, under det vattnet deri börjar att koka. — Är respirationsorganernas känslighet mycket stor, låter man åter, genom instickning af en bomullsveke i glasröret, ett utsipprande droppvis af vätskan upstå; så att ångornas utveckling efterhand må ske så småningom. — Den sjuke har, under denna procedur, intet annat att göra, än blott dröja qvar i samma kammare med tilltäppt dörr och fenster. Vanligen kan han der fördraga ångorna flere timmar å rad, då utvecklingen sker småningom, eller 2 gånger dagligen det hastiga afrykandet. Så snart den sjuke deraf angripes, eller hosta framkallas; måste med ångornas utveckling upphöras, och sedan måhända först följande dagen åter dermed fortsättas. — På aftnarna, då feber förefinnes, fördragas ångorna sämst, emedan de då vanligen öka retelsen att hosta. Men skulle äfven Jodångorna på detta sätt visa sig otillräckliga, så måste deras verkan understödjas, genom det inre bruket af Jod. Det är här ändamålsenligast att börja med så ganska små doser, som 6, 3 eller 2:dra förtunningen (billionsdels, millionsdels, eller tusendels gran) löst i flere Uns vatten, och dagligen deraf gifva den sjuke 2—3 theskedar. Är ej heller detta nog, hvilket dymedelst ger sig tillkänna, att väl upphostning och hosta minskas, men svagheten, aftonfebern o. s. v. blifva i samma lag; så är det rådligare att öfvergå till bruket af Jodkalium (*Kali hydriodicum*), såsom ett mildare medel, i *ulcerativ* lungsot äfven tjenligt, än gifva Joden sjelf i starkare doser [1]). Med Jodkalium gö-

---

[1]) "Selten wird ein Kranker mit geschwüriger Lungenschwindsucht ohne dieses *Antipsoricum* (*Kali*) genesen" (*Hahnemann*, Chr. Krankh. IV Th., Dresden och Leipzig 1830, s. 209). Med detta *Hahnemanns* rön öfverensstämmer ock, hvad Kalimedlet i sig sjelft beträffar, den allmänna

res då ändamålsenligaste början med 3 gran, löste i flere uns vatten, och deraf dagligen gifva flere theskedar, samt efter behof stiga till 5—10—15 o. fl. gran på 4 Uns vatten.

Genom detta medel och sådant förfarande, längre tid konsequent genomfördt, säger *Lobethal* sig åstadkommit fullkomligt försvinnande af alla sjukdomsfenomen, och det i sådana fall, der physikalisk undersökning med stethoskopet och alla andra diagnostiska tecken omisskänneligt hade dokumenterat tillvaron af tuberkler i lungorna. I förtviflade fall åter dervid snar upplösning af den skelettlike, magre sjuklingen syntes förestå, åstadkomms också i enskilta fall läkning ock hos andra, ännu i behandling qvarvarande, ett så påfallande stillestånd och tillbakaträdande af de elakaste företeelser, att möjligheten till fullkomlig återställelse icke numera kan tillbakavisas. Såsom exempel må följande tjena:

Fru *G.* 30 år gammal, ofta utsatt för Snufva samt ½ år för hårdnackad hosta, bröstvärk, svaghet, stor och påfallande afmagring, aftonfeber, och stark nattsvett. Lungorna förete tydliga exkavationer i ofvandelarna [1]), andedrägten försvårad, tun-

erfarenhet man har om lutad Islandsmossas goda verkan emot lungsot. Huru noga som helst sköljd, bibehåller den nämligen alltid vida mer Kali, än i de omtvistade *Hahnemannska* doserna af samma medel. Men icke blott Kali, utan alla Alkalier verka tärsotshosta (*Helbig*, *Heraklides* p. XXIV. II H.), då de en längre tid förbrukas i stora doser. Också anförer *Magendie* om en lärd i Paris, hvilken tid efter annan led af en bröståkomma i närmaste likhet med Lunginflammation, tills *Physiologen*, af en händelse, kom under fund med att Patienten dagligen, som frisk, brukade dricka Sodavatten. Med anledning af de förändringar, *Magendie* vid sina djurförsök sport af kolsyrade Sodans verkan på blodet och deraf beroende fenomen, förböd han alldeles att dricka Sodavatten; och efter denna tid upphörde dessa slags ofta återkommande inflammations-anfall (Jfr *Magendie* phen. phys. de la Vie T. IV. Sur le sang)

[1]) Förmodeligen då antydda genom stark bronchophoni eller pectoriloquie, ett physikaliskt tecken, som *Skodas* noggranna undersökningar ådagalagt att det åtminstone lika mycket kan bero af tuberkelmassornas Consonanz, som af Excavation,

gan röd, håren falla utaf, menstruation har upphört och i dess ställe hårdnackad hvitfluss. Bruket af Jodångor åvägabragte här snar förändring. Den första gynnsamma ändring deraf visade sig, med friare andedrägt och upphörande af nattsvetten; sedan började hostan minskas, krafterna återkommo, aptiten blef mycket god; sist försvann ock hvitflussen, af hvilken Pat. förr en gång mycket lidit [1]). Så följde slutligen fullkomlig tillfriskning, hvilken nu, sedan flere år, utan afbrott egt bestånd.

Hos ett annat Fruntimmer med blekhet, som förr haft hvitsot (*chlorosis*), omvexlade hvitfluss flere år med ofta återkommande anfall af betänkelig hosta, som medtog krafterna, och hotade att öfvergå i lungsot.

---

det äldsta i enlighet med föreställningssättet derom, efter *Laennecs* auktoritet. Bäst hade varit om D:r *Lobethahl*, hvilket här ej skett, angifvit de physikaliska tecknen af perkussion och auskultation i detalj. Sjukdomshistorierna vinna såmedelst både i klarhet, säkerhet och i intresse. Vare detta sagdt en gång för alla!

[1]) Huruvida *Ossa*, såsom om *Succus Sepiæ* är utröndt, innehålla Jod synes ej af *Johns* gamla kemiska undersökning, ej heller är den physiologiska verkan af bläckfiskben närmare blefven genom försök på friska utredd. — Af *Hahnemann* har jag likväl muntligen hört att benet skall, till denna sin verkan, hafva mycket gemensamt med bläckfiskens svarta blåsesaft. Vare nu med allt detta huru som helst; visst är dock, att pulvriseradt bläckfiskben är ett allmännare varseblifvet botemedel (*empiricum*), än något annat, jag känner, att minska och bota hvitfluss, stundom äfven fast tuberkler i lungorna förefinnas, ja till och med stundom vid bristande reglering (jfr *Hygea* min.artik. XIII B.). Jag har föreskrifvit detta medel på det enklaste sättet, som D:r *Schlesier* (Med. Zeit. N:o 1, 1839, s. 5, Sept. 1839, s. 88, Hygea XI, s. 346) angifvit, tritureradt till fint pulver med lika delar Mjölksåcker (a $\frac{1}{2}$ — 1 Uns) och deraf låtit taga 1 struken thesked morgon och afton. Också kan jag med samme förf. försäkra, att jag ej vet något medel med mera allmännelig, (att ej säga "specifik,") "relation till könsorganernas slemhinna" näml. hos könet, samt att "intet annat slag af kolsyrad kalk, i detta hänseende, kan mäta sig med bläckfiskbenen."

Inre bruket af Jod fortsattes här, i flere månader, och återställde henne alldeles.

Ett af de anmärkningsvärdaste fall är ännu ej fulleligen afgjordt. Den 22:åriga dottern i en familj, inom hvilken flere systrar dött i tuberkulös lungsot, öfverlemnades ur en annan praktiserande Läkares behandling, i ett tillstånd af *phthisis consummata*. Hännes krafter voro så nedsatta, att återställelse knappt kunde tänkas såsom en möjlighet. Afmagrad till ben och skinn, flere månader fängslad vid sängen, med liggsår (*decubitus*) och nästan jemn feber, med högst 2—3 timmars remission f. m., ganska profus nattsvett, oafbruten hosta och mycken upphostning. Utgången af detta lidande kunde lika litet undfalla den förre Läkaren, som D:r *Lobethal*. På försök lät Han dock familjens böner bestämma sig att för denna Patient använda sin Jod-Method.

I förstone fick hon blott Jod-ångor, men då dessa ej mera väl kunde fördragas, för starka hostretelsers skull; så bragte inre Jodbruket det hos denna flicka derhän, att hon småningom, inom 3 månaders tid, trots det började höstvädret, flera timmar på dagen kunde vistas utom sängen och gå fram och åter i rummet, sedan feber och matthet alldeles upphört och krafterna i mohn deraf tilltagit samt upphostningen minskat sig till tredjedelen af sitt förra mått. Att fortsatt bruk af kuren torde åstadkomma fullständig återställelse börjar jag nu, yttrar sig *Lobethal*, att till och med hoppas; men vågar i förhand knappt något derom bestämma.

Madame O., 26 år gammal, af svag kroppsbyggnad, moder till flere barn, har, genom försök att sjelf amma sitt nyfödda barn, ådragit sig en häftig hosta med stark upphostning och kort andedrägt. Väl öfverlemnades barnet till en Amma; men icke desto mindre blef modrens tillstånd betänkligare. Hon afmagrade synbart, bröstet inföll, synnerligen under nyckelbenen på båda sidor; det inställde sig nattsvett, feber på aftnarna samt fetthinna på urinen. 8 veckors bruk af Jod återställde hänne fullkomligen, emot allas väntan; och numera är hon, sedan månader, i samma grad af krafternas tillstånd, som före sjukdomen.

På grund af de sammanfattade erfarenheter om Jods (physiologiska) verkan på friska människor och i sjukdomstillstånd, serdeles lungsot, kunne vi väl säga läkeprincipen: lika botas med lika, i Jods bepröfvade användning emot sistnämnde sjukdom firar en af sina triumpher. — Också anser jag detta utaf allopathiska läkare gjorda fynd, inom homöopathien böra nyttjas med den tillförsigt, som endast kunskapen af dess specifica Läkelag kan gifva. — För alla läkare är väl den tankan gemensam, att Jod, hvars stora läkekraft emot skrofler snart blef allmänt känd, äfvenväl emot närslägtad tuberkelsjukdom, måste yttra en betydligare verkan. — Flerestädes har ock erfarenheten nogsamt visat, att, tuberkler hos skrophulösa subjekter försvunnit efter Jodbruk. Likväl hafva åsigterna om detta medels värde, i utbildad tuberkulos, varit ganska mycket delade. Hufvudskälet härtill ligger dock mest deri, att lagom dos, vid inflammatorisk diathes i blodet, såsom fallet är i lungsot, var svår att träffa, då den gamla läran om tillräcklig dos här utgjorde förnämsta hindret. Svårigheterna af stora doser vexte åter just uti samma mån, som medlet, i kraft af homöopathisk och specifik relation till sjukdomen, kunnat verka mest välgörande till lifvets upprätthållelse. Så uppstod hos de flesta läkare förnämsta hindret (contraindication, som det heter i skolspråket) emot detta medels användning i lungsot. Då vid uppgifter i ämnen af allvarlig art, det alltid är en regel, att behjerta, att först pröfva den erfarenhet, som *testes affirmantes* anföra, innan man högljudt instämmer med den vida större massan af *testes negantes*; så anföre vi ock här, att *Morton* utsagt, att det syntes, i ganska många fall, serdeles af början de tärsot i lungorna, det Jod (*Kali hydriod.* från 3 till 6 gran, löst i 1 Uns destilleradt vatten, dagligen 3 gånger, i dosis af 3—5 droppar) verkade till hejdande af den tuberkulösa afmagringen samt till minskning af den hektiska febern, hostan och svårigheten att andas; hos många syntes och medlet, såsom andra, utan denna verkan. Men i flertalet af fall verkade det dock välgörande. till och med i lungsotens 2:dra skifte, gjorde oftare lättare andedrägt, återstälde förlorad matlust och upphjelpte den inre näringen (nutritionen);

så att de sjuke återvunno naturligt, blomstrande utseende. Cooper läkte på 8 månader, mestadels genom *Kali hydriodicum,* en ganska sjuk man, som förlorat både fader och 6 systrar i lungsot. Han var ännu frisk och stark, 9 år efter denna kur. I ett annat dylikt fall började bättring först efter fyra månaders bruk af *Kali jodic.* — Om *Scudamores* 5 fall är redan anfördt. — *Hardsley* fann ock att Jod, för en tid, verkade till bättring; men sedermera fortgick dock det onda (*Clark, Lungenschwindsucht, übers. von Stannius,* 248). — *Asmus* (*Med. Zeitung* 1840 N:o 2, *allg. Rep. d. deutsch. med. chir. Journalistik Maj H.* 1841. s. 86) afstyrker väl Jods inre medelbruk i lungsotens alla former, emedan tillståndet af retelse i slemhinnorna dymedelst, liksom ock blodhostan, förvärras och febern ökas (nemligen af stora doser); men rekommenderar desto mer yttre applikation af en måttligt stark Jodsalfva. Såsom god verkan häraf visar sig minskning i bröstklämman och att de sjuke kunna ligga på sidan samt att de profusa afsöndringarna inskränkas. Ingnidningen af Jodsalfva, verkstäld i hjertgropen, skall minska och hjelpa kräkning hos dem, som i hafvandeskap lida af hysteri. Jodism uppkommer dock så lätt, och döljer sin onda verkan länge, under tandvärk samt ristningar i hufvudskålen och brist på nattro. Då inställes medlet. *Dupasquier* försäkrar, att af 10 sjuke i lungsotens 3:je skifte, åtminstone 6, af *protojoduretum ferri,* sport ganska märkliga verkningar, och synbarligen förbättrats. Efter några dagars användning af detta medel, märkes vanligen mycken minskning af upphostningen, der denna ej alldeles upphör; hosta och brösttryck minskas, äfvensom svetten, der denna ej afstannar eller smått efter hand förlorar sig; pulsen blir lugnare, hetta och feber mindre; krafter och matlust återkomma. Dosis var 12—30—40 droppar inom 24 timmar (jfr *Comte administratif des deux hopitaux civils de Lyon pour l'année* 1835, Lyon 1836, 52, in fol., 13 Tab.). Sluteligen har ock *Albers* i Bonn m. fl. funnit Jodhaltigt mineralvatten ganska helsosamt vid tuberkulös och skrofulös strupsot. —

Men ju bestämdare den specifika verkan af Jod ger sig tillkänna på andedrägtens redskap, desto mer

kommer, vid samma delars organlidanden, an på lagom dos, lika mycket skiljd ifrån organisk indifferens emot medlet, som ifrån dennas motsats, eller (homöopathisk) försämring af medlets egna verkan. Observerande läkares motsägelser om Jods verksamhet, emot sådan tärsot, beror mest, hos den ene som hos den andre, af den öfversedda eller obekanta betydelsen af Jods homöopathiska förhållande till detta onda, eller, m. a. o. deraf, att Jod så ganska lätt kan förorsaka lungornas tärsot; slutligen ock antingen af för små, eller för stora doser, af hvilka de förra äro utan verkan, der denna ej blir alltför öfvergående, de sednare gjuta olja i elden, der efterverkan ej svarar emot den stora dosens häftiga intryck eller fortsatta inverkan.

Till det som hittills är anfördt bifoga vi här några anmärkningar. Den, som i fråga om lungtuberkler och dessas natur tror sig besitta all nödig kunskap, så snart han noga vet dessas säte och utveckling samt känner den vidd, de i organet innehafva, tillika med de störelser, som deraf äro en oundviklig följd, innehar i sjelfva verket blott en del af ett ofullständigt vetande i ämnet. — Hufvudsaken, det grundlidande, hvarutur tuberklerna, i det serskilta fallet, härleda sig, är dermed alls icke gifvet. Lungtuberklerna, utan sådant fortfarande grundlidande, der de ej i alltför stort antal redan förefinnas, återbildas nämligen eller förkrypplas och varda till konkrement igen, ehuruväl i annan form än de uppkommit; eller upplösa de sig, och bortskaffas så genom upphostning. Så länge denna inre grundorsak icke är öfvervunnen af naturens eller konstens hjelpkrafter, så länge tillvexer ock tuberkelbildningen immerfort i lungorna, och dessas krafter tagas i jemnt anspråk, så länge det då går. — Också finnas slutligen i lungorna tuberkler af alla utvecklingsgrader, hvilket visar sig i upphostningen, deri både rå och flytande tuberkelmateria förekommer, samt med och utan stengyttringar m. m. Afser man vidare mängden af upphostning, under blott inskränkta tidrymder, t. ex. af en eller annan månad, sedan sjukdomen en gång är i fart; så är äfven deraf klart, att summan af all denna tuberkelmassa ej på en gång kunde haft rum i lungorna.

Den har således immerfort ur näringens källa, blodet, antingen blifvit afsatt, och då finne vi det onda till slutet i en **blodets abnormitet**; eller har den, immerfort bildad, ifrån lungorna blott inkommit i blodet? — *Magendie* har genom mikroskopets tillhjelp, i högra hjertkammaren funnit tuberkelämne mellan *trabeculæ carneæ* i en af lungsot afliden qvinnas lik. Huru för öfrigt blodet så orenas, att det antingen alstrar sådant ämne eller detsamma upptager ur lungan, derom har ännu ingen närmare redogörelse skett. Anamnesen är dock en god ledare i enskilta fall af praktiken att finna medel till läkning, om ock ej till förklaring just alltid i så sträng vetenskaplig och physiologisk mening. — Den gynsamma eller missgynnande följden af lungtuberklers behandling beror således på andra till blodberedning medverkande organer, såsom hud och lefver. Att hudens störelser, f. ex. med utslag, dervid har mycket att göra se vi på flere andra ställen i denna afhandling. Här vilje vi uteslutande fästa uppmärksamhet derpå, hurusom lefvern i lungsots uppkomst är delaktig. Det uppkommer blodhosta och lungblödning (*hæmorrhagia pulmonum*), ofta blott af den anledning, att lefvern icke i sig hastigt nog kan upptaga och omvandla blodet. I så fall finner man, då den sjuke undersökes, en icke blott med fingret känbar utan ock tydligen synbar pulsation i hjertgropen. Då klagar ock sjuklingen öfver tryck eller beklämning, brist på andedrägt, och finner sluteligen mesta lättnad i sittande ställning. Lägger sig åter stormen; så inträder feber, och upphostning kommer, bestående i förstone af blodskum, som sedan blir slemmigt och med blod blandadt. Denna omständighet missleder lätt dertill, att anse lungorna för ursprungligt lidande, fast, i detta fall, äfven vid lifsfarligt stora blodstörtningar, desamma blott deltaga i den genom lefvern skedda störelsen i blodomloppet. I några dylika blodflöd har koksalt fått sitt rykte, hvilket ock öfverensstämmer med detta medels verkan både på lefver och blod, enligt *Schmids* (Hygea IX. 15) samt mina gjorda anföranden (Hygea IX. 100) om salts verkan på nämnde organ och system. Gymnastiska methoden, sådan den är grundad i Stockholm, gör i mången (**akut**) **lungsot** stora kurer. Syn-

nerligen der den efter feber uppkommit, vet jag att Gymnastik ensamt verkat ytterst hastig bot af nattsvett samt fullständig hjelp. Kan nu ett hämmadt blodflöd hos könet vålla egen tuberkelform (Menstrualtuberkel *Schönlein*); så är skälet inseddt att, äfven af lefverlidande, blod, i lungan utådrad, ocksä kan medföra likartad, om ej samma, produkt, som af hämmadt blodflöd hos könet. Men helt olika behandlingssätt erfordras att komma till rätta med dessa i öfrigt så olika förhållanden. Detta är en punkt, hvari de skiljda Läkareskolorna pläga öfverensstämma. Men liksom det finnes blodhosta såväl af lefverns abnormitet, som af blodets ändrade blanning; så existera ock, i följd af lungsot, en mängd andra lidanden, t. ex. halsfluss, hufvudvärk m. m. Under fallenhet att hosta blod, inställer sig ofta hos lungsiktige kräkning och ökad hosta. I så fall har jag några gånger af *Trochisci Ipecacuanhæ* Pharm. Svec. hvar 3 à 4 timma, en sådan kräkrotskaka intagen, eller efter omständigheterna delad i 2 à 4 delar och intagning efter hvarje anfall af kräkning med hosta, sett snar bättring. Det skulle för öfrigt leda för långt att här ingå i detalj om de elenden som intrassla sig med lungsot.

I stället vill jag här exempelvis meddela en Casus ur egen erfarenhet:

Lungsot med bristande reglering och Hvitfluss.

(*Phthisis cum Amenorrhoea et Levcorrhoea*).

Margreta L—n, 37 år gammal, född af friska föräldrar, har 4 à 5 år haft "krånglig reglering", nu alldeles borta. Hon är af mörklagdt (brunett) utseende, blåröda läppar samt gulgrått ansikte, medelmåttig längd och af mycken magerhet, säger sig förr varit mycket rödblommig; och på tillfrågan, medger sig haft svullna halskörtlar kring öronen och rundtom halsen, i ungdomen. — För det närvarande befinner hon sig i jemn feber med tät puls, är jemnt törstig och svettas emellanåt. Matlusten är dålig. Hon har svårt att gå uppför backar, trappor o. s. v. — 4—5 år har hon hvarje år varit skral, höst och vår; men först för 2 år

sedan hade hon **blodspottning af ljus blod**. Sedan har denna blodspottning då och då återkommit, vanligen föregången af mycken **hosta**. — Värrst mår hon om aftnarna; morgnarna är hon bäst; har nu varit så sjuk 8 dagars tid, att hon måst öfvergifva sin innehafda tjenst. — Ögonen äro glänsande. — Hostar torrt. — Sedan hon, för 2 år sedan, mistade sin reglering, hafva fötterna kring fotlederna ofta svullnat och en grop synes i svulnaden, så snart den med fingret tryckes. — Hvitflussen ökar sig tidtals, och är frätande längs låren innantill, så att dessa delar senast sårat sig. — Utslag har hon haft, både som barn och äfven för några år sedan, båda gångerna behandladt med varma bad. — Afmagrar, som hon säger, med krafternas aftagande hvar dag. — Frusen känner hon sig för det mesta, oaktadt yttre feberhetta. — Håret faller mer och mer utaf. — Hjertklappning är nu värre än förr. — D. 16 **September 1836** fick hon Jod 2 gtij (en dos af $\frac{1}{5000}$ gran) samt en kapsel med lika quantum befuktade strökorn, att dagligen, på bästa tiden, om morgnarna, intaga 2 à 3 stycken. — Redan den 23 September s. å fann hon sig mycket bättre, läpparnas rödblå färg hade mycket förlorat sin blå nyans. Sårigheten af hvitflussen, längs lårens innansida, hade upphört; ännu dock trött om aftnarna, ehuru febern är borta; med hostan får hon lättare upp. I stället för svullnaden ikring fotlederna, som försvunnit, kännes der nu ett kliande utslag, krafterna återkomma med matlust, dag för dag; hjertklappningen har minskat och påstår hon detsamma om hårfällningen. Medlet gafs ännu en gång och efter denna tid, sade hon sig, under nästa månad, friskare och bättre, än hon känt sig på år och dag.

Gärna medgifvande att denna sjukberättelse har samma grundfel, som D:r *Lobethals*, att sakna närmare uppgift om de physikaliska tecknen, i hvilkas kännedom, ännu 1836, jag icke orienterat mig genom öfning och efterforskning; anser jag mig dock af förevarande sjukdomsfall hafva en individuel bekräftelse om Jodmedlets helsoverkan, der det i smådoser med homöopathisk in-

dikation gifves emot lungsotssymptomer, på sätt Doctor *Lobethal* rekommenderat.

Men icke nog härmed. — Den, som jemför D:r *Lobethals* afhandling med hvad här blifvit yttradt, finner lätt, att jag, visserligen tillfullo instämmer deri, att lungsot ofta är en skrofulös parasit, men att den äfvenväl, thy förutan, ofta, i andra fall, beror af (mest inslagen) chronisk utslagssjukdom (*psora*, mera sällan *syphilis*). Icke är det svårt att förstå att mången torde vilja kringgå detta naturförhållande genom antagande utaf skrofulöst utslag eller komplikation af skrofler med utslag o. s. v. Må ock vara, att en addition af den ena sjukdomen till den andra verkeligen eger rum. Huru härmed förhåller sig kunne vi nu lemna derhän. Af erfarenhet är dock i alla fall af mig, såsom af andra (jfr *Bock*, Prosector. Leipzig 1829 s. 7.) bekräftadt, att de, som handskas med tuberkulösa lungor, deraf icke så sällan få klådiga händer med sår eller blemmor. Detta jemte hvad som är observeradt af andra om psorisk dyskrasi, såsom ofta grundläggande lungsot, visar, desto mer, som skrofelutslag för sig ej smitta, att sjukdomen kan hafva minst 2 skiljda utgångssystemer, antingen i huden, såsom utslag, eller ock i körtlarna och dermed förenta vätskekärl (*vasa lymphatica*) såsom skrofler. Blott i sednare fallet kan Jodbehandlingen vara rätt på sitt ställe; i det förra åter vill jag här framlägga några egna tankar, styrkte af andras iakttagelser, i stället för allt slags ordande i och om theori.

Vid den tuberkulösa lungsotens indelning är redan taldt om ärfd och förvärfvad lungsot. Den förra, merändels redan ifrån födelsen känd af yttre tecken, synes snarare vara en missbildning gifven i ägget och fortplantad samt sålunda, i likhet med andra ärfda sjukdomar och inre lyten, snart sagdt urbota (jfr Hygea XIII). *Hahnemann* tidens förste medikaments-lärare har också uttryckligen försäkrat att ärfd lungsot icke kan botas. Deri instämma väl också de fleste läkare, som nu för tiden skrifvit om denna sjukdom med tillräcklig sakkännedom. Den förvärfda eller tillkomna lungsoten å-

ter medger vida oftare läkning, der den beror af föregående hudsjukdom eller utslag, då detta är veneriskt och då åtkomligt för merkurs inverkan på ett så försigtigt sätt ingifvet, att ej sista villan (af medlet) blir värre än den första, som endast utgjordes af sjukdomen. Psorisk lungsot åter erfordrar andra medel. Vid all slags lungsotsläkning, erinre vi härvid, en gång för alla, att alltid mer eller mindre tydliga organiska märken (ärr, kalk — o. a. konkrement, tuberkler) i lungorna qvarfinnas hos en hvar, som haft lungsot samt att således en noggrann undersökning på döde (nekroskopi) alltid efteråt, der den sker, kan verifiera sådan föregående sjukdomsprocess; äfvensom, der denna bringats att afstanna, de physikaliska teknen för uppmärksamt öra esomoftast på ett eller annat sätt röja de ställen i lungorna, som varit anfrätte och genom ärr sammanläkt. Att dessa ställen ånyo kunna uppbryta eller lungsoten genom ny tuberkelbildning recidivera, i äldre år, är ej heller exempellöst; liksom ock att den, höst och vår, synnerligen vårtiden, förvärras. I de vanliga fallen är den af chroniskt förlopp. Det finnes dock äfven akut tuberkelbildning, dels efter febrar, och synnerligen de med utslag, men allra mest efter i sednare tid gångbar Influenzafarsot. — Redan Hippokrates omtalar en farsot ibland lungsiktige (jfr Hygea IX, 25). I öfrigt förekommer det ock akut tuberkelbildning hos giktkrämare med hæmorrhoider, synnerligen om de förut lidit af halsplågor och blodhosta, då ofta en simpel förkylning ger fart åt det onda. Det börjar då som feber, men ingen kris vill deraf bli, och febern blir alltmer liknande den vid lunginflammation. Upphostningen blir slutligen lös, i stora massor. Här hjelper inga bloduttömningar, icke heller *Aconit*, *Bryonia* etc.; men väl *Hepar* menar D:r *Schmid* (Hygea IX. 30).

Exempel på bättring och suspension af (psorisk) lungsot, har jag i mer än ett fall sett åstadkommas. Här må följande, ur min enskilta praktik anföras;

Bruksbokhållaren *L—t*, 20 år gammal, blond; Fadren skall vara död i lungsot, och sonen lärer mera likna fadren än modren till utseende; en 2 à 3 års

äldre bror lär haft blodspottning, men är bättre än den ne, en annan bror frisk. — Modren död i barnsäng. För 2 år sedan åkte patienten kälkbacke, framstupa om vintern, och derefter hade han lång tid hosta, sluteligen ljusröd fraggig blodhosta, hvilket allt dock då gaf vika, tillika med blodhostan, genom intagning af salt.

Först i Juli månad 1837 kände han sig alltmera ruskig, och förkylde sig till sistone, under gång, genom upphetsning. En misstänkt torrhosta började således i Augusti månad med kräkningar efter mat, hvilken ej heller numera smakar väl. För öfrigt jemnt torr i munnen, tungan högröd och blank. Efter mat hetta i ansigtet.

Bristande öfriga afföringar, men ökade pollutioner; tät och retad puls. — Svårighet att andas djupt, som vållar hosta. — Heshet, ehuru ringa; nattsvett någongång, men ej hvarje natt och rysningar eljest, med känsel af behof att vara mycket varmklädd. Blåröda läppar. — Svårighet att gå uppföre backar, och liksom håll i sidorna under bröstet, äfven vid stark gång å slät väg. Klådighet med sveda efteråt i huden, torrskabb å framarmarna under senaste tid, ökande sig mer och mer; sömnen ej, som förr, djup men med svårigket att insomna. Under senaste tid mycket magrat, sedan han upphört bruka mjölk, under en genomgången s. k. maskkur, hvaraf dock alls ingen mask sports, oansedt liktidig ätning af saltmat, potates m. m. d. Förr har han haft mycket fotsvett, men denna har nu under sjukdomen upphört. Sådan var pat. d. 10 Oct. 1837. Honom föreskrefs då retlös diet (utan rökt, salt, eller sur mat, kaffe, the, kryddor och spirituosa). En dosis Aconit $\overline{3}$ gtiij.; följande dag lemnades Svafvelsprit [1]) 3 droppar i

---

[1]) Svafvelsprit beredes enligt *Hahnemann* af 5 gran, med sprit förut rentvättad, svafvelblomma med 100 droppar sprit omskakade. Efter ett dygn afhälles det klart derifrån. Samma præparat fås om en väl rengjord Eau de Cologneflaska bottenfylles med en thesked svafvelblomma, och så påfylles till hälften med concentrerad sprit, dermed dugtigt omskakas, och så får stå ett dygn, tills svaflet sjunkit, hvarefter den klara (med Svafvelsyrlighet orena) vätskan fullständigt bortslås; och på det

ett mjölksockerpulfver, att lösas i 1 qvarter vattn och taga en matsked hvarje morgon samt 2 strökorn sängdags. Betydligare bättring hade redan den 11 November i vintermånaden inställt sig: matlusten var nu god, kräkningarna varade efter börjad intagning af dessa (homöopathiska medicinen hittills uteslutande tillhörige) medel blott 3 dagar. Sedan hade bättringen fortgått, hostan var lösare, djupare andetag vållade nu sällan hosta, torrheten i munnen var borta, afföringarna voro ordentliga; frusenheten minskad fast årstiden blifvit kallare, all svedan efter klådan i huden borta, endast skabben på framarmarna ökad kliar serdeles efter kl. 6 e. m., sömnen är väl tyngre, dock ej såsom i friska dagar, uppvaknar lättare, men all nattsvett har under sista månaden försvunnit.

Samma medicin fortsattes, blott med annat Svafvelpræparat, nämligen Svafveltritur III grij, på en gång, samt lika mycket att lösa i vattn såsom förut. Det omvexlande bruket af dessa små svafvelmedel med skabbämnemedlet (*psorin. humid.* 6) åstadkom ett ganska envist hudutslag i December månad, under bättring af bröstlidandet, så att patienten, innan årets slut, gick vida lättare uppför backar och trappor, men fann sig dock bäst af ridt. Pollutioner fortgå, elak andedrägt.

Hudklådan lemnar ej nattro. Derföre gafs nu Qvicksilfver-sprit [1]), omvexlande med Svafvelsprit, och blef

---

i bottn återstående ny concentrerad sprit påslås och ånyo, som förut omskakas. Ett dygn sednare utgör då den klara spriten *Spiritus sulphuratus* eller Svafvelsprit. Så länge Svafvelblomma olöst finnes kan sammaledes medlet ånyo fås, utan vidare rening.

[1]) Detta præparat har jag berett efter egna normer, (jfr Hygea IV, s. 107, 545. IX, s. 97), i likhet med Svafvelsprit och Fosforsprit. En högst märklig företeelse med nämnde Qvicksilfversprit är följande. — Om man än genom dubbelt det finaste pappersfiltrum filterar medlet, och deri sätter ned en med guldblad förgyld pappersrimsa, så att denna till en del står ofvan spriten i den halffyllda spritflaskan, så plägar, efter en veckas tid, blott den del af guldet anlöpa, som stått ofvan vätskan, ej den som dermed varit i contact. Upptäckten af detta förhållande är af mig gjord här i Upsala. Sednare har Professor

utslaget deraf drägligare. Så fortgick ända till sommartiden 1838, då pat., som han sade, med lätthet åter kunde gå uppför trappor och eljest ute, oansedt han genom förnyade vägningar funnit sig på vintern förlorat 1 pund 15 sk:d i vigt, (serdeles, som han mente, af skabben, nattoron och klådan), och inalles under sjukdomstiden minskat 6 tum i omkrets af bröstet, enligt egen mätning, hvars riktighet jag dock ej kan bekräfta.

Han ville nu, så frisk han kände sig och så rask han syntes, som ej på år och dag, resa till Dalarna; och med vilkor af högsta försigtighet medgafs honom detta. Såsom börjande lungsotsconvalescenter det bruka var han åter tvärtom, under resan, så oförsigtig som möjligt, reste både natt och dag lika tunnklädd i en s. k. Rabulistkappa af kautschukstyg. — Så drefs då det på huden ännu florerande torra utslaget till inslag med "gallopperande lungsot" såsom andre försäkrat, och 2 månader efter midsommar var han samlad till sina fäder.

Den, som trots öfriga tecken, men i brist af de physikaliska, betviflar lungsots tillvaro i detta fall, torde dock af utgången vara tillrättavisad. Ytterligare om samma sjukdom vittnar följande händelse, förut i tryck meddelad i Tyska Hygea (XIII, 611), i hvilken tidskrifts utgifvande jag årligen deltagit såsom korresponderande ledamot i Badensiska föreningen för praktisk medicin och specifik läkekunskap.

Axel Reinhold —t, 26 år gammal, långhalsad och långlagd af omisskännelig habitus phthisicus; pat:s yttre likhet med dess nyligen i phthisis consummata hädangångna moder är påfallande. En hans moster har och aflidit i samma sjukdom. Som barn var patienten ofta

---

Wiggers i Göttingen (jfr *Poggendorfs Annalen f. Physik u. Chemie*) likväl visat att vattn, kokadt med metalliskt Qvicksilfver, ett sedan gammalt varseblefvet maskmedel, hvars qvicksilfverhalt är förnekad af *Berzelius*, äfvenväl är en lösning af metalliskt Qvicksilfver i vattn. I *Annalen f. Pharmacie u. Chemie* har *Wiggers* till sistone ådagalagt att Zittmannska Decocten äfvenväl substantielt innehåller Qvicksilfversalt, huru noga den än må beredas, — idel förhållanden, som ännu synas vara litet eller intet kända ibland oss Svenskar.

skabbig, och lika ofta med svafvelsalfva långa tider smord. I sitt 18:de år led han första gången af blodspottning, och sedan hvarje år. Då han skulle, som conscriberad, i 20—21 året, exercera lät han undersöka sig af Stadsphysikus, D:r *Ahlberg* i Stockholm. "Doctorn bultade", enligt pat:s egna ord, på "bröstet och sade sedan: "det är nog", samt "skref derpå en attest, som för alltid befriade" den unge mannen "ifrån all Militärexercis." Sedan 1832 led han ibland af n a t t s v e t t, ofta af h e s h e t, serdeles p å m o r g n a r n a, ibland af t o r r h o s t a, ibland åter u p p h o s t n i n g, s m a k a n d e d e t u p p h o s t a d e såsom g a m m a l o s t. Att gå u p p f ö r e trappor är s v å r t, eburu eljest m å t t l i g r ö r e l s e l i n d r a r. Högra sidans nyckelbenstrakt och grop (*fossa infraclavicularis*) gifver ett matt perkussionsljud, nästan så fullt dåft, som om låret perkuteras. Både den omedelbara och medelbara auskultationen af bröstets högra och venstra sida angaf h a s t i g a r e inandning än utandning. I ansende till denna sin sjuklighet har pat. rådfrågat flere läkare, af hvilka de fleste låtit åder, satt iglar eller koppningar, några åter spanska flugor eller ordinerat Islandsmossa, mjölk m. m.

Med hänseende till Anamnesen gaf jag af Psorin 5:te förtunningen, 5 fuktade strökorn dagligen, i en dosis, och dermed började d. 7 December 1839. På vintern 1840 besökte han mig ånyo. Han hade då mycket vunnit i utseende, var raskare i rörelser, och hade äfven lagt på köttet. Hvad jag förutsade, då Psorinmedlet lemnades, hade inträffat: torrskabb; under det, som han försäkrade, de förra symptomerna gifvit vika. Perkussionstonen var dock densamma. — På sommaren 1841 först åter blodhosta, — och nu boende i Stockholm, samt der behandlad med bloduttömningar etc.

Är lungsoten följd af både skrofler och utslag tillsammans, behöfves då omvexlande bruk af Jodhaltigt medel, (*antiscrophulosum*) och skabbmedel (*antipsorica*), hvaribland förnämligast Svafvelsprit. — Följande Casus, hemtad ur *allg. homöopathische Zeitung* 17 B. N:o 18, 19 och af mig här något sammandragen, anföres af D:r *Schrön*, såsom motstycke till de, i allopatisk mening, lyckade kurer af lungsot:

M. W. 39 år gammal, enka, af klen och späd konstitution, med svart hår och mörkbruna ögon, hade innan fyllda 20 år haft 2 barn och sedan flere år lidit af *Cloasma uterinum*, som, under grossesser, i ansigtet bildade tumsstora gröabruna fläckar. Efter grossess drogo sig dessa fläckar tillbaka mer och mer, och blefvo sedan synbara från hjertgropen, till en tvärhand under nafveln, ehuruväl mindre dunkla, än under grossess. Anmärkningsvärdt torde ock vara, att pat. hade hvita, nästan blåaktigt genomskinliga tänder samt stark svart fjunbildning, synnerligt å öfverläppen. För öfrigt hade hon lyckligen öfverstått både barnsjukdomar och grossesser. Hännes bröstsjukdom begynte först 1831, efter den gångbara Influenzan. Ärfdt anlag till lungsot syntes ej för handen. Far och mor hade blifvit gamla. Men ifrån sagdan tid, under en annan läkares behandling, led hon af fortfarande tyngd i bröstet, trång andedrägt, flygtiga stign i bröstet, ofta återkommande katarrher, hvarefter hon försäkrade sig alltid haft äcklig och gul upphostning.

Af 1837 års Influenza blef hon åter häftigt angripen, och en månad derefter sökte hon D:r *Schröns* hjelp.

Pat. var ganska mager, med blå ringar kring ögonen och spruckna läppar. Andedrägten var trång och åtföljd af täta stign i bröstet. Hon kunde icke gå någon väg uppåt. Hvarje rörelse borttog andan och en skrällande hosta, med misstänkt upphostning, qvalde hänne dagligen, men än mera nattetid, då hon mera måste sitta än ligga. — Till Diagnosens säkerhet företogs bröstkorgens mätning; och befanns dervid bröstvidden under armarna nästan lika med den vid ändan af bröstbenet nedtill. Den stora magerheten hade borttagit allt hullet, som eljest hos Quinnor plägar rikligare uppunder armarna förefinnas, än å bröstets nedre mätningsställe. Mera deraf, än emedan skelettet redan skulle antagit en anomal bygnad, berodde väl den temliga likheten at de båda bröstvidderna, den öfre emellertid ännu en half tum drygare, än den nedre. — Perkussionen gaf en dof ton å båda nyckelbenstrakterna, synnerligt den venstra; äfvensom ryggsidan, mest i trakten af venstra axelbladet, hade sämre återljud,

än bröstets sida. Bröstets nedandelar, serdeles på höger, ljödo ovanligt klart, i likhet med pueril respiration.

I bröstets ofvandelar var andedrägts-ljudet, synnerligen i venstra nyckelbenstrakten, ohörbart; blott ibland förnamm man å bröstets midt ett slemrossel, längre ner ett lifligt bronchialljud, och nederst det klara vesiculärljudet. Hjertslaget hördes deremot icke blott i hjerttrakten nästan stötande; utan var ock ofvan nyckelbenet hörbart, på höger sida föga mindre tydligt, än på venster. — Hepatisation kunde skäligen ej vara orsak till den fastare textur, som sålunda angafs, då denna ej var belägen i lungans nedandel och väl icke heller utan inflammationsprocess hepatisation synes kunna frambringas. *Encephaloid* och *melanos* hade deremot möjligen kunnat förevara, men deremot talade beskaffenheten af det upphostade, samt dessutom många andra omständigheter. Hostan påkom ofta och skedde med mycken ansträngning. Det upphostade bestod delvis, serdeles på morgnarna, af grått bronchialslem, ibland innehöll det gula strimmor.

I vattn sjönk en del deraf, efter en stund, bestående af en icke seg men kort massa, hvilken, omskakad med vattnet, färgade detta jemngult och under mikroskopet, i stark förstoring, hade utseende af kornig ostsubstans, såsom *Vogel* (se Hygea IX 86 ff.) och *Scharlau* afbildat.

Epithelii celler omgåfvo och betäckte delvis den grå kornmassan, då en liten del af det upphostade med gula strimmor, utan att komma i vattn, bragtes under objekt-glaset af D:r *Schröns* mikroskop. — Den sjukas fallenhet att afskilja kolämne ur blodet förkunnade sig, som sagdt, med Cloasma.

Diagnos: Lungtuberkler i båda lungornas spetsar (*apices*), synnerligt i den venstra, delvis i upplösningstillstånd. Dervid inflammatorisk retelse i omliggande lungväfnad.

— — — — — — — — — — — —

D:r *Schröns* förhoppning om återställelse var här ringa; dock ville han försöka några medel, som i dylika fall skaffat synbar lindring.

Han förordnade derföre *Bryonia* $\overline{3}$ en droppa samt svafvelsprit också en droppa, af förra medlet en

dos hvarannan timma, af svaflet blott hvarannan dag samt Aconit 3 gtj vid starkare feberretelse.

Den sjuka försäkrar än i dag, att hon redan första dygnen, ifrån kurens början, deraf fann sig bättre. Stignen i bröstet minskades, äfvensom hostan; sömnen blef bättre.

Omkring 3 veckor efter kurens början fick Pat. som ej vill veta det hon förr lidit af något slags utslag, en häftig klåda öfver hela kroppen med rödt knotter (*Stippchen*), nära liknande torr skabb. — Men väsenteligt lättare var bröstet. — Pat. fick nu på venstra armen, magerhet till trots, en fontanell.

Inom 14 dagar var samma arm, en tvärhand under axeln och ända till armbågleden, öfverdragen med tjock skorpa, genomskuren af vahrrännor, i likhet med *Crusta serpiginosa* å barns ansigte. Patienten beklagade sig öfver det myckna brännandet och klådan å det temligen stora stället, i hvars midt fontanellen befann sig. Plågan deraf borttog nattsömnen, och endast kalla omslag, hvilka, utan D:r *Schröns* vetskap och emot hans vilja i hans frånvaro omlades, mildrade "det helvetiska brännandet." Under fortsatt bruk af ofvannämnde medel blef dock befinnandet i bröstet bättre och bättre. — Andedrägten blef lättare, hostan minskade, upphostningen aftog. Febern tilltog, urinen var röd, blef snart grumlig och afsatte icke sällan s. k. rheumatisk bottensats. Denna process fortgick 4 veckor, och derefter började utslaget åter minskas, samt var några veckor sednare alldeles försvunnet; feberrörelserna minskades ock, samt försvunno inom kort tid alldeles.

5 Månader efter kurens början kunde fontanellen icke mer hållas öppen, var icke heller (vidare) nödig, och fick fritt igenläka.

Den sjukes utseende hade ändrat sig; den grå ansiktsfärgen hade bortgått och lemnat rum för ett friskare utseende. Aptiten var god, men sträng mjölkdiet fortsattes.

Andedrägten var lättare, och under vida bättre lyftning af bröstet, kunde sjuklingen draga hastigt och djupt andetag, utan känsla af stign. Hostan obetydlig, märkes nu blott morgon och afton, då något trachealslem bortgick, hvari likväl med mikroskopet ej vidare

röjdes någon tuberkelmateria. — Perkussionstonen ljöd ock klarare å det sjuka stället. — Till och med ett svagt respirationsljud kunde nu åtskiljas å venstra nyckelbenstrakten.

Den sjuka var likväl ännu matt, och köttmassan hade blott obetydligt tilltagit. Till bättre näring fick hon då Caragheengelée, några theskedar [1]), om dagen. — ett medel, som gör stor tjenst emot magerhet, då lungorna ej vidare äro alltför retliga. Sjuke, som finna detta medels sjösmak odräglig, kunna få det i pulfver, beredt genom geléets afrykning till torrhet och blanning med Gummi och säcker [2]). — — —

Det är nu mer än 2 år sedan denna dåvarande sjukling återställdes och har hon under tiden trädt i nytt gifte. — Gångbara katarrher hafva äfven sedan hemsökt hänne, såsom en och hvar i orten, men utan annan läkarehjelp än Caraghéen hafva de ständigt snart haft en öfvergång.

Likväl faller det D:r *Schrön* lika litet som mig in att på minsta vis tro, att lungsotens tuberkler äro läkte. Å annan sida är likväl ett stillestånd i detta o. a. fall frambragdt; och se vi således möjlighet gifven till relativ helsa, äfvenväl för sådana sjuka. Vi vete dessutom att naturläkning, äfvenväl utan understöd af vetenskap och konst, kan åstadkommas, dels genom tuberkelhålors helande genom ärr, dels också att, thy förutan, råa tuberkler kunna qvarstå, blott de ej upplösas, såsom i sjukdomens andra skifte, och så utan serdeles olägenhet fördragas, lifvet igenom.

Ännu ett dylikt fall, som föregående, men med mera feber (puls 90) och hvarvid det onda af förargelse uppkommit, genomgår D:r *Schrön* i lika noga detalj. Den sjuka var här öfvergifven af sin Husläkare, som

---

[1]) Medlet är ej ett blott näringsmedel, såsom D:r *Lobethal*, *Schrön* m. fl. synas mena; derom är i det föregående visadt; utan Jodhalten är den ingrediens, som i dessa små theskeddoser är verksam. Vore ej så, hvarföre då ej så gärna gifva mjölgröt, Arrowrot, besk olutad Islandsmossa etc.?

[2]) Här i Upsala är det, att lättare åstadkomma sammanrifning, en och annan gång gifvet med mjölksäcker, ifrån Apotheken expedieradt, (s. framdeles).

underrättat hännes man derom, och sedan blott lät dricka bröstthé. I medlet af Maj 1839, då *Schrön* tillkallades, fanns pat. ytterst mager, der och hvar i anletet brunfärgad. Reste hon sig upp från Canapén, började hon häftigt hosta och spottade; upphostningen likadan, som i förra fallet. Bröstmätning gaf till resultat lika bröstvidd ofvan och nedan. Lefvertrakten uppdrifven och ömmande för djupare tryckning. Bröstets ofvandel doft ljudande för perkussion, och respirationsljudet sammastädes ohörbart — m. e. o. Diagnosen stälde det utom tvifvel, att tuberkler förefunnos i lungornas ofvandelar och dessa delvis i tillstånd af upplösning, dessutom att lungans brösthinna var fastvext med refbenens på venstra sidan; och lefvern förstorad.

Om den sjukas återställelse var föga hopp. Dess utseende erinrade om *Schönleins* tuberkler af kall dryck. Förargelsen hade här verkat samma process, som kalla drycken efter upphetsning. Liksom således tuberkler af kall dryck skulle man ock kunna tala om tuberkler af häftig och otjenligt behandlad förargelse.

Hufvudmedel blefvo äfven här Bryonia 3 och svafvelsprit droppvis Till feberns minskning gafs ock Aconit 3 i drickesvatten samt hvar 3 à 4 dag en dos Nux Vomica [1]). Fontanell kunde, för magerhets skull, ej sättas — och likväl hade *Schrön* den oväntade glädjen att inom 10 veckor kunna betrakta den sjuka såsom återställd. Först aftog nattsvetten [2]), och var på 8—9 dygn

---

[1]) D:r *Schrön* afsåg dermed lefverlidandet. Derpå har jag likväl i några fall äfven sett svafvelsprit härstädes verka fördelaktigt, äfven utan räfkaka. Vid hæmorrhoidaltuberkler har *Rau* funnit omvexlande bruk af dessa medel tjenligt.

[2]) Svafvelsprit har ofta härstädes hulpit nattsvetten för kortare eller längre tid hos lungsiktige, äfven der den förut trotsat de lärdaste Allopathers kurer under flere månader, der och hvar, till och med der sjukdomen i öfrigt gått sin hejdlösa gång, döden till möte. Af mindre doser än här anföras har jag ock sport gagn, t. ex. af Hahnemannska förtunningen $\overline{X}$. D:r *Molin*, utgifvare af *Journal de la doctrine Hahnemannienne* Paris 1840 N:o 1, *Janvier* beskrifver andra lungsotskurer med dessa Svafveldoser.

borta. Matlusten blef bättre för hvar dag, äfvensom hostan, korteligen hela sjukbilden. Åt höst och vinter kommo katarrherna åter, men hade lycklig öfvergång.

Till dessa kurer fogar *Schrön* underrättelsen, att enklare behandling icke så fört till målet, men att äfven här anförda behandling, med Svafvelsprit och Bryonia samt Caraghén, i andra fall af än längre utvecklade tuberkellungsot felslagit, med eller utan afledningsmedel [1]). I fordna dagar använde ock *Hahnemann* dessa, t. ex. beckplåster på den lungsiktiges rygg, att der få utslag, fontanell vid bensår o. s. v. Användningen af Bryonia, emot så väl acuta som chroniska bröstlidanden, är en af *Hahnemanns* dyrbaraste upptäkter (re-inventioner). Före honom visste man ganska litet derom; och hvad man en gång känt, det var åter förgätet.

I de gamles verk finnes, så vidt hittils blifvit kändt af oss, blott föga nämndt om detta medels läkekraft emot bröstlidande, och äfven de nyare, så väl som samtida Läkemedelslärare, t. ex. *Vogt*, *Sundelin* m. fl. äro i detta hänseende alldeles tyste, ehuruväl de historiskt omtala medlets bruk af de gamle i andra sjukdomsformer. Till och med i *Murrays apparatus medicaminum* är ej taldt om denna Bryonias goda egenskap. Blott få antydelser derom finnas ock i *Fuchsii historia stirpium* Lugd. 1547, och detta ändock på Dioscoridis auctoritet meddeladt, nämligen: "*Eclegma ex ea fit cum melle, quod præfocatione oppressis, tussientibus, latera dolentibus, et ruptis datur.*" *Succus ex radice expressus* är ock *pituitam ducens* heter det. Äfven *Plinius* säger: "*Eclegma fit ex ea suspiriosis, et contra lateris dolores, vulsis, ruptis,*" sannolikt äfven på Dioscoridis auctoritet. Han kallar Bryonia för Ἄμπελος λευκή. *Galenus* vet åter intet om Bryonia i bröstlidande, och *Hippokrates* kände den sannolikt alls icke såsom läkemedel, åtminstone ej

---

[1]) Så kan man ock säga om all behandling af lungsot. Der den uppnått hög grad och är ärftelig, der är det mest ute med all konst. Men äfven der den med otjenlig medikamentering underkastas kurförsök af misstag, t. ex. der den intermittenta lungsotsfebern anses som frossa; och så Chinasalt instoppas i vanliga grofva doser.

under Dioscoridis namn. I *Hottons Thesaurus phytologicus*, Nürnberg 1738 står s. 450: "thut gut den Engbrustigen." I *Linnés materia medica* (*Editio* 1787 *Schreberi*) läse vi ock under rubriken *usus*: "*Unguentum Pleuritis*", äfvensom i *Bergii materia medica*: "*Hydrops, Asthma.*" — I Svenska Pharmokopeens 4 uppl. se vi, från 1790, ännu Bryonia upptagen eller rättare bibehållen, men ur 5 uppl. är den borta, ingår ej heller i nya förslaget till blifvande Svensk Pharmakopé.

År 1812—1814 brukade *Hahnemann* ännu Tinctur på Bryonia, helt enkelt beredd af ett qvintin pulveriserad qvesrot (*Bryonia alba L*) och 10 qvintin concentrerad sprit, hvilken, efter vederbörligt dugtig omskakning, fick ur roten utdraga kraft under 6 timmars tid, och sedan, för de flesta fall, gafs i 12:te hundrafaldig förtunning (*kleine med Schriften v. S. Hahnemann* II 156, 157), blott undantagsvis åt stark person oförtunnad, en droppa (*R Arzneimll* 2 T. s. 34). Så beredd Tinct. Bryoniae har jag å Hr *Swartz's* Apothek härstädes föreskrifvit, och finner densamma, af inhemsk färsktorrkad qvesrot beredd, mycket sötare till smaken, och af något mörkare färg än min äldsta, utifrån införskrifna Essenceberedning eller Alkoholur ifrån framledne Apothekaren *Otto* i Rötha vid Leipzig. Närmast denna i smak och utseende är ett præparat af samma medel, som åt mig blifvit skänkt utaf S. M. Adjunkten *Pålman* i Östergöthland, hvilken der berett den af en mycket stor rot (*Hundrofva*). Beskast till smak och utseende är Apothekaren *C. Gruners* mig ifrån Dresden tillsända spritberedning på Bryonia. — Alla dessa beredningar afsätta likväl fæculæ, som ej är fallet med Tinctura Bryoniae, enligt det äldsta, enkla beredningssättet. *Gruners* præparationssätt är likväl måhända det kraftigaste af de hittils brukade, att få all vextkraften snart samlad i ett spritpræparat. — Ej nog att han pressar rotsaften och tillsätter lika vigtsdelar sprit till fæculæ fällning och saftens förvaring; utan ytterligare, för samma ändamål, påslås residuum efter pressningen med halfva sin vigt sprit, hvarmed det i väl korkadt glas får draga 24 timmar, och sedan ånyo pressas samt sammanslås med essencepræparatet till fæculæ förnyade afsättning (jfr *Allg. homöop. Zeitung* 9 B. N:o 14 d. 19 Aug. 1836). Enär här

angifna 2 præparater af Alkoholur likväl aldrig kunna bevaras, utan att afsätta fæculæ, hvarigenom båda præparaterna undergå jemna och ständiga förändringar; så vore detta skäl nog, att antingen bibehålla det äldsta beredningssättet af Tinctur, eller ock se till om en alkoholur bättre håller sig, beredd i likhet med den på Rättika (*Raphanus sativus* Hygea XIV, Rep. 5 h., ur *Revue critique et retrospective de la matiere medical specifique*, Paris 1840 p. 343). Sådan Alkoholur fås genom karfvande sönderskärning af de färska rotbitarna, hvilka vägda öfvergjutas med samma vigt concentrerad (70—80) sprit; och förvaras i väl korkade och med bläsa öfverbundna flaskor, under 6 à 9 månaders tid. Sålunda macererade, under tid efter annan skeende omskakning, sker slutligen rotbitarnes pressning; och sedan får vätskan stå att klarna i korkad flaska, hvarifrån till sistone det klarnade påfylles i lagom stor flaska, att deri förvaras. D:r *Diez* (*Ansichten über specif. Heilmethode cet.*) har annars någongång, äfvenväl vid strängt homöopathiskt medelval af Bryonia, sett gagn af torrkade rotens infusion med vatten, i förhållande af half till hel scrupel i halft till helt skålp. och deraf skedtals hvar 3 à 4 timma, såsom vid Paracynanche. Dock har Qvesrotsthéet, såsom annat thé, två hufvudsakliga olägenheter: 1) att ej såsom tinctur och alkoholur-beredningar, jemnt kunna hållas färdigt att hastigt tillgå 2) att snart skämmas, då deremot spritpræparaterna hålla sig verksamma, åren om. De få gånger, jag användt Bryonia, i likhet med D:r *Diez*, $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ scrupel i $\frac{1}{2}$ Libra aq. destillat. infusion, har jag för öfrigt intet skäl haft att vara missnöjd med denna formel, hvaraf jag låtit taga theskedtals, i öfrigt såsom D:r *Diez*. Det tyska folknamnet Giktrofva (*Gichtrübe*) anger endels för mycket, endels för litet af detta medels specifika verkan. Enligt med homöopathiska principen användes det åter mera bestämdt i alla de sjukdomar, deri en resorption verkar läkning, t. ex. vid Exsudat, efter pleuresi, inom bukhinnan vid peritonitis, i 2:dra skiftet af hjernhinnornas inflammation, vid typhös infiltration, samt i häftig ledrheumatism (jfr Hygea, X *über Vereinigung der pathol. anatomischen Diagnostik mit der specifischen Heilmethode von* D:r

Clemens Hampe pr. Ärzte in Wien). Bryonias användning emot bröstsjukdomar är således, på sätt blifvit redogjordt, en frukt af Homöopathien. Dock tviflar jag lika litet som D:r *Schrön* derpå, att medlet, inom tiotal af år, i och för denna sin egenskap, skall upptagas af öfrige Läkares Pharmakodynamik, utan att sådan acquisition, såsom ifrån Homöopathien skedd, det ringaste omnämnes. Enhvar, som är i tillfälle att iakttaga rätt försigtige läkares handlingssätt inom öfriga läkareskolor, skall häri gifva oss rätt. Numera använda nämligen äfven de, så väl som vi, *Nux Vomica, Thuja, Belladonna, Sabina, Pulsatilla* m. fl. utrikes och i Tyskland visserligen mer än hittils i Sverige, efter homöopathiska principens ledning och, i förhållande emot förr, i ganska små doser, i vissa fall äfvenväl andra medel, utan att likväl låta rättvisa åt Homöopathien i det allraminsta vederfaras. Hvad hittills skett för denna nya läkemedelsläras Statspröfning, det har försiggått tvärtemot herskIystna medicinalstyrelsers tillstyrkan, såsom af Kejsarregeringen i Wien, Ryssland o. a., der förbud förut varit emot saken. Litteraturen visar också, hurusom andra framsläpa på torget, såsom af dem funnet, hvad de alltför uppenbart lärt af den nya läkemedelsläran [1]).

Till råga härpå fortsättes, under sednaste åren, så väl som under föregående, ett ännu finare spel, med att, tid efter annan, munteligen och skrifteligen, slå falskt alarm om Homöopathiens förmenta undergång i sig sjelf, eller, som man senast äfven hörts böjd att tro, i den universalmedicinska syndaflod med vattn, som nu öfversköljer den moderna verlden. Den, om hvilkens död man utsprider falska rykten, har dock, såsom ett folkspråk säger, alltid en lång, förestående lefnad. Mången hoppas, i alla fall, säger man, de båda vattulagda läkemethodernas öfvergång i den antika medicinen och (hvad man derifrån anser oskiljaktigt) i den urgamla läkemedelsläransförblandarekonst. — Men hvad denna af sig sjelf vet, eller föreger sig veta, det behöfver den ju icke lära eller hemta ur de nyares (moder-

[1]) Undantag af D:rD:r *Elliotson, Szerlecki* o. n. a., göra här ingen regel ännu.

na?) Läkareskolor, hvarken ur den (pathologiskt-) anatomiska, ej heller ur den homöopathiska, allraminst om denna vore lika inskränkt, som den hydriatiska, — till bara vattn. — Då en och hvar af dessa nya Läkare-skolor i ungdomsåren, tid efter annan, bekämpat äldre systrar af tiden; så kan ej annat hända, än hvad redan skett, att nämligen enhvar ny Skola, i ungdomligt öfverdåd, menar sig lärt af de äldre jemnt-upp — intet. Med dylika (churu blott abstrakta) förnekelser kan man nu för tiden komma nära nog lika långt, som förr med att vidskepligen anse helt naturliga saker för idel trolldom eller magie. — Den homöopathiska skolans förnämste sakförare, som mognat till män eller till och med grånat i denna förbistring emellan de medicinska skolorna nu för tiden, göra sig deremot mer och mer en ära utaf att, ifrån alla sidor, samla rön om enkla medels verkningar på friska och sjuka, öfvertygade att man, på detta sätt, i allmän kännedom, svårligen kan lära eller veta för mycket. Deremot lemna väl de fleste (fast visst ej alla) det fortsatta metaphysiska sökandet efter tingens inre väsen och närmaste orsak (*causa et essentia proxima et intima*) i sitt värde, öfvertygade af historiens serskilta vittnesbörd derom, att, oaktadt de största arbetskrafter på denna vägs anläggning till det obestämbara äro nedlagda, likväl inga nog synbara eller positiva resultater inom någon del af naturvetenskapen och medicinen, såsom erfarenhetsvetenskaper, derigenom i det hela uppkommit. Så tänker ock bevisligen majoriteten af den anatomiska Läkare-skolans skiljda länkar i Frankrike, England och Österrike. Mera philosopherande, än praktiskt folk, såsom ibland öfrige Tyskar, hvarifrån vi Svenskar hemta största delen af vår lärdom, är åter ännu i mängd och massa fästadt vid de löftesstora, ehuru hittills svikna, förhoppningarna att uppdaga "tingens inre väsen och betydelse." Såsom all denna grannlåt ännu låter, är den blott att anse som vetenskaplig Symbolik. Den synes dock snarare kunna leda till vinnande af allmänneligare och högre åsigt och öfversigt af, än djupare och speciellare genomträngande insigt i lifvet och dess mångfalldiga förhållanden.

Nu åter till Bryonia. Physiologisk pröfning af medikamenters verkan på friska menniskor kan snart lära oss alla och enhvar, att känna detta o. a. medels värde. Symptomerna (417—483) i *Hahnemanns Reine Arzneimittellehre* 2 B. 3:*te Aufl.* ja till och med 244—333 (142—157) 2:*te Aufl.* ledde nämligen snart till Bryonias homöopathiska användning i håll och stign (jfr Eos N:o 60 för d. 27 Juli 1839), under det att ännu den äldre läkemedelsläran varnar derifrån, emedan, heter det, "medlet är osäkert och tvätydigt, hvarföre man ock i nyare tid blott sällan gjordt bruk af detsamma." Der den af allopathiska läkare hittills användes, gaf man ock frisk-pressad rotsaft ända till 1 à 2 drachmer dagligen i mjölk, d. ä. i doser, som mest laxera, derest ej kroppen skulle gå under. Men att bryonia likväl med framgång kunde brukas vid inflammatorisk retning af den eljest friskare lungväfnad, som omger tuberklerna, det anvisa de ofvannämnde symptomerna, ehuruväl ingen, som pröfvat medlet, deraf fått tuberkler. — Också är det vid sagde retningstillstånd oändligt mycket bättre än, den förutan, nödtvunga åderlåtningar. Så små dessa än, i thy fall, anställas, gynna de dock tuberklernas utveckling, hvilket alls icke sker med Bryonia, hvars totalintryck är det, att i efterverkan gynna resorption af de inom organiska väfnaderna exsuderande ämnena. Svafvels användning, emot bröstlidande, var åter, sedan gammalt, den äldre läkemedellärans tillhörighet, och *Corellas*, *Voglers*, m. fl. bröstpulver hafva än i dag bibehållit sitt höga anseende, måhända blott och bart för det i dem innehållande svaflets skull. Ronander (Pharmakologi s. 101) anger ock att medlet "vid svaghet med förhöjd retlighet snarare minskar pulsens hastighet"; och medger att "det fordrar försigtighet vid aktift inflammatoriskt tillstånd, plethora benägenhet till blodflöd och congestioner till ädlare delar." Svaflets kemiska föreningar med alkaliers och några jordarters baser, äfvenväl med antimonmetall äro ock i bröstlidanden väl ansedde. — Men att verkeligen någon, efter *Garnett* och *Herholt*, i *Phthisis florida*, invärtes ensamt betjent sig af svafvel vid lungornas tuberkulos är både obekant och osannolikt, emedan grofva doser, i så fall, visst vore att frukta för

den deraf föranledda reaktionens skull, och äldre medikamentsläran äfvenväl ej funnit "ett så retande medel, uti nämnde sjukdom, hvarken nyttigt eller helsosamt." Likväl har iakttagelsen lärt, att lungsot, i närheten af svafvelrök hindras i sin uppkomst samt att många lungsiktige i sådan luft funnit bättring. — Derföre skickade ock redan *Galenus* lungsotssjuka till Sicilien, att der inandas af *Vulkanens* svafvelhaltiga luft. I trakten af Engelska stenkolsgrufvor samt närmast omkring *Aachens* svafvelbad förekommer lungsot ej heller mycket (*Richter*). Sak samma har jag sport vara förhållandet vid *Åtvidabergs* svafvelångande kopparverk i Östergöthland. Falu grufrök står ock genom sin svafvelhalt i godt rykte, som skyddsmedel. Också har den praktiske *Richter* rekommenderat utveckling af svafvelluft, såsom lungsotsmedel samt äfven fästat förnyad uppmärksamhet till bruket af svafvellefver, men oansedt si a erfarenheter om svafvelångors verksamhet i stort emot vissa former af lungsot, varnar likväl *Richter* att invärtes bruka medlet vid feberrörelser. Detta är äfven ganska rigtigt, så snart man ej känner eller erkänner mindre dosers verkan än af hela gran och skrupler. Vid psorisk lungsot vore deremot skäl att, såsom Jod vid den skrofulösa, äfven väl försöka svafvel-vätgas, och, vid stor *Dyspnoea*, till och med syrlighet i ångform, med den försigtighet, och i så små doser, som dessa olika medels egna, med lungsots-symptomerna likartade verkningar det kräfva, serdeles i de fall, der inre bruket af svafvelsprit, droppvis taget, verkat mera till bättring af feber och nattsvett, än till minskning af hosta och bröstsymptomer. Om dessa här föreslagna, artificiella svafvelinandningar eger man dock icke hittills någon sorts noggrannare erfarenhet, än folkobservationen den angifvit, i form af tradition.

Icke utan stöd af sådan erfarenhet kallades ock svaflet af de gamle för *Balsamus pulmonum;* och *Paracelsi* så väl som den samtida *Tycho Brahes* angifvande vittnesbörd om detta medels förhållande till då förtiden (i 1500talets början) gängse sjukdomsconstitution förtjenar än i dag det afseende, som homöopathiska läkareskolan lemnat detta medels användning, nämligen i refractare doser, och i upplöst form, såsom svaf-

vel löst i sprit, hvarigenom medlet blir mera inträngligt i kroppen och dess verkan mera utsträckt, bestämmes till hud och i lungor, än inskränkes till underlifvets och bröstets slemhinna, såsom det sker med större doser, i vanligt grof praktik. I *Hahnemanns chron. Krankheitin*; angifva symptomerna (543—600) deremot svaflets verksamhet i lunglidande, äfven af den art som lungsot. Bekräftelser derpå lemnar ibland andra D:r *Heyne* (*med. Bericht üb. das kinderhospital zu Petersburg Schmidt Jahrb. XIV B.*) genom iakttagelser af smygande feber och utslag, likt skabb, af svafvel i stora doser. Afledande medel äro deremot, i lungsot, öfriga läkareskolors förnämsta medel: m o x a, g l ö d j e r n, h a n k, f o n t a n e l l. Med ett ord medel, som verka vahrbildning i huden, minska den i lungorna. Hvartett af dessa medels verkan till nytta, hvart på sitt ställe, tillintetgöres ej genom att förneka densamma. Så ock med svaflet, Bryonia, Aconit m. fl., på sätt som *Hahnemann* och hans efterföljare dem först infört i läkemedelsläran.

Den method, D:r *Schrön* användt, med vexelbruk af medel, enligt ofvansagde indikation, har jag (stundom ock utan behof af annat medel än svafvelsprit), åtskilliga gånger äfvenväl funnit gagnelig. — Här vill jag blott anföra ett exempel om svaflets vexelbruk med andra medel:

M a m s e l l *L—b—m*, född 1822, bleklagd, gulaktig, brunett, af temlig stark kroppsbygnad, men målföret groft, som af en ung man i målbrott, äfvenväl hest. — Dess moder död i lungsot, och hänne lärer pat. mera likna än fadern. Mormodren också död i bröstsjukdom. — Hostar, att hon dervid är döf och lomhörd, äfven å högra örat; på det venstra hör hon ej redigt, sedan sina yngsta år; åtskiljer alldrig dermed tal. Blott i anseende till döfheten sökte hon hjelp hos mig, emedan jag hulpit en annan ifrån just sådant ondt [1]). —

---

[1]) *Otitis Catarrhalis interna* (W. Kramer) är en och annan gång af mig besegrad eller bättrad medelst pulsatillas smådoser (I—X), efter behof repeterade, 1 à 2 gånger dagligen, eller hvarannan, 3:dje dag (jfr Hygea).

Hostan skarp och skrällande samt torr; tät puls; pat. fallen att hålla sig däfven om bandlofvar och händer. — Nattsvett förl. vår, ej sedan så myeket, dock ingen natt fri; pat. hade ock då blodspottning, och brukade, enligt en ung läkares ordination: Åderlåtning, iglar, senapsdegar, sp flugor samt diverse medel, hvaribland islandsmossa, pulvis Gumm. Stib., Extr. Hyoscyami, med Candisocker och Digitalis, — sluteligen med lindring. — I högra sidan värk och stark bronchophoni (*pectoriloquium*) i *fossa subclavicularis*, på samma sida. Perkusionsljudet är ock der dofvare än på venster. Vid hosta kännes håll i samma sida. — Snedhet, så att högra axelbladet står högre än det vänstra. — Ansiktrodnad emellanåt på högra, alldrig å venstra kinden[1]). — Feber emellanåt, på eftermiddagen; förr hufvudvärk, nu ej. — Snufva emellanåt. — Någongång klåda äfven i ansigtet, oftare på händerna. — Reglorna minskade, serdeles sedan bloduttömningarna kommo i användning. — Förstoppning, nu en tid bortåt; — mycken oro emot förr, beroende af qväfkänsla. — Mycken hvitfluss. — På morgon d. 18 November 1840, gafs Pulsatilla $\overline{\text{I}}$, 2 droppar, att taga in efter feberanfall och illamående samt en kapsel strökorn Pulsatilla $\overline{\text{X}}$, att intaga 3 korn sammaledes[2]). Dessutom föreskrefs pat. en eller par droppar svafvelsprit efter hvarje gång, hon hade nattsvett samt små Caraghéenpulver med mjölksåcker 2 à 3 dagligen. — I början af året 1841 fick jag ett bref ifrån patienten, med uttryck af innerlig tacksamhet för (som hon mente) fullkomligt återvunnen helsa; och samma underrättelse meddelade flere personer, som sedermera, äfven på våren och sommaren, sett hänne å dess hemort, dit hon snart återvände, efter af mig här inhändigad ordination af retlös och endast närande dièt samt ofvanskrefne läkemedel: svafvelsprit och caraghéenpulver i-

---

[1]) Detta symptom, som i första afdelningen ej blifvit serskilt anfördt, anger, der det förekommer, mest ena lungans skada.

[2]) Till undvikande af misstag bör här erinras, att med Pulsatilla menas *Ängsippa* (*Anemone pratensis, var. nigricans*); icke *Backsippa* (*Anemone pulsatilla L. s. pulsatilla vulgaris*), hvilken för inga serdeles verkningar är känd.

från härvarande Apothek, Pulsatillan ur mitt Hus-apothek.

Ett fall med dödlig utgång är följande: Diagnos: *Phthisis laryngea cum tuberculosi pulmonum* (strupsot med lungsot).

Mamsell *K.*, 22 år gammal, smal, blondine, af något mer än medelmåttig längd, säger sig förr varit mycket högröd, nu blekare och blott skoftals röd; heshet mycket stark, hväser fram orden, har svårighet att svälja; men i halsen synes blott midtofvan tungspenen ett ytsår samt tungspenens litenhet (*atrophie*) och sladdrighet, i likhet med tungan af en groda. Denna heshet har nu räckt 6 veckor, och pat. tror sig fått den genom blåst under en resa. Sorg ej sedan 4 år, då hon förlorade sin mor. Hängsjuk har hon varit i 3 månader, och detta började med svårighet att svälja. — I början användes derföre åderlåtning, iglar å halsen, förnyad åderlåtning, laxermedel, lutdroppar, gurgling af morotvattn, sedan med diverse andra medel, allt som i thy fall vanligt, utan bättring. — Under det pat. fått tillstånd, af sina förra läkare, att resa; besökte hon mig första gången i början af förl. Augusti 1840, och företedde då följande Sjukbild. Utom det förr nämnda, fanns hon mager och långlagd, alla refbenen synbara. — Perkussion å högra *fossa clavicularis* dofvare än å venstra; emellan 2 och 3 refbenet på högra sidan stark *bronchophoni* (*pectoriloquium*) på ett litet ställe frampå bröstet. — Pulsen klen, 100 slag i minuten. En af *Cetti'* förfärdigad Glas-Thermometer hållen i munnen, under tungan, och af läpparna omsluten, visar 38° C. Matlust klen och obetydlig. — Stickningar i halsen ibland vid hosta. — Salt, peppar och kryddor förvärra den svåra känslan i halsen vid svälgning, äfvensom sura saker. Sur mjölk kan hon likväl äta. — Sofver ej förr än kl. 4 på morgon, ända sedan hon inföll i denna sjukdom. Nattsvett har hon beständigt eller för det mesta, frusenhet emellanåt; mycken spottning, om nätterna i synnerhet. Afmagring har varit betydlig och är i fortgående; men reglor ännu, ehuru mindre än förut. — Tycker sig jemnt vara i qväfning, af all rörelse känner hon sig sämre. — Fotsvett ännu jemnt, sedan barnåren. Vid venstra mungipan ut-

slag, sedan 3 dagar. — Efter en dosis svafvelsprit, 2 droppar, följde bättre ro och nattsömn, samt nattsvettens upphörande. Härvid fäste hon genast stort hopp. Oansedt jag förestälde, att detta blott var hvad ske kunde, men ej fortsatt bättring; sade hon sig alldrig hittills ens sport så mycken lindring af brukad medicin. — Jag föreskref vidare bränd svamp (*spongia usta*), ett halft gran rifvet med 2 ½ Drachma eller Quintin mjölksocker, och lät deraf taga hvar 4:de timma en pris eller knifsudd, i omvexling med sprit på kalklefver (*Hepar calcareum*), hvarmed strökorn lemnades befuktade, att i omvexling, äfvenväl hvar 4:de timma, intagas; dessutom Carageengelée. Dessa medel medförde dock ingen bättring.

I September månad återkom nattsvetten; men vek nu, som förra gången, för svafvelsprit, 3 droppar intagna på fastande mage, och återkom sedan ej under hela sjukdomstiden. — Den tilltagande svårigheten att svälga gaf sig, betydligare än af annat medel, för de kalla urvridna omslagen. — Dessutom gafs nu torsklefvertran 1 thesked 2 gånger dagligen samt Caraghéen- pulver med mjölksocker lika delar af half skrupel, inalles 20 doser. Så reste hon härifrån i medlet af månaden. Efter en tid återkom pat., i September månads slut, vida eländigare med heshet, än förut. fick sluteligen intaga Jodkalium grj, löst i 2 Uns vattn, och deraf thesked morgon och afton. — D. 7 October, andedrägt rosslande; e. m. afled hon. D. 9 förrättades, i D:r *Glàs*' och Cand dat *Grill's* närvaro, Liköppning: Kroppen emacierad, nätt tvärhand skiljde nedersta refbenen ifrån höftbenskammen, Bröstets nedersta omkrets nerom brösten 24 tum; omkrets å bröstvårtorna (brösten voro mest borta), på 4 refbenen under axelbladens nedersta vinklar 26 ¼ tums omkrets; 25 ½ tum under axelgroparna; alla lungflikarna hade mer eller mindre tuberkler, de nedersta miliära. Spår af läkt håla i venstra lungspetsen och en ännu qvarvarande i högra.

Högra förmaksväggen af hjertat så tunn, att af det insatta fingret nageln genomskimrade, äfvensom fingret. Inga fibrincoagula i venstra, men väl i högra hjertkammaren. — *Ulcuscula i larynx* mest på pyramidbroskens slemmhinna — Hydatider vid *fimbriæ*, fästade med långa *pediceller*;

äggstockar, utan tydliga *ovula Graafiana*, *atrofierade*, slutet af tunntarmens körtlar uppdrifna.

Menstrualtuberkel med hämmad Reglering af Förkylning.

(*Amenorrhoea cum tuberculosi pulmonis sinistri*).

Margaretha Chr. L-d-n, 18 år gammal, liten, brunögd, blott en gång reglerad, nämligen i 15 året. Hon begrep då ej bättre än att stilla flödet, genom flitig tvättning med kallt vattn. Så afbröts första regleringen, och fick hon snart derpå ondt i bröstet med hosta. Flere läkare hafva utan framgång låtit hänne sätta iglar, utan att likväl regleringen återkommit; i Stockholm iglar på bröstet satte, allt utan framgång. — Vid Auskultation höres respirationsljudet tydligare på höger, än venster sida i *fossa clavicularis*. Perkussionsljudet sammastädes på venster är ock dofvare, men hjertslagen höras der mycket klarare, än på högra sidan vid samma högd. Pat. kan ej ligga på högra sidan. Nattsvett, serdeles förvärrad en gång i hvarje månad, då också en obeskriflig ängslan plågar hänne. Känner sig ibland mycket för stor enligt medgifvande på frågan härom[1]), så att hon ej tycker sig få rum att gå genom en dörr o. s. v. — Hjertklappning, ibland känsla af qväfning, alltid till det minsta en gång i månaden, då hon ock plågas af ryggvärk äfvensom hvitfluss, hvilken eljest blott ringa spörjes — torr i munnen, nästan jemnt. Matthet; mycken fotsvett emot förr. — Blodhosta har hon blott 2 gånger haft, båda gångerna vid regleringstid. — Vid väder-förändringar känner hon sig alltid sämre. Från apotheket föreskref jag nu, d. 1 Augusti 1840, enligt egen ordination, följande:

---

[1]) Hos många qvinnor röjer sig detta symptom af lifmoderslidande, serdeles med hvitfluss. Af en ren händelse kom jag första gången dermed under fund vid en lifmoderblödning (jfr Hygea XIII, s. 458 ff.), med ledning af detta subjectiva symptom slutligen botad af Platina X.

Rec. Spirit. Phosphorat. Scrupulum [1])
Spirit. Concentrati Drachmam.
Conquassando M:r. D:r

Häraf lät jag taga en, 2, högst 3 droppar, morgon och afton, med tillsägelse att upphöra, i fall deraf utsot följde eller annat illamående, och då ånyo besöka mig. — Efter en vecka återkom pat., berättade att hon alltid har haft utsot hvarje gång medlet togs in. Jag tillstyrkte, då att blott lukta på medlet vid samma tid, som förut intagning skett. Efter några dagar återkom hon, med den försäkran, att luktning alltid vållade hufvudvärk [2]). Sedan hon således dermed äfven fick upphöra, gaf jag hänne då ur mitt hus-apothek, enligt *Hahnemanns* föreskrift, noga beredd decillion-förtunning af phosphor (X), en hel kapsel befuktade strökorn, att deraf i stigande doser taga ända till 10 morgon och afton. — D. 8 September återkom hon, hade då för första gången på 3 år återfått sina reglor, utan att hon känt kornen haft annan verkan. På en månads behandling hade således här vunnits hvad ej genom iglar och *exspectance* på 3 år. — All medicin inställdes nu, och efter regleringens slut besökte mig pat., d. 17 September. Då hade hon 2 nätter kunnat ligga på båda sidor, ingen nattsvett eller annat ondt sporde hon nu mera; till och med all hvitfluss var borta. Hon var sedan ordent-

---

[1]) Phospborsprit är här på apotheken beredd enligt samma grunder, som svafvelsprit, *mutatis mutandis* (jfr Archiv für *die homöopathische Heilkunst* XVII. B. I. H. s. 68). *Ex tempore* håller jag den beredd, på sätt som Dompredikanten, D:r *Medic. Veith* i Wien, genom att helt enkelt sätta några phosphorbitar i sprit (*spiritus concentratus*, Hygea *Veith* p. s. st.) och omskakat blandningen efter ett dygn och låter den sedan stå ett dygn, samt begagnar den klara vätskan efter behof och påslår ny sprit, samt omskakar den halffyllda flaskan, så snart deri börjar tryta, innan ännu så mycket af medlet åtgått, att phosphorbitarna stå ofvan spriten i Cylinderflaskan. Ett Uns spir. concentratus löser ej mer, än ett gran phosphor. Hvarje droppa innehåller då ej tusendels gran.

[2]) *Ch. E. Weigel*, (*Diss. inaug. de phosphori usu medico Jenæ 1798*), omtalar som verkan af medlet: blodets stockning åt hufvudet. *Hahnemann* (*chr. Krankh.* III. Dresden 1828 s. 37) omtalar hufvudvärk af samma orsak.

ligt reglerad, nära ett års tid. — De physikaliska teknen äro ännu qvar föga förändrade. — I Juli 1841 hade åter regleringen afstannat, utan känd orsak. Hon fick ånyo en kapsel phosphorströkorn X af mig; men sedan har jag ej hört utaf hänne. Hon bor också numera på landet.

Veterligen har ingen Läkare, före mig, användt Phosphor under dylikt förhållande af Menstrualtuberkel. — I fall den gamla läkemedelsläran vill vara sina förr uttalade principer och öfriga dermed sammanhängande satser trogen, har den ej heller rätt dertill. Phosphor, heter det nämligen (*S. Ronanders* Pharmakologi S. 128), "bör alldeles icke användas vid inflammatoriskt anlag, plethora, benägenhet till congestioner och blodflöden, förhöjd retlighet, svaghet i digestionsorganerna, gastriska orenligheter, diarrhé, inre desorganisationer, svagt bröst, anlag till Hektik. o. s. v".

Tvärtom försäkra homöopathiske Läkare med stöd af vunna rön, att blott Phosphor-medel gifves i smärre doser, än hvad öfriga Skolor torde kalla rimliga, "rationella" eller ponderabla, intet allmännare *Specificum* finnes vid lunginflammation (jfr. D:r *Fleischmann* Hygea VIII; 523 fl. XIV[1]), intet allmännare i utsot; från och med cholerinet till och med annat diarrhé af inflammation i underlifvet (*gastroenterite chronique Broussais*), så vidt denna annars ej af Indigestion eller Phosphoriskt missbruk eller andra medels giftdoser är väckt)—.

---

[1]) D:r *Fleischmann* är Ordinerande vid "Spital der barmherzigen Schwestern" i Wien, och då detta ännu är det enda homöopathiska Sjukhus i offentlig väg, som uppfyllt den stränga kritikens tidsenliga fordringar, så må här anföras ur de officiella Sjukrapporterna derifrån följande i öfversättning, af hvad förut (delvis i Eos N:o 60, 1839) redan en gång i Original till Svenske Läkares pröfning är förelagdt, nämligen: A) Förr har äfven jag vid lunginflammation användt de vanliga medlen: *Aconit, Bryonia, Cannabis etc*; och har dervid ej just farit illa. — Men hvart och ett af dessa medel passar säkerligen blott i vissa derför egnade fall, eller i sjukdomens serskilta skiften. Jemte den stora svårigheten, att, i hvarje serskildt fall, finna rätt medel, som ej är så lätt, hade jag ofta dertill det oangenäma, att, efter skedd

läkning, icke rätt veta, hvilket medel egenteligen varit hjelpande. Deri är jag nu mycket säkrare, ty sedan 1½ år använder jag numera intet annat medel, än Phosphor, Pnevmonien må vara huru som helst. Detta medel tror jag vara ett verkeligt Specificum. Likväl bör man icke tro, att, om så vore, intet fall skulle blifva oläkt. Mercur lemnar ock mången Syphilis oläkt, Chinasalt mången Frossa, och Svafvel mången Skabb; men derföre har ingen bestridt dessa medels Specificitet. — Under blott och bart bruk af Phosphor har jag sett de häftigaste Lunginflammationer lyckligen slutas, hos de skiljaktigaste Individer, i de skiljaktigaste årstider; äfven i sådana fall, der tvåtredjedelar af lungflikarna voro hepatiserade. Då alla företeelserna deraf voro noga öfvervägda, samt Stethoskopet i nästan alla fall var användt, dels af mig, dels af andra i dess handhafvande ganska öfvade Läkare, och de pathologiska sectionerna, under min tid i Hospitalet, ganska noga blifvit verkstälda; så kunde knappt illusion dervid egt rum. — Phosphorn använder jag efter *Hahnemanns* beredningssätt af ætherlösning, liksom ock alla mina præparater äro efter hans uppgift; icke för att blindt och utan eftertanka upprepa efter honom någonting, men emedan jag tror, att annorlunda beredda medel äfvenväl på friska torde frambringa andra symptomer. Blott qvantitativt brukar jag medlet något starkare än han, således 10 gran eller droppar på 100 Mjölksåcker eller Alkohol. Formen, hvilken ock vid andra medel i häftiga sjukdomar förblir densamma, är:

Rec. Phosphor 3—6 guttas IV—VIII Aquæ destillatæ Unc. IJ —IV D:r *S:r* Dagligen att taga 3—6 gånger en sked.

Blott i ytterst sällsynta fall stiger jag ned till lägre förtunning eller låter oftare gifva af medlet — *Fleichmanns* Phosphorbehandling är ännu densamma (Hygea 1841 XIV, 358).

Vi se här Phosphors stora verkan i hvarandra så ofta intrasslande sjukdomar, som lunginflammation och lungsot; men *D:r Fleischmann* fortfar likväl i den bekännelse, att alldrig någonsin hafva läkt lungsot, men har icke heller angifvit använda medel deremot.

För öfrigt upplysa de officiella Rapporterna ifrån barmhertiga Systrarnas Hospital i Wien, att, ifrån 1 November 1832 till samma tid 1833, 9 Pleuresier och 16 Lunginflammationer (derstädes af *D:r Majerhoffer*) varit behandlade; 7 och 14 af dessa läktes, 1 och 2 dogo, 1 qvarliggande; af *D:r G. Schmid* äro sedan sammastädes ifrån 1 November 1833 till samma tid

1834, behandlade 16 Pleuresier och 9 i lunginflammation, af hvilka blifvit läkte 14 och 8, icke läkte och döde 2 och 1. — Vidare från 1 November 1834 till samma tid 1835 af Ordin. D:r *Fleischmann* behandlade 11 i lunginflammmation, och 26 i Pleuresie, hvaraf läkte 10 och 25, död 1, qvarblifvande 1. — Af samme läkare äro året derpå åter 16 i lunginflammation och 25 i Pleuresie behandlade, hvaraf läkte 14 och 26, döde 2; från 1 Nov. 1836 till 1 Mars 1838, 35 i lunginflammation och 81 Pleuresie, hvaraf läkte 31 och 77, döde 3 och 2, qvarblefne 1 och 2; från 1 Januari 1838 till samma tid 1839 (således med Recapitulation af 2 månader) 20 lunginflammationer och 52 Pleuresier, hvaraf läkte 19 och 50, död 1, qvarblefne 2; ifrån 1 Januari 1839 till samma tid 1840, 26 lunginflammationer 17 Pleuresier, hvaraf läkte 23 och 14, döde 2, qvarblefne 1 och 3; från Januari 1840 till 1841 (allt under samma läkares behandling) 51 lunginflammationer och 29 i Pleuresi, hvaraf läkte 45 och 28, döde 2 och 1, qvarblefne 4. Under 8 års tid, som denna sjukinrättning bestått, äro således i detta under offentlig controll ställda Hospital, blott i lunginflammation och pleuresi (andra inflammationssjukdomar i stor mängd oberäknadt).

Behandlade - - - - - - - - -	440
Läkte - - - - - - - - - - - -	415
Döde - - - - - - - - - - - -	18
Oläkte - - - - - - - - - -	2

(jfr Hygea VIII, 301; IX, 520; XII, 232; XIV, 335).

Äfven i enstaka förtvifladt fall af lungsot, der döden var oundvikelig, har jag lyckats hämma diarrhéen till och med dagarna före döden, endast med mer eller mindre utspädd phosphorsprit, blott medlet efter hvar utsot, en eller annan droppa i sender, och dessutom morgon eller till och med äfven på afton i samma dosis, helst på en liten bit socker, repeterats. I ett sådant förtvifladt fall föll sjuklingen, sedan utsoten stillats, i plågfri sömn med svett, och dog 3:je dagen derefter. Liköppningen företedde stora vahrpölar i lungorna; af den ena fanns knappt mera qvar än en stor vahrsäck. Vill man gifva phosphorsprit i involverande vehikel af Salepslem. o. d., så är intet som hindrar. Phosphor är och blir i alla fall, äfven genom sig sjelft, ett hufvudmedel att afhjelpa mången eljest objelpt diarrhée ej blott af lungsot, men ock synnerligen af an-

nan (inflammatorisk) retning i tarmarna, så vida medlet i öfrigt till lika verkan sammanstämmer med grundlidandet.

Utom nu anförda slag af tuberkelbildning, har den praktiske *Richter* äfvenväl omtalat "veneriska tuberkler i lungorna", verkliga lungbuboner — Men då dessa, enligt denne författares medgifvande, "merendels utgöra de slutliga följderna, af syphilis"; och Merkur i så fall mestadels, om ej alltid, varit missbrukad; så kunne vi här med skäl vara mycket korta i fråga om denna afart. Iakttagelsen har nämligen lärt, att både metalliskt qvicksilfver insläppt i luftröret vållat tuberkel-lik exulceration hos djur, samt att sublimat äfvenväl medfört lunglidanden i likhet med inflammation, utspridd i lungornas flikar, ehuruväl, enligt sednare undersökning, tuberkelmateria icke tillhör dessa merkuriallidanden, (jfr *Andral. Pathol. Bruxelles* 1839, s. 142). Det är mig obekant huru i det fallet egentligare veneriska tuberkler i lungorna kunna sig förhålla. Troligen torde de vara såsom andra veneriska sår, äfvenväl beträffande alstringen af vahret. — I så fall vore då öfverensstämmelsen emellan dem af qvicksilfver bekräftad. Under vanligt stark, samt äfven i ytterst svag, Merkurialkur har jag sett tuberkulosen i lungorna någongång uppkomma eller få fart i sin utbildning, men anser likväl lika så troligt, det, i många fall, äfven under jemn kammarvistelse och i följe af föregågna synder anlaget kunnat blifva väckt ur sin slummer, som att detsamma varit framkalladt af Mercuren. Säkrare är, att långvariga dröpplar äfven framkalla en egen sjukdom (*laryngosthenôs*) i slemhinnan af luftstrupen, som der och hvar är förvexlad dels med andetäppa (*asthma*), dels också med katarrh, enär den emellanåt åtföljes af någon slemupphostning. I sådant fall har jag sett *Spongia tosta* båta, äfvensom svafvelsprit, alltsom det ena eller andra af dessa medel i öfrigt var på sitt ställe homöopathiskt indiceradt. Det är möjligt att Mercur, i andra fall, är tjenligt i refrakta doser, der medlet nämligen förut i stort ej varit missbrukadt. Derom äger dock ej jag någon säker erfarenhet, hvarken egen, eller ifrån andra hemtad.

Mer än troligt är, att ännu flere slag af lungsot finnas, motsvariga lika så bestämdt abnorma grundtillstånd, som den skrofulösa och öfriga här angifna arter. Genom öfverägande jemförelse, utaf symptombildens totala likhet med verkan af blysåcker, leddes jag serdeles af förevarande förstoppning, endast vid förkylning omvexlande med sin motsats, i ett fall, att använda 12:te hundrafalldig förtunning af detta medel. Den tiden obekant med den physikaliska undersökningsmethoden, kan jag om detta fall blott lemna följande meddelande:

Organisten *L—g*, boende 2 mil härifrån staden, 24 år gammal, ljus och späd kroppsbyggnad. Fadren berättas död, i sitt 40 år, af lungsot; och lärer denne son mest likna honom till ansigtsdrag och kroppsbildning; 2 systrar hafva samma åkommor som denne; men en bror är frisk och säges likna den friska modren. Pat. är gift, för några år sedan, och fader till ett friskt barn. I egtenskap har han känt sig mattare än förr och derföre modererat sitt begär till samlag; men har dock förmärkt att rösten, det oaktadt, blifvit gröfre och skrofligare. Anamnès: Som barn svullna halskörtlar, samt mycket bölder. För 5 år sedan utslag, bortsmordt med svafvelsalfva. Tandvärk har han haft hela 5 åren, hvarunder bröstet kändes bättre; men tandvärken varit så svår, att han sade sig deraf stundom varit nära svagsint. Emellanåt snufva, "hufvudbråk", och ondt i svalget. Sådan snufva förebådas af nysningar. Förl. vinter fläck på venstra ögat, som botades med inströddt såcker, vissa tider uppslå finnar i ansigtet. Närvarande tillstånd, d. 1 Oct. 1833. Harkling sedan barndomen, serdeles om morgnarna, med upphostning af tjockt, illasmakande slem, samt mycken spottning. Brukar han starka saker, såsom spirituosa, känner han deraf på morgnarna tydlig sjukdomsförvärring i bröstet. Rösten liksom häftar vid sång. Tid efter annan upphostar han rödgrå knölar, smakande illa och som gammal ost, dock ej ofta eller mycket, utom på morgnarna. — Hetta i bröstet emellanåt; hugg i bröstet, då han arbetar strängt. Frusenhet i kroppen, lätt fallen för förkylning och deraf föranledes diarrhée; men eljest är, nästan för jemnan, öppningen svår med hårda knölar. Sömn mycket tung; matthet, somliga

dagar med sömnaktighet, så att han ingenting kan uträtta, under samtidig värk i lederna. Väder kännas uppstigande under bröstbenet; och då så sker, har han hufvudvärk. Något hårfall. — Känsla som af väder, än i en, än i andra näsborgen. Värk öfver näsa och ögon. Ögonen vabra sig, äro stela och vilja gärna rinna. Hvimlande kännes emellanåt för ögonen. Mycken glömska emot förr. Kallsvett om händer och fötter, om nätterna, då pat. ligger. — Eljest hetta ock händerna, ibland med klara, uppslående vattnblåsor, hvilka klia. Ibland åter svett om händer och fötter; fotsvetten illaluktande. Fötterna domna lätt. Sitter han stilla, värker det i alla leder. — Trötthet och matthet eljest, serdeles efter gående. Halsbränna och uppstötningar, magen äfven ibland öm under bröstbenet. — Mycken törst. — Retlös diet anordnades, utan thé, kryddor, kaffe och spirituosa, samt så litet salt som möjligt. Dessutom lemnades pat. en kapsel med *plumbum aceticum* 12, befuktade strökorn, att deraf taga dagligen ett eller annat. — Innan årets slut kände sig pat. af denna enkla behandling fullkomligen återställd. — Låt vara att diéten härtill mycket bidrog. — Om så är, frågas blott hvarföre man ej, oftare än som sker, anlitar sådan diet, heldre än "*farrago medicaminum*" att tala med Sydenham.

Sedan gammalt är blysäcker kändt, såsom lungsotsmedel. — Men man har användt detta, såsom andra, i antipathisk mening vid fallenhet för kolliquativ utsot m. m. Huru vanskeligt detta motsatta bruk af medlet likväl är, det hafva nogsamt observerande läkare, från alla sidor, anmärkt, äfven inom de skilda läkareskolorna. *Naumann* (*Handb. d. med. Klinik.* Berlin 1839 s. 338 ff.) säger således: "Die Anwendung des Bleizuckers in der Lungensucht. — hält allerdings häufig den Stuhl an, erregt Beklemmung und nach seiner Entfernung scheint sich die colliquative Diarrhoe oft am schnellsten sich auszubilden."

D:r *Bicking* i Mülhausen, hvilken, före sin bekantskap med den specifika medikamentsläran, äfvenväl i antipathisk mening, använt blysäcker i stora doser emot lungsot, att så afhjelpa kolliquativ utsot m. m., har och vunnit en lika bedröflig erfarenhet (jfr *Vehsemeyer*

u. Kurtz med. Jahrb. f. specif. Heilm III). Sak samma har jag flere gånger observerat af *Opii* antipathiska användning, under dylikt förhållande, och äfvenväl i större sjukhuspraktik förmärkt, att aldrig kolliqvativ utsot så inställde sig, som då *Opium* en tid var gifvet till vinnande af nattro.

Ett i lungsot brukbarare och vigtigt mellanmedel är *Arnica*. Den är här, såsom eljest, alltid användbar, enär den sjuke efter yttre mechanisk skada, t. e. häftig kroppsansträngning eller stöt, fått blodhosta, äfven eljest vid illamående af samma yttre orsak. — Äfven tungans hvita beläggning har jag ej, i thy fall, sett hindra dess bruk, utan har den stundom till och med renats, samtidigt med blodhostans upphörande. Detta sammanstämmer ock noga med detta medlets physiologiska verkan, sådan den visat sig på (visserligen alltid blott relatift-) friska menniskor. — Icke utan riktig uppfattning af denna medlets allmänneliga verkan, oberoende af de artificiella systemerna, hafva *Arnicas* tyska folknamn: "Fallkraut och Wohlverleih" uppkommit. — Måtte Svenska folknamnet: "Hästfibler" ej förleda till blotta hästkurer med detsamma! — Då sålunda *Jörg* (*Material. zu einer künft. Heilmittell. durch Vers der Arzneien an gesunden Menchen* I B. Leipzig 1825) genom physiologiska rön och försök funnit, att alla Arnicas delar (blommor, blad och rot) verka vida längre än man vanligen tror, nämligen 24—36 timmar, samt att små doser af 3—5 gran ej blott visat sig ganska verksamma och befinnandet i helsotillstånd omstämmande, men ock för ovande verkat mera kraftigt, än större doser, samt förgiftningar med dessa större doser hafva inträffat och äfven framgent mer eller mindre synbart kunna inträffa; så innebär allt, detta naturskäl nog, att, äfven ifrån vanlig medicins traditionella synpunkt, minska hela och halfva uncens totaldoser till scrupel och quintin eller drachmavigt för theberedningarna af dessa vext-delar. —Af $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ högst hel skrupel med *Libræ dim.* — i infusion, der arnica eljest passat, erinrar jag mig ej sett, att detta medel förfelat god verkan, men af större doser sker detta nog, äfven der ingen tydligare förgiftning af medlet uppkommer: darrning, svaghet i alla leder,

svindel, vanmagt, bedöfning, grillrande för ögonen, ringning för öronen, intermittent puls, tryckning och brännkänsla i magen, kräkningar med efterföljande blodstockning och blödningar, såsom näsblod, profus reglering, blodhosta eller rethosta, torr tunga, magkramp, väder och uppstötningar, ångst, rädsla och känsla af elektriska slag o. m. s. I blodhosta af lungsot, hafva likväl de af *Hahnemann* först införda droppdoserna af mer eller mindre förtunnad tinctur på roten den mesta och noggrannaste erfarenheten för sig. —

Med skäl beklagar *Magendie* (*phenomenes physiques de la vie,*) att physiologisk medicin ännu felas oss; men huru skulle väl ock en sådan kunna någonsin uppstå eller allmännare utbilda sig, då man ej vill akta till medlens physiologiska verkan, på det sätt att denna begagnas till ledning så väl för dosbestämning, som ock för det serskilta medelvalet? — Innan detta är allmänt insedt och erkändt, kan det ej nog ofta upprepas och omsägas, att, det physiologiska försöket på friska människor ständigt utgör läkemedelslärans grundval. Medikamentets verkan till helsans återställelse eller pathologiska rön och försök. bilda dertill i vetenskapen nödvändiga Correlata. Det torde väl ock änteligen tid omsider vara inne, att göra sig förtrogen med den tankan, att, såsom 1841 års medicin i öfrigt ej är den samma som 1741, så har ock den gren deraf, som utvext under namn af homöopathi icke heller stannat i vexten. Eller kan väl någon allvarligen påstå, att denna, i början af 1840 talet, står lika outveklad som blott för 10 år sedan.? —

Med de allt för allmänneliga begrepp, man haft och delvis ännu har, om Chinans stärkande egenskaper, samt om tonica i allmänhet, var det naturligt, att detta medel i en så försvagande sjukdom, som lungsot, desto helre skulle varit i bruk, som denna tärsot äfvenväl, såsom vi sett, plägar uppträda med feber, i likhet med frossa, på bestämda tider af dygnet. — Sällan gjorde dock China väsenteligare gagn, än som mellanmedel, der den nämligen i lungsot gafs i nog små doser. Härsåsom i många, ja i de flesta, andra hänseenden, rö,

rande medikamenters specifika användning, finne vi *Hahnemann* (*Reine Arzneimittell.* 3 B. art. *Chinarinde*) klarast af alla Pharmakologer utsagt den causala indicationen för chinans bruk såsom tonicum, nämligen inskränkt till de fall der Svaghet är närmast beroende af saftförlust, såsom af blod, genom blodgång, igelsugning eller åderlåtning, af mjölk genom digifning eller mjölkflöd, af säd genom samlag, sjelfbefläckelse, pollutioner eller annars ofrivillig sädesafgång. af öfvermåttan svett, så väl af sjukdom som af svettmedel, af utsot, såsom sjukdom och i följd af ofta repeterade laxermedel. Men i annorlunda artad svaghet, såsom i lungsot utaf lungornas förtäring af tuberkler, der är ej heller medlet på sitt ställe, annat än undantagsvis, enligt ofvanstående anvisning, i förhållande af blott så tillfälliga yttre orsakers inverkan, som de nämnda. Chinasalt står, i så fall, åter långt efter den nativa barken (jfr *Journal für Arzneimittellehre*, B.2 II) men är säkrare att häfva andra sjukdomars intermittenta typ, — på sätt jemförelsen af hvardera medlets positiva verkan och deraf beroende symptomer det nogsamt angifver.

Är åter svagheten i lungsot beroende af mindre tillfällig, än constitutionel afgång af slem och serösa sekretioner och sjukdomen ej heller skäligen kan räknas till någon af föregående arter, utan snarare är att anse som ulcerativ, chronisk *Bronchitis*; så förefinnas några anledningar i Symptomkedjan af det metalliska tennets verkan, att, på sätt *Hahnemann* det först yrkar (*Reine Arzneimittell.* 6 Th.) använda detta medel, såsom ock D:r *Schrön* (Hygea VIII 534 ff) och *Rau* (*Werth d. h. Heilverf.* 2 Aufl. s. 284) sedermera visat, att detta med fördel gifvits. — De fall, D:r *Schrön* i Hof omtalar, synas af den vigt och värde, att jag ej tvekar att dem här ånyo anföra, desto hellre som de äro från ett års sednare tidpunkt; än som *Lobethals* första Jodkurer, och äfven dessutom genom de Diagnostiska tecknens physikaliska noggranhet synas väl förtjena ett större afseende. — Efter 1837 års influenza, säger Bäyraren *Schrön*, uppkommo, under våren 1838, åter många former af katarrh. Der de träffade lungorna på dem, som redan af fjolårets influenza voro försvagade, der utvecklades ock betänkliga symptomer. — Hade nämligen sådana sjuka någon tid

torrhostat, så upphostade de sedermera desto ömnigare sputa, som till utseende, smak, mängd och lukt påkallade en dålig prognos. Det upphostade, seddt under mikroskopet, bestod nämligen nästan ensamt af vahrkorpuskler, sådana dessa äro beskrefna af *Valentin*, *J. Müller*, *R. Wagner* och *Jul. Vogel*; och var för blotta ögat gult, löst och vahrlikt. Den sjuke kände detta nästan alltid salt till smaken, med någon rötaktig eftersmak. Det luktade på ett eget sätt sötaktigt med bilukt af röta, och mängden af det upphostade var ej obetydlig. — Af 3 Sjuke med alldeles samma symptomer, som D:r *Schrön* observerade och i alla 3 fallen hjelpte, medelst tenn, anföres följande, såsom det betänkligaste.

F. H. 18 årig flicka hade våren 1837 häftig influenza, så att dess bröst sedan ej blifvit rätt friskt. I Februari 1838 öfverfölls hon ock af akut katarrh, men, i hopp att våren skulle hjelpa hänne, sökte hon ej läkarehjelp förr än i April månad. — Hon kunde nu ej lemna sängen längre, än 2 à 3 timmar på dygnet. — Utseendet var smutsgrått (*erdfahl*) och sjukligt, ansikts-uttrycket nedslaget. Då Pat. talat en stund, började hon häftigt hosta och uppfick beskrefna vahriga upphostning. Hon klagade öfver stickande plågor, på högra sidan under bröstkörteln, vid djupare andetag. Sammastädes kändes beständigt, äfvenväl vid små andetag, en rörelse, liksom af slem, skjutet upp och ned, hvaraf hon försattes i darrande rörelse, som retade till hosta. Under Plessimetern var perkussions-ljudet här något dofvare än på motsatta sidan af samma brösttrakt. Stethoskopet genomsläppte väl på detta sjuka ställe ett svagt respirationsljud, men tydligen förmärktes dock hinder för andedraget i de större luftrörsgrenarna, äfvensom slemrassel (*rhonchus mucosus*) ännu tydligare på ryggen till venster om ryggraden. — Den sjuka klagar öfver hosta, matthet, genom hosta afbruten och icke vederqvickande sömn, total brist på matlust, ganska ofta utsot, så att hon, 6—8 gånger på dygnet måste till stols. Upphostningen kände hon salt; efteråt rötaktigt stinkande smak i munnen; äfvenväl dylik lukt af den sjuka. Puls emellan 90—100. Diagnos: chronisk Bronchitis i sednaste skifte, hvilket ock utsoten visade; turgescens af luftvägarnas slemhinna med farlig sekretion, tvifvelsutan med lungsub-

stansens farliga deltagande. — Först förordnades här, hvar 4 timma, en droppa Camphersprit på såcker och besegrades dymedelst det försvagande diarrhéet, inom 3 dagar. Derefore gafs Stannum 3, 6 droppar, sammanrifna med ett qvintin Såcker. Deraf brukades åter, hvar 4 timma, en knifsudd. Fontanell lades på högra armen, att dymedelst, om möjligt, skydda lungan ifrån att taga vidare skada. Dessutom utspädd mjölkdiet. Inom 3 veckor derefter hade hosta och upphostning nästan upphört, blott morgon och afton ännu dock slemmig och hvit, smaklös upphostning. Hvar 3 afton fick Pat. nu *Nux vom.* 3 en droppa, under fortsatt bruk af tennet. Så upphörde snart det onda; matlust, puls, sömn blefvo åter normala, Perkussion och Auskultation företedde ej heller något ovanligt. Menstruation feltes blott ännu. —

Det ligger i sakens natur, att andra yttre orsakers inverkan till utveckling af katarrh och lungsot, än influenza, erfordra andra medel, samt att således, till följe af de outredda, dunkla eller oklara (d. ä. mera metaphysiska, än physiologiska och physikaliska) begrepp, hvilka ännu äro gängse om orsakerna till constitutio epidemica, de specifika läkemedlen, med hänsyn dertill, ännu måhända blott kunna vara temporära.

Om skilnaden emellan chronisk Katarrh och Lungsot är för öfrigt i början af denna afhandling redogjordt. Det hörer ej till ämnet att här närmare ingå i redogörelse om behandlingen af Katarrher. Af vigt är likväl och för närvarande ämne ej heller främmande, att noga skilja katarrhal upphostning ifrån den af tuberkelmateria, synnerligen som vattenkur (försigtigt och efter naturenliga indicationer ledd) i förra fallet är lika gagnelig att minska hosta och upphostning af slem, som den i sednaste skifte af lungsot, enligt hvad erfarenheten i stort som i smått talar, ökar hostan, och såmedelst äfven förvärrar det onda i bröstet. Derföre finne vi, å de 22 Vattuläkningsanstalterna i Tyskland, att der, åtminstone på sednare tider, alls inga lungsiktige emottagas (om ej af misstag); ty i sjukrapporterna från dessa Inrättningar förekommer numera ingenstädes lungsot ens nämnd (jfr *der Wasserfreund* 1840 *herausg. v.* D:r *Schmidz*).

Det är lätt att förutse, att naturvidrige ifrare för vattnkurens allmännelighet här skola möta med inkast om komplication af lungkatarrh med tuberkellungsot, samt att de sjelfve blott vilja hjelpa den förra först, med vattn, den andra sedan, så vidt det går, med andra åtgärder, eller liktidigt motarbeta den förra med vattn, den sednare med andra medel. Men det är ändock, i sjelfva verket, att gå alldeles bakfram, att börja med den minst farliga sjukdomens afhjelpande och låta det svåraste organlidandet fritt rota sig, — än mera med lungsot och katarrh, af hvilka den sednare esomoftast hejdar eller rentaf suspenderar den förra. Derföre, att så är, har det blifvit både erkändt och allmänt kändt, att, så länge snufva förefinnes i näsan, så länge har ännu ej lungsoten ingått i sednare, farligare skiften. Detta förhållande är så gifvet, att det, såsom vi i förra afdelningen sett, ej ens undgått folkobservationen i stort.

I första skiftet af lungsot, då tuberklerna äro råa, kunna ytterst korta sommarbad, ute i friskt vattn och i frisk luft, vara uppfriskande, och genom sin milda hudverkan för sådana sjukanlag, äfvenväl gagna. Så snart åter lungsot redan företett tuberkulös upphostning, då är ock både varmt och kallt vattn rentaf skadligt att använda, mer än det som på morgonen behöfves att hålla sjuklingens kropp genom aftorkning ren ifrån lemningar efter nattsvett i andra skiftet, samt förse honom med dryck, bådadera, likväl helst hvarken varma eller kalla, utan blott kylige, eller kylslagna i rummet, deri patienten vistas, eller ock blott skedtals i sender af friskt källvattn, då sådant företrädesvis eller serskildt åstundas till dryck; men icke hela dryckesglas i sender, ty dermed befordras just lungsotens öfvergång i sednare skiften. Bröstets katarrhala åkommor fördraga ej ens, utan försämring, en starkare vattndrickning, men väl korta kalla bad, fotbad, sittsbad, — ja väl äfven urvridna, kalla dukar till allmänna omslag eller till tvättning dermed, till och med svettbad, samt derunder den då nödiga drickningen af käll-friskt vattn, glastals, på sätt, tidens nog vattndigra litteratur om vattn, det närmare beskrifver. Vi böre dervid blott ej här, som i Tyskland, förglömma

den hippokratiska regeln: — "allt det myckna är naturstridigt." (Πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον) [1]).

Försigtig, ej mindre af physiologisk än physikalisk princip bestämd och ledd, vattnbehandling innefattar åter specifikt emot långvariga katarrhala och rheumatiska åkommor visst de säkraste hjelpemedlen, synnerligen der sagde krämpor i föregående grofva medikamentsmissbruk, såsom icke sällan af mercur, hafva sin egentliga grundorsak. Äfven vid nattsvett, kan i lungsots första skifte kort besköljning med kallt vattn eller gnidning med i kallt vattn doppad handduk brukas, att afhjelpa detta onda, så länge som hostan af tuberkler är torr. Så snart åter som verkelig upphostning af tydlig tuberkelmateria börjat, då gäller ock straxt varningen emot vattnkur i hela sin stränghet, om ej annars lungsoten är en, ibland andra, utvecklad merkurialföljd. Då kan så förhållandet vara, att det försigtigaste bruk af vattn, vida mer än hittils skett, vore både från physikalisk och physiologisk synpunkt, indicerad i lungsot, så väl som i andra merkuriallidanden. I 3:dje skiftet kommer all hjelp för sent. Minst duger då vattnbehandling. Men icke alla menniskors omständigheter medge dem, att kunna begagna vattnkuren, ens emot i vårt land gängse katarrher. Små barn med af slem surrande och sorlande katarrhal-hosta, e-

---

[1]) Denna regel gäller ock lika mycket, den speciella lefnadsordningen i lungsot och andra sjukdomar. Man har t. ex. härvid velat hemta anledningar till uteslutande köttdiet deraf, att slagtare ej gärna lida af lungsot. Men redan *Richter* har deremot gjordt flere ganska riktiga och grundade anmärkningar. Det vigtigaste skälet emot hvarje enformig diet, utom möjligtvis den med mjölk, i lungsot, är tvifvelsutan det, att menniskan, lika litet som något djur, i längd kan bestå utan födoämnenas omvexling. En läkare, som anställt flere försök med sig sjelf att lefva, längre tider, enformigt af serskilta födoämnen, magrade och mattades mycket under fortsatt förtäring af bröd, olja och vattn samt dog slutligen af denna lefnadsordning, enligt *Rudolphis* o. a. physiologers anmärkning, *Magendie* har ock ganska rigtigt derpå fästat physiologisk uppmärksamhet, det mången läkare synts förglömma, att folk i sjukdom äfvenväl kan dö af svält.

mellanåt äfven med snarkning och å bröstväggarna känbart slemrassel, har jag ofta nog hulpit med Antimon-vin, 1, högst 2 droppar, 3 à 4 gånger dagligen, och, för hela kuren, ej haft af nöden halft quintin, tviflar ej heller på D:r *Hartmans* öfriga uppgifter om den specifika indicationen för samma medel (jfr *allg. homöop. Zeit.* 18 B. N:o 5, förl. år) i vissa akuta bröstlidanden, som dock ej höra hit. Naturligtvis bör antimonvin ej intagas i silfver eller metallsked, utan i glas droppas, och så mycket som en thesked vatten derpå slås och intagas. Med glädje kan ock här försäkras, det min, i detta hänseende, ingalunda inskränkta praktik bekräftat följande, af den praktiske Eklektikern *Kopp* (Denkw. II. s. 317) yttrade erfarenhet: "Feberlös långvarig katarrhal-hosta är ofta svår att bortjaga med homöopathiska medel", nämligen i det skick tidens medikamentslära i allo ännu är. — "I många fall" vill ock jag derföre — säger *Kopp* — "med mera tillförsigt utfästa mig att bota sådan hosta med den af mig ofta bepröfvade sammansättningen af *extractum Hyoscyami* och *Sulphur auratum antimonii* āā, piller af 2 grans vigt och deraf, enligt regel, ett piller hvarannan timma åt fullvuxna, än med *pulsatilla*, *drosera*, *bryonia* och *sulphur*." — Till detta *Kopps* yttrande har jag följande tillägg. — Min egen person har jag med *sulph. auratum antimonii*, ett gran, utan bolmörtsextract, nyligen en gång snart, inom dygnet, befriat ifrån det värsta af sådan hosta. Med andra sjuke har jag ändock, äfven sedan, bibehållit den Koppska formeln, och fortfar dermed så länge, tills erfarenheten hinner lära, antingen det ena eller andra medlet, eller båda i omvexling, göra samma tjenst, eller lika noggrann kännedom om antimonsvaflets (physiologiska) verkan på friska menniskor förefinnes, som den hvilken synnerligen *Hahnemann*, *Rau* m. fl. offentliggjordt om Bolmörten. Till och med sådan hosta hos en lungsiktig har jag sett bättrad, dock detta blott undantagsvis och i blomskiftet hos en stark qvinna, hvilken ej var serdeles sjukretlig hvarken till kropp eller själ.

I detta mitt handlingssätt, att, der den specifika medikamentläran ej känner enkla medel, icke förkasta sammansättningar, som visat sig gagneliga, skall den fördomsfrie, så väl som tänkaren, ej se annatt än

hvad rätt är. — Partimän från alla sidor torde deremot just derföre, att all erfarenhet af mig ej blott adopteras, utan ock med denna en gång för alla gifna organiska motsatsen af aktion och reaktion sammanhållas och hoplänkas, framgent som hittills, finna ämnen nog, ej blott till anmärkningar, men ock till tadlande klander, här som annorstädes.

Slutanmärkning.

Föregående lilla skrift tillkom på det sätt, att Utgifvaren öfversatte en ännu mindre, blott 22 sidors brochyr: *Giebt es ein Heilmittel gegen Lungenschwindsucht? cet. von D:r Julius Lobethal*, Breslau 1841. Dervid var omöjligt att gilla den alltför nakna framställningen utan sjukdomsbeskrifning. Så tillades första afdelningen, hvartill bygnadsvirke hemtades dels ur *Andrals "Cours de Pathologie interne"*, dels ur D:r *Glás'* berömda specimen: *de tuberculosi pulmonum*. Sprickorna fylldes med tillägg ur *Skodas* m. fl. skrifter. Det hela bildar blott mosaik af andras och egen erfarenhet. Den andra afdelningen, som nu utgör drygaste delen af arbetet, innehåller visserligen mycket såsom blott och bar öfversättning ifrån D:r *Lobethals* hand, men ännu mera samladt från andra händer, såsom ur *Schröns* o. a. Nyares Journaluppsatser, der och hvar äfvenväl åtskilligt ur egen erfarenhet, synnerligast emot slutet hopfördt i sammanhang med andras rön och iakttagelser.

Enhvar, som vill jemföra förevarande andra afdelning med den af D:r *Lobethal*, skall finna, att vi skilja oss åt i både sjukdomsbestämning och behandling, hufvudsakligen uti följande punkter. Han antager blott ett slags tuberkulös lungsot, den skrofulösa, och emot denna ett enda specifica medel: Jod. Jag åter tror dessutom det vara till fullo bestyrkt, att tuberkellungsot utomdess bildas af flerehanda yttre orsaker i lifvet, t. ex. af chronisk utslagssmitta (*psora* och *syphilis*) såsom ock af hämmade blodflöd, α) menstrualtuberkel, *Schönlein*, β) Hæmorrhoidaltuberkel (enligt *Ling* och *Rau*), tuberkel af kall dryck (*Schönlein*), synnerligen hos dem, som äro hetsigt och klemmigt uppfödda, tuberkel af förargelse (*Schrön*), samt slutligen, såsom daglig erfarenhet intygar, af hvad passionlig sinnesstämning som helst, hvilken längre tid ohejdad har sin gång inom subjekt med anlag till lungsot.

Men då serskilta inre grundsjukdomar (skabb, syphilis, skrofler), samt dertill skiljaktiga yttre orsaker (köld, diètfel, förargelse m. m. s.) vålla lungornas gängse onda; så är det, ifrån min synpunkt, alldeles orätt att skära allt detta öfver en kam. Fastmera hafva, väl och utom Jodmedlen, i skrofellungsot, äfven helt andra specifica, i öfriga fall erfarenhet för sig. Denna är visserligen ännu blott ofullkomlig, så spridd dessutom, att den måste uppletas i litteraturen och lifvet. Den torde väl ej heller någonsin rätt kunna sammanhållas till genomgripande enhet, innan läkemedelsläran i allmännelig motsats af samtidens skrupler och konsiderationer tillegnat sig en lika bestämd naturlag, som den physiken vann genom upptäckten af tyngdslagen. Jag vågar tro, att ett så allmänt naturförhållande redan är uppdagadt i den på erfarenhetsväg funna, sig allt mer och mer bekräftande, motsatsen emellan hvarje medels primära och secundära verkan, hvilken motsats ock lika mycket finner sin tillämpning i lifvet i det hela, som i människolifvets serskilta tillstånd af helsa, sjukdom och tillfriskning samt i yttre agentiers och medikamenters sätt att dertill medverka.

Ett halft sekel har förflutit, sedan *Hahnemann* först återfann (re-inventerade) den läkningslag, som härpå beror, genom sjelfpröfning af Chinans positiva verkan, jemnförd med samma medels specifika verksamhet vid sjukdomar med Intermittens. Försök, mera motsvarande nutidens framsteg i naturvetenskap äro, nästförledet år, offentliggjorda om Svafvelsyrad Quinin (Chinasalt); och hafva flere utmärkte läkare af dessa skiljda Läkareskolor, som utgöra och karakterisera tidens Medicin, utan att ingå på *Hahnemanns* (på äldre dagar extrema) doslära, genom physiologisk pröfning af Chinasalt funnit att äfven detta medel på (visserligen alltid blott relatift) friska människor åvägabringar intermittenta symptomer med och utan feber, mestadels på viss tid e. m. förvärrande sig (jfr *Journal f. Arzneimittell.* II B. 2 H. Leipzig 1839). Vill man hastigare öfvertyga sig om den (physiologiska) motsatsen af primär medelverkan och sekundär motverkan eller efterverkan, samt företrädet af små doser, då fråga är om den sednares hastigare framkallande, så kan detta helt enkelt ske ge-

nom användning af kallt eller varmt vatten. Korta kallbad utveckla då känsla af kroppsvärma efteråt, vid förkylning esomoftast stegrad till feber; heta bad verka fallenhet att hålla sig frusen. Har man på egen kropp erfarit denna alltid mer eller mindre inträffande motsats af verkan och efterverkan af allehanda agentier; så förstår man ock, hurusom ej blott frusenhet, men ock frossa kan botas af kalla bad, efter omständigheterna, med eller utan föregående svettbad, Ryska eller Priesnitska; serdeles då det onda kommit af eller efter utslag; äfvensom att afbruten eller couperad frossa esomoftast bringas till recidiv med heta och varma bad.

Den som ej, ledd af så enkla facta, vill utsträcka pröfningen längre, än till dessa hvardagligheter af medels verkan i lifvet, får skylla sig sjelf om den blir ensidig. — Men detta blir då ej Naturförhållandets och derpå baserade läkesätts, utan fastmera verkställarens grundfel. Begripligt är nämligen, att de physikaliska medelverkningarna för en sådan läkemedelslära äro lika nödvändiga, som för någon annan, blott med den skillnad, att motsatsen till medlens första verkan vid läkningen afses, hvilken åter icke framkallas af stora och underhållande, utan af allt slags agentier i mindre mängd anlitade, än som vid alla andra läkesätt, dervid fråga är om medlens primitiva inverkan. Att förstå detta förhållande, dertill har *Hahnemann*, på sin ålderdom, sökt förklaring i de dunkla föreställningarna om medlens potentiering. Men det kraftigaste beviset emot denna theori är det, att den är alldeles öfverflödig för kunskap om verkningssättet af homologa retmedel i smärre doser, än under andra förhållanden. Man har också eljest, i sednare tid, efter *Hahnemann*, och på dess erkända eller förnekade auktoritet, antagit läkemethoder:

1) Den antipathiska, enaniopathiska
2) heteropathiska, allopathiska
3) homöopathiska specifika

Professor D:r *Martin* i Jena har antagit ännu en 4:de method: den irritativa.

Oaktadt allt, som sednast uti samma ämne vidlöftigt blifvit framställdt, serdeles af DD. *Schrön, Helbig*

Martin, *Schmid* m. fl., vill det likväl, med erkännande af Naturens egna läkningsprocess, synas mig omöjligt att sammanfatta flere än tvenne härtill medverkande rätt naturliga Läkemethoder med lika många, hvardera methoden underordnade läkesätt, nämligen:

I. Physikaliska eller physiska

1) Kemiska	2) Mekaniska,
antidotiska	Chirurgiska,
och neutraliserande	i vidsträckt mening med
	Orthopedik.

II. Physiologiska, i inskränkt mening dynamiska

1) afledande	2) specifika
antagonistiska	synergististiska
allopathiska	homöopathiska

Gymnastisk sjukbehandling

Man har således velat påstå, att det finnes ett enantiopathiskt eller antipathiskt läkesätt i rak motsats till det homöopathiska. Detta är dock blott så tillvida sannt, som enskilta symptomer väl kunna med motsatta primärverkningar af medel undertryckas. Läkta genom dessa medels verkningar blifva sjukdomar och lidanden likväl icke. Blott så vida, som sådana (antipathiska) medel för öfrigt sammanstämma med det ena eller andra utaf öfriga läkesätt, kunna de dock vara gagneliga, och derigenom till läkning bidraga, så väl inom den physikaliska, som inom den physiologiska methoden. Man har äfven annars efter *Hahnemann* sagt, att antipathiska methoden i sig skulle innefatta palliativa medel. — Men just dermed vore ock denna method mest af alla nedsatt, och detta är ej meningen med något läkesätt. I vissa fall kunna nämligen alla, samt ett och hvart blott verka såsom palliativ vid f. ex. vigtigare organers och systemers redan skedda djupare förstöringar f. e. af lungorna, såsom i lungsot, då lindring, men icke hjelp vidare kan ske.

Den allmänt varseblefna (empiriska och traditionella) Medicinen hemtar och lemnar oupphörligen, medvetslöst eller icke, mer eller mindre blandadt material utur alla läkesätten. Så är ock all Folkmedicin beskaffad, der den ej är inskränkt till universalmedel, såsom der och hvar i vår tid till vatten, eller, såsom förr och stundom än-

nu, förvillad eller missledd till blotta uttömningar af blod o. a. kroppens safter.

Men icke ett, utan alla läkesätten hör det läkare till att känna och i verket sätta, eller sätta låta, vid trängande behof till och med i samband med hvarandra, eller i vexelbruk, der ej ett med sin verkan uppfyller ändamålet af bättring till hjelp.

Af läkesätten är det mekaniska, såsom Chirurgi, och det afledande, samt i äldsta tider den gymnastiska behandlingen, såsom Medicin, längst kände. Den antydning, Hippokrates redan gaf till det homöopathiska, föll länge i glömska, tills detsamma i Reformationstiden af Paracelsus ånyo sattes i lif. Förföljd af den tidens theosophi och vidskeplighet, såsom nu af sophistik och allehanda fördom, urartade åter denna gamla lära om "*arcana*" eller *specifica morborum* till signatur och symbolik. Sedan dess har idéen ofta varit utsagd om homologa medels specifika verkan till sjukdomars botande; men till klart medvetande kunde densamma först vakna genom physiologisk undersökning om medlens verkan på friska menniskor. I vår tid försiggår äfven för öfrigt en mångsidigare utveckling i medicinens alla delar, än kanske någonsin under förflutna århundraden. Chirurgien har utbildat sig, å ena sidan såsom plastisk, å den andra genom inskränkning af de blodiga operationerna, inkräktande deremot mer och mer på endermatiska medelbruket af specifica. Den medicinska sjukdomsläran (pathologien) har mycket vunnit genom anatomisk forskning och physikalisk diagnos, i samband med naturvetenskapen i det hela. De kemiska, och homöopathiska läkesätten äro också mognande frukter af använd kemi och sammanfattad medikamentskunskap. I båda dessa vetenskapsgrenar har veteranen *Hahnemann* nedlagt sin mannliga lefnads bästa arbetskrafter redan i förra seklet, synnerligt under de sista 10 åren af detsamma. Sednare har han uteslutande arbetat i medikamentsläran, och är på sin tid ouppbunnen, ej blott i samlad, utan ock i sammanhållen och sjelfvunnen undersökning om medikamenters verkningar på friska menniskor. I användningen af dessa, *ex imis* af honom lagda fundamenter, serdeles i akuta sjukdomar, äro åter af hans lärjungar och närmaste efterföljare

framsteg gjorda, synnerligast under det sista decenniet, hvilka endast fåkunnighet eller ensidighet kunna förneka, der det ej sker af blott illvilja. Äfven den länge i oförtjent glömska fallna Gymnastiken har i tiden vunnit förnyadt inflytande inom de physiologiska läkesätten, der den dessförutan, såsom innefattande kroppens, lifvets och andans förnämsta utvecklingsmedel har mer än annat att betyda. Sednast har den utvidgade konsten att begagna Vatten till läkedom velat emancipera sig ifrån det hela, ej blott såsom serskild method i medicinen, utan ock såsom allena herrskande. Men i vetenskap och konst kan sådant herrskareskap ej erkännas, emedan det ej i naturen är grundadt. Fast mera är vattn blott ett medel; men detta innehåller dock, på olika ställen af jorden, mycket olika beståndsdelar t. e. af kalk, kisel och salter, samt är genom dessa ofta nog ej mindre verksamt för sig än genom de många och olika användningssätt, som det, mer än andra agentier, medger. I dessa hänseenden närmar sig detta medel, mer än något annat, till universalitet; desto mera som det, mer än andra, är tillgängligt och den allmännast ingående beståndsdel i alla organiska varelser. Vattnet kan dessutom i båda läkemethoderna begagnas, så väl i de physikaliska (kemiskt och mekaniskt), som ock i de physiologiska (antagonistiskt och homöopathiskt), hvilket allt väl ock gifvit vissa läkare och annat folk anledningar till de öfverdrefna anspråken på vattn, såsom förment universalmedicin. Emot så öfverdrifvet anspråk må medicinska akademiens i Paris bannstråle varit i rättan tid; men illa är eljest alltid, att lärde män så ofta i massa fälla dom öfver ämnen, hvarom de ej ega sakkännedom.

De här framställda methoder och läkesätt kunna för öfrigt aldrig med hvarandra sammansmälta, emedan riktningen af deras läkeprinciper ej i en punkt sammanträffar. Men väl kunna de, med viss inskränkning, bestå och verka jemte hvarandra. Betraktar man endast de antydningar, förevarande arbete gifver vid handen; så skönjes ock redan deraf att de fundamentala hjelp-vetenskaperna för praktisk medicin lika litet kunna undvaras i det homöopathiska, som i andra läkesätt, utan

fastmera der finna ännu en ny sida med vidsträcktare användning

I allmänhet är det ock en ensidighet, som i alla tidehvarf visat sig skadlig, att läkare, som skola innehafva vetenskap i helt, blott förstå ett eller annat läkesätt, men ej vid behof kunna sätta dem alla, hvart på sitt ställe, i verket. Det är att hoppas och ej utan visshet att emotse, att i närmaste framtid så måste i alla länder, förr eller sednare, ske, till läkarebildningens befrämjan i det hela. Individuella naturanlag få sedan, bäst de kunna, göra sig gällande; alltsom enhvar mer eller mindre har fallenhet för den ena eller andra methodens eller läkesättets bedrifvande med öfverlägsenhet.

